

# UCZENIE SIĘ PRZEZ PRAKTYKĘ

– nowe rozwiązania w kształceniu nauczycieli

*Anna Kienig, Agnieszka Suplicka*

USUS EST OPTIMUS MAGISTER  
– PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM



CZŁOWIEK - NAJLEPSZA INWESTYCJA

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



**KAPITAŁ LUDZKI**  
NARODOWA STRATEGIA SPOJNOŚCI

**UNIA EUROPEJSKA**  
EUROPEJSKI  
FUNDUSZ SPOŁECZNY



UCZENIE SIĘ PRZEZ PRAKTYKĘ –  
nowe rozwiązania  
w kształceniu nauczycieli

*Anna Kienig*  
*Agnieszka Suplicka*

Recenzent:  
Prof. dr hab. Elwira Kryńska

Autorzy:  
dr Anna Kienig  
dr Agnieszka Suplicka

Copyright:  
Uniwersytet w Białymstoku  
Wydawnictwo i Drukarnia Libra s.c.  
Białystok 2015

ISBN:  
978-83-64811-13-5

DTP:  
Agencja Wydawnicza EkoPress  
601 311 838 / poskrobko@ekopress.pl

Druk:



Libra s.c. Wydawnictwo i Drukarnia PPHU  
15-232 Białystok, ul. Mickiewicza 82/1  
tel. 85 732 22 71, tel/fax 85 732 73 20  
e-mail: biuro@libradruk.pl, www.libradruk.pl

Publikację opracowano w ramach Projektu „*USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem*” realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Priorytet III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działanie 3.3 „Poprawa jakości kształcenia”, poddziałanie 3.3.2 „Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli - projekty konkursowe”.

Lider projektu:  
Uniwersytet w Białymstoku

Publikacja jest współfinansowana  
przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PUBLIKACJA JEST DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

# Spis treści

Wstęp .....	5
Rozdział I.	
<b>Kształcenie nauczycieli w Polsce .....</b>	<b>8</b>
1. Kompetencje współczesnego nauczyciela .....	8
2. Rozwijanie kompetencji kandydatów do zawodu nauczyciela .....	25
3. Rola opiekuna praktyki pedagogicznej .....	28
4. Uwarunkowania demograficzne funkcjonowania szkolnictwa wyższego .....	32
Rozdział II.	
<b>Standardy i regulacje prawne kształcenia nauczycieli w Polsce .....</b>	<b>37</b>
1. Przygotowanie do zawodu nauczyciela .....	37
2. Praktyki pedagogiczne .....	50
Rozdział III.	
<b>Nowe rozwiązania w zakresie praktycznego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela na przykładzie projektu <i>USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem</i> .....</b>	<b>61</b>
1. Cele i założenia projektu <i>USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem</i> .....	61
2. Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela .....	71
3. Wsparcie merytoryczno-metodyczne .....	77
4. Rozwijanie kompetencji praktycznych nauczycieli - opiekunów praktyk .....	79
Rozdział IV.	
<b>Innowacyjne programy praktyk pedagogicznych .....</b>	<b>84</b>
1. Programy praktyk pedagogicznych .....	84
2. Instrukcje praktyk pedagogicznych .....	101
3. Podsumowanie .....	106
Rozdział V.	
<b>Realizacji projektu <i>USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem</i> w świetle badań ewaluacyjnych .....</b>	<b>108</b>
1. Założenia badań ewaluacyjnych w projekcie .....	108
2. Status uczestników/czek projektu oraz placówek biorących udział w projekcie .....	109
3. Efekty realizacji projektu .....	120

Zakończenie .....	139
Bibliografia .....	141
Spis tabel .....	145
Spis wykresów .....	145
Spis fotografii .....	146
Aneks .....	147

# Wstęp

Kształcenie nauczycieli jest od wielu lat przedmiotem zainteresowania zarówno władz oświatowych ale i uczelni, które przygotowują nauczycieli do zawodu. W ostatnich latach dominuje przekonanie, że konteksty pracy nauczycieli stają się coraz bardziej skomplikowane, zróżnicowane a poza tym nieustannie ulegają zmianie. W wielu analizach podkreśla się, iż w zmieniającym się świecie zmienia się także rola nauczycieli oraz oczekiwania względem nich. Szybkie zmiany technologiczne, a także rosnąca różnorodność społeczna i kulturowa powoduje, iż przed nauczycielami stają nowe wyzwania: ciągłego aktualizowania i wzmacniania własnej wiedzy i umiejętności oraz zdobywania nowych umiejętności poprzez różne formy rozwoju zawodowego związane nie tylko z potrzebami uczniów - zapewnienia bardziej zindywidualizowanego nauczania i zaspokojenia specjalnych potrzeb edukacyjnych, ale także z potrzebami własnymi nauczycieli. Coraz częściej mówi się także o rekonceptualizacji kształcenia nauczycieli i roli, jaką w tym kształceniu odgrywają edukatorzy przyszłych nauczycieli. Pytanie o to, jaki powinien być współczesny nauczyciel, jakich nowych kompetencji potrzebuje, prowadzi w dyskusjach do konkluzji, iż w zmieniającej się szybko rzeczywistości społecznej i kulturowej należy również wprowadzać rozwiązania uelastyczniające zasób kompetencji nauczycieli.

W dniach 24-26 sierpnia 2015 r. na Uniwersytecie w Glasgow odbyła się doroczna konferencja ATEE (*Association for Teacher Education in Europe*) poświęcona kształceniu nauczycieli. Głównym tematem tegorocznej, 40 już konferencji, była edukacja nauczycieli poprzez partnerstwo i wspólnoty edukacyjne, których celem jest kooperatywne, wspólne uczenie się (*Teacher Education through Partnerships and Collaborative Learning Communities*). Tematyka konferencji odwoływała się bezpośrednio do konkluzji Rady Unii Europejskiej z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie skutecznego kształcenia nauczycieli (2014/C 183/05), wskazującej na konieczność wzmacniania kooperacji, partnerstwa i tworzenia sieci łączącej nauczycieli z szerokim zakresem interesariuszy. *Programy kształcenia nauczycieli - bez względu na to, czy są skierowane do przyszłych nauczycieli, zanim rozpoczną oni karierę zawodową, czy też do praktykujących nauczycieli w kontekście ich ciągłego rozwoju zawodowego - powinny być odpowiednio elastyczne, by można je było dostosowywać do zmian w nauczaniu i uczeniu się* (<http://publications.europa.eu/resource/cellar/ed>). Rada UE zwraca szczególną uwagę na kluczową rolę edukatorów nauczycieli, na których

spoczywa odpowiedzialność za podtrzymywanie i podnoszenie jakości pracy nauczycieli. Wysoka jakość wstępnego kształcenia nauczycieli, ale także wsparcie ułatwiające im start w zawodzie oraz ciągły rozwój zawodowy to czynniki, które warunkują nie tylko wyposażenie nauczyciela w stosowne kompetencje ale i wywołają potrzebę ciągłego ich aktualizowania. W Konkluzji podkreśla się również konieczność określenia kompetencji zawodowych potrzebnych nauczycielom na poszczególnych etapach kariery zawodowej. Sugeruje się wykorzystanie ram kompetencji zawodowych określających wiedzę, umiejętności i postawy, które powinien posiadać/lub nabyć nauczyciel. W ramach tych, odpowiednio elastycznych, by można je było dostosowywać do zmieniających się potrzeb, określa się kompetencje i cechy wymagane na poszczególnych etapach kariery zawodowej lub w różnych okolicznościach nauczania. *Wstępne kształcenie nauczycieli powinno zapewniać przyszłym nauczycielom podstawowe kompetencje, niezbędne, by mogli zaoferować wysokiej jakości nauczanie, oraz powinno motywować ich do nabywania i uaktualniania kompetencji w trakcie całej kariery zawodowej. W pełni uwzględniając konteksty krajowe, kształcenie takie powinno nie tylko obejmować wiedzę przedmiotową i kompetencje pedagogiczne uzupełniane przewidzianymi w nim okresami zdobywania praktycznego doświadczenia zawodowego, lecz także sprzyjać autorefleksji i współdziałaniu, adaptacji do klas wielokulturowych oraz podejmowaniu roli lidera.* (<http://publications.europa.eu/resource/cellar/ed>). Kolejne zalecenie dotyczy budowania sieci interesariuszy skupionych wokół idei rozwijania kompetencji przyszłych nauczycieli. *Dialog i partnerstwa między organizatorami kształcenia nauczycieli a instytucjami edukacyjnymi, a także przedstawicielami rynku pracy i społeczności mogą skutkować użytecznymi spostrzeżeniami i pomysłami podczas opracowywania i realizowania programów kształcenia nauczycieli. Zachęcać należy do ustanowienia ram kompetencji zawodowych edukatorów nauczycieli, określających wymagane kompetencje, a jednocześnie wzmacniających współpracę i wzajemną wymianę informacji o stosowanych praktykach i rozwijających się dziedzinach, takich jak szkolny mentoring początkujących nauczycieli. Promować należy skuteczne programy kształcenia nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem wstępnego kształcenia nauczycieli oraz sposobów wypracowywania podejść do nauczania opartych na współpracy. Wspierać należy współpracę z partnerami, sieciami i organizacjami, które mogą zaoferować doświadczenie i know how w zakresie opracowywania skutecznych programów kształcenia nauczycieli, zwłaszcza programów wstępnego kształcenia nauczycieli.*

Niezbędnym i oczywistym elementem kształcenia nauczycieli i rozwijania ich kompetencji zawodowych jest praktyka nauczycielska. We wspomnianej wcześniej Konkluzji UE zwraca się szczególną uwagę na doświadczenia praktyczne : „nacisk należy kłaść na osiągnięcie wymaganych efektów uczenia się,

*na jakość i odpowiedni okres praktycznego doświadczenia, a także na zapewnianie adekwatności nauczanych treści.”*

Problematyka kompetencji nauczycieli, szczególnie młodych, rozpoczynających pracę a także ich innowacyjności była także podejmowana na 3 Kongresie Polskiej Edukacji, który odbył się dniami 29-30 sierpnia 2015 r. w Katowicach. Zainteresowanie przygotowaniem do pracy zawodowej dobrych nauczycieli jest wciąż aktualne i świadczy o wadze tego zagadnienia.

Jednym z najczęściej eksponowanych elementów przygotowania do zawodu są praktyki nauczycielskie. Zalety praktyk w przygotowaniu do zawodu nauczyciela są oczywiste dla wszystkich interesariuszy: studentów – kandydatów do zawodu, uczelni i przyszłych pracodawców – środowiska oświatowego. Dzięki uczestniczeniu w zróżnicowanych kontekstach edukacyjnych studenci mają okazję zetknąć się z realnym światem przyszłej pracy. Mają możliwość bezpośredniego poznania niuansów przyszłego zawodu – różnych stylów nauczania stosowanych przez nauczycieli, jak też i uczenia się uczniów w różnym wieku, weryfikowania zdobytej na uczelni wiedzy teoretycznej z różnymi, często trudnymi do przewidzenia sytuacjami edukacyjnymi. Bezpośredni kontakt z dziećmi umożliwia lepsze ich poznawanie i uwrażliwia na różnice indywidualne między nimi, co uczy dystansu do własnych planów i zamierzeń edukacyjnych.

Książka prezentuje nowatorskie rozwiązania dotyczące realizacji praktyk pedagogicznych na Uniwersytecie w Białymstoku, Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie i Uniwersytecie Rzeszowskim w ramach projektu *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”*. Projekt miał na celu zmianę jakościową realizacji praktyk pedagogicznych poprzez opracowanie nowych innowacyjnych programów praktyk, a w konsekwencji przygotowanie nauczycielek, nauczycieli, szkół i placówek oświatowych do prowadzenia praktyk w oparciu o nowe programy. Projekt był realizowany przez Uniwersytet w Białymstoku, Miasto Białystok oraz COMBIDATA Poland Sp. z o.o. w okresie od 1 sierpnia 2010 r. do 30 września 2015 r.

Niniejsza publikacja podsumowująca działania realizowane w projekcie *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”* jest również rezultatem projektu. Książka jest wynikiem pracy dwóch autorek przy współpracy Combidata Poland Sp. z o.o., która opracowała rozdział poświęcony ewaluacji projektu.



# Rozdział I.

## KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI W POLSCE

### 1.

#### Kompetencje współczesnego nauczyciela

Debata nad czasem trwania i charakterem praktyk nauczycielskich trwa od wielu lat i nie przynosi pozytywnych rezultatów. Nauczyciele podkreślają przy każdej okazji, iż uczelnie niewłaściwie przygotowują studentów do zawodu nauczyciela, narzekają na zbyt małą liczbę godzin praktyki w trakcie studiów i na archaiczne programy praktyk, nieprzystające do wymagań bardzo szybko zmieniającej się sytuacji edukacyjnej. Uczelnie z kolei borykają się z brakiem odpowiednich finansowych zabezpieczeń i organizacją praktyk nauczycielskich w toku studiów. W dyskusji między uczelniami a placówkami oświatowymi często brakuje refleksji nad istotą praktyki zawodowej. Nauczyciele - opiekunowie praktyk oczekują od studentów - praktykantów rozwiniętych kompetencji zawodowych, ale koncentrują się z reguły na kompetencjach czysto technicznych, rozumianych bardzo wąsko jako metodyczno-realizacyjne. Zapominają o tym, że praktyka nie jest wyłącznie sprawdzianem dotychczasowej wiedzy i umiejętności zdobytych w toku kształcenia uniwersyteckiego, ale jest znakomitą i „bezpieczną” okazją do wypróbowywania własnych pomysłów edukacyjnych w konkretnych sytuacjach edukacyjnych i w przychylniej atmosferze przyzwolenia na próby i błędy.

Podobnie toczy się dyskusja nad kompetencjami zawodowymi współczesnego nauczyciela. W 2005 roku w dokumencie Komisji Europejskiej *Wspólne europejskie zasady dotyczące kompetencji i kwalifikacji nauczycieli* zostały zdefiniowane trzy szerokie obszary kompetencji :

1. Praca z innymi
  - Efektywna praca z uczniami
  - Współpraca z innymi nauczycielami
2. Praca ze społecznością i w społeczności
  - Efektywna praca z lokalną społecznością oraz podmiotami związanymi z edukacją (np. rodzicami, placówkami kształcenia nauczycieli, organizacjami kulturalnymi, podmiotami gospodarczymi, itp.)
  - Przygotowanie uczniów do roli odpowiedzialnych globalnie obywateli

3. Praca z wiedzą, technologiami i informacją
- Gruntowna wiedza przedmiotowa i wiedza pedagogiczna
  - Umiejętność stosowania technologii w celu podniesienia efektywności nauczania i uczenia się
  - Umiejętności efektywnego zdobywania, analizowania, potwierdzania, przekazywania i gromadzenia informacji

W tym samym roku Komisja Europejska zaproponowała również zestaw kompetencji, wymaganych od europejskiego nauczyciela (Sielatycki, 2005):

- 1) związane z procesem uczenia się / nauczania
  - a) umiejętność pracy w wielokulturowej i zróżnicowanej społecznie klasie,
  - b) umiejętność stworzenia dogodnych warunków do uczenia się: ma być organizatorem procesu uczenia się, ma uczynić ze swoich uczniów badaczy tworzy programy nauczania, ciągle się szkoli i doskonali, stale usprawnia swoją pracę, działa we wszelkiego rodzaju stowarzyszeniach i organizacjach, jest animatorem życia społeczno-kulturalnego w regionie,
  - c) umiejętność włączenia technologii informacyjno-komunikacyjnej do codziennego funkcjonowania uczniów,
  - d) umiejętność pracy w zespole (nauczycieli, osób szkolących i innych - *team work*) bezpośrednio zaangażowanym w uczenie się tej samej grupy uczniów,
  - e) umiejętność współpracy przy tworzeniu programów nauczania, organizacji procesu kształcenia i oceniania,
  - f) umiejętność współpracy z osobami ze środowiska lokalnego i z rodzicami,
  - g) umiejętność dostrzegania i rozwiązywania problemów,
  - h) umiejętność ciągłego roszszerzania swojej wiedzy i doskonalenia swoich umiejętności.
- 2) związane z kształtowaniem postaw uczniowskich
  - a) umiejętność wykształcenia w uczniach postawy obywatelskiej i społecznej,
  - b) umiejętność promowania takiego rozwoju kompetencji uczniowskich, które pozwolą im, jako pełnoprawnym obywatelom danego państwa, z sukcesem funkcjonować w społeczeństwie wiedzy: motywację do nauki, nie tylko formalnej objętej obowiązkiem szkolnym, nauczanie uczenia się, krytyczne przetwarzanie informacji, posługiwanie się komputerem i korzystaniem z wszelkich urządzeń cyfrowych, twórczość i innowacyjność, rozwiązywanie problemów, przedsiębiorczość, współpracę z innymi, łatwość w komunikacji z innymi, umiejętność poruszania się w kulturze wizualnej,

- c) umiejętność łączenia kształtowania wymaganych kompetencji z nauczaniem/uczeniem się danego przedmiotu.

Komisja Europejska opracowała także wspólne zasady odnoszące się do zawodu nauczycielskiego, w których określono wymagane wykształcenie oraz wymagane cechy (predyspozycje) nauczycieli (Sielatycki, 2005):

1. zawód wymagający wyższego wykształcenia – wszyscy nauczyciele powinni być absolwentami szkół wyższych lub ich odpowiedników i mieć możliwość podwyższania wykształcenia. Kształcenie nauczycieli powinno być multidyscyplinarne – nauczyciele powinni posiadać zarówno wiedzę na temat swojego przedmiotu, wiedzę pedagogiczną, umiejętności i kompetencje potrzebne do ukierunkowania i wspierania uczniów oraz zrozumienie społecznych i kulturowych wymiarów edukacji.
2. zawód osadzony w kontekście uczenia się przez całe życie: rozwój zawodowy nauczyciela powinien trwać przez całe jego życie zawodowe i powinien być wspierany przez systemy doskonalenia na poziomie kraju, regionu i/lub lokalnie.
3. zawód mobilny: mobilność powinna być centralnym komponentem programów edukacji nauczycieli. Nauczyciele powinni wyjeżdżać do innych państw europejskich w celu rozwoju zawodowego. Powinna też istnieć mobilność między różnymi poziomami edukacji i w kierunku różnych zawodów w sektorze edukacji.
4. zawód oparty na partnerstwie: instytucje kształcące nauczycieli powinny współpracować ze szkołami, przemysłem i instytucjami umożliwiającymi odbycie praktyk. Powinno się zachęcać nauczycieli, by angażowali się w aktualne badania naukowe, żeby dotrzymać kroku rozwijającemu się społeczeństwu wiedzy. Wyższe uczelnie powinny starać się uwzględniać w swoim programie nauczania najnowsze osiągnięcia praktyczne. Kształcenie nauczycieli jako takie powinno być przedmiotem studiów i badań naukowych.

Kolejnym etapem w debacie nad kompetencjami współczesnego nauczyciela był opracowany w 2011 roku przez Tematyczną Grupę Roboczą Komisji Europejskiej ds. rozwoju zawodowego nauczycieli dokument *Kluczowe kompetencje nauczycieli: wymagania i rozwój*, w którym określone zostały trzy elementy w pracy nauczyciela: wiedza, umiejętności i postawy/wartości.

### **Wiedza nauczyciela:**

1. wiedza merytoryczna
2. wiedza pedagogiczna w zakresie przedmiotu
3. wiedza pedagogiczna
4. znajomość treści programowych

5. nauki pedagogiczne (historyczne, filozoficzne, psychologiczne, socjologiczne)
6. psychologia rozwojowa
7. kwestie dotyczące inkluzji społecznej i różnorodności
8. nowe technologie
9. polityki edukacyjne (ujęcie kontekstualne, instytucjonalne, organizacyjne)
10. dynamika grupy, teorie uczenia się oraz kwestie związane z motywacją
11. proces i metody ewaluacji

### **Umiejętności:**

1. planowanie nauczania, kierowanie i zarządzanie nauczaniem
2. wykorzystanie materiałów i technologii edukacyjnych
3. kierowanie uczniami i grupami
4. monitorowanie i ocenianie uczenia się
5. współpraca z innymi nauczycielami, rodzicami i sektorem usług społecznych
6. umiejętności negocjacyjne
7. umiejętności współpracy, refleksji oraz umiejętności interpersonalne w uczeniu się. w społecznościach zawodowych
8. Umiejętność dostosowywania się do wielopoziomowej dynamiki (od polityki rządowej po dynamikę uczniów, klasy i szkoły)
9. Umiejętność wyciągania wniosków i podejmowania decyzji na podstawie interpretacji dowodów i danych

### **Postawy/wartości nauczycieli:**

1. Zaangażowanie w nauczany przedmiot; wiedza historyczna w zakresie rozwoju i bieżącego statusu tego przedmiotu oraz powiązań z innymi dyscyplinami
2. Zdolność dostosowania się do zmian
3. Zaangażowanie w promowanie nauki wszystkich uczniów
4. Wychowanie uczniów na demokratycznych obywateli
5. Gotowość do nauki przez całe życie
6. Zdolność do autorefleksji i kwestionowania własnych praktyk zawodowych

W Polsce dyskusja nad kompetencjami nauczyciela na przełomie wieków rozpoczęła się już w końcu XX wieku. W 1997 r. Komitet Nauk Pedagogicznych PAN określił standardy kompetencji zawodowych nauczycieli obejmujące szeroki zakres obszarów funkcjonowania nauczyciela (Denek, 2000, s. 122):

- **Kompetencje prakseologiczne** – obejmujące wiele szczegółowych umiejętności z zakresu planowania, organizowania i ewaluacji procesów edukacyjnych. Kompetencje prakseologiczne nauczyciela, ujawniają się w ob-

szarze diagnozowania dydaktycznego, wychowawczego i przejawiają się, gdy nauczyciel zna i umie:

- opracować ogólną koncepcję pracy z klasą i pojedynczym uczniem oraz współpracą z rodzicami,
  - rozpoznać wyjściowy stan wiedzy ucznia oraz opracować czynnik organizujący poznanie nowych wiadomości,
  - zoperacjonalizować cele kształcenia i wychowania oraz zaprogramować treści kształcenia,
  - posłużyć się podstawowymi elementami warsztatu dydaktycznego, w tym: metodami, formami organizacyjnymi nauczania i pracy uczniów na lekcji – dobierając je odpowiednio do realizacji celów i warunków kształcenia,
  - uruchomić i podtrzymać pozytywne motywacje uczniów do rozwoju,
  - opracować i posłużyć się różnymi metodami, formami i środkami poznawania, kontroli analizy i oceny osiągnięć szkolnych ucznia,
  - zinterpretować i ocenić osiągnięcia uczniów, na tle ich indywidualnych możliwości,
  - ustalić przyczyny niepowodzeń pedagogicznych i zaprojektować formy ich likwidacji,
  - rozpoznać typowe formy zaburzeń rozwoju ucznia (nerwica, agresywność, używanie środków odurzających) i skierować ucznia po odpowiednią formę pomocy,
  - dokonać oceny skuteczności własnej pracy i zaprojektować jej korektę,
  - zaplanować własną koncepcję doskonalenia i samokształcenia zawodowego.
- **Kompetencje komunikacyjne**, które wyrażają się w skuteczności zachowań językowych w sytuacjach edukacyjnych. O nauczycielu, który dysponuje kompetencjami komunikacyjnymi mówimy wówczas, gdy posiada wiedzę (o komunikowaniu interpersonalnym), umiejętność (słuchania wychowanków i empatycznego rozumienia intencji i treści ich wypowiedzi) i potrafi:
    - myśleć dialogicznie i rozwijać tę zdolność u swoich uczniów,
    - wykorzystać różne techniki dyskursywne oraz język niewerbalny, w porozumiewaniu się edukacyjnym,
    - umie komunikować uczucia i uczyć tej sztuki innych,
    - rozumie i akceptuje kody językowe swoich wychowanków oraz wykorzystuje je do rozwoju dziecka,
    - wzbudzać wrażliwość językową u uczniów, odsłaniając wartości dziedzictwa kulturowego i funkcje języka, jako narzędzia myślenia i porozumiewania się,

- dostosować styl i kierowanie pracą uczniów, do stopnia ich rozwoju i dojrzałości. oraz doskonali poprawność, czytelność i prostomyślność własnych zachowań językowych (etyka mowy).
- **Kompetencje współdziałania**, przejawiające się w zachowaniach prospołecznych i integracyjnych. Mówimy o nich, gdy nauczyciel:
  - rozumie związki, jakie zachodzą między postawą zawodową, własną charakterystyką osobowościową, preferowanym przez siebie stylem interakcyjnym a procesami społecznymi w klasie szkolnej,
  - preferuje reguły odpowiedzialności nad normami posłuszeństwa w kontaktach międzyludzkich i umie działać zgodnie z tą preferencją,
  - potrafi negocjować oraz pójść na kompromis, aby rozwiązać sytuacje problemowe,
  - wyzwała i spożytkowuje inicjatywę uczniów dla procesów rozwojowych w klasie szkolnej,
  - satysfakcjonuje wychowanka doceniając możliwości podmiotowe ucznia i ukierunkowuje je na uczenie się we współpracy,
  - nawiązuje i podtrzymuje kontakt z uczniem stosując różne techniki (np. preferuje komunikowanie uczuć nad komunikowaniem ocen),
  - opracowuje i wdraża autorska koncepcję kształcenia integracyjnego,
  - potrafi kształtować postawy społeczne uczniów.
- **Kompetencje kreatywne**, dzięki którym nauczyciel jest zdolny do innowacyjności i twórczego podejścia do zadań. Kompetencje kreatywne wyrażają się poprzez:
  - umiejętność uzasadniania preferencji działania na rzecz stymulowania procesów rozwojowych ucznia (rozwój zainteresowań, umiejętności uczenia się) nad czynnościami nauczania,
  - wyzwalanie kreatywnych zachowań i samodzielności myślenia w procesach edukacyjnych,
  - posługiwanie się technikami badawczymi w rozpoznawanie zjawisk pedagogicznych i tworzeniu wiedzy podmiotowej,
  - myślenie krytyczne i stymulowanie tego myślenia w rozwoju myślenia u uczniów,
  - znajomość i stosowanie technik twórczego rozwiązywania problemów, działa na rzecz zwiększania zakresu autonomii zawodowej podmiotów edukacyjnych.
- **Kompetencje informatyczne**, które dzięki opanowaniu języka obcego i technologii informatycznych pozwalają korzystać nauczycielowi z nowoczesnych źródeł informacji. Nauczyciel z kompetencjami informatycznymi:
  - zna język obcy,
  - zna język komputera,

- potrafi wykorzystać technologię informatyczną do wspomagania własnych i uczniowskich procesów uczenia się (np. umie korzystać z bazy danych, sieci Internet, poczty elektronicznej),
- potrafi tworzyć własne programy edukacyjne i udostępniać je w sieci komputerowej.
- **Kompetencje moralne**, stanowiące podstawę odpowiedzialności i etyki zawodowej. O kompetencjach moralnych nauczyciela mówimy wówczas, gdy:
  - posiada zdolność pogłębionej refleksji moralnej przy ocenie dowolnego czynu etycznego,
  - zna własne powinności etyczne wobec podmiotów wychowania i pragnie sprostać ich wymogom w praktyce,
  - potrafi myśleć i działać preferencyjnie dla dobra uczniów,
  - potrafi postawić sobie pytania o granice: prawomocności etycznej działania zawodowego, współodpowiedzialności moralnej za rozwój wychowanka i nauczycielskiego sprawstwa.

Wydawać by się mogło, iż tak szczegółowa i obejmująca tyle obszarów funkcjonowania zawodowego charakterystyka standardów kompetencji nauczyciela oddaje w pełni współczesne oczekiwania wobec tego zawodu. Jednak już w 1998 r. Zespół Przygotowania Pedagogicznego Nauczycieli MEN zaproponował zmienioną wersję oczekiwanych kompetencji nauczycielskich: rozszerzono kompetencje informatyczne o medialne, a kompetencje komunikacyjne o interpretacyjne. Kompetencje prakseologiczne zmieniono na pragmatyczne i zrezygnowano z kompetencji moralnych, co budzi do dziś kontrowersje. Poniżej przedstawiono (cyt. za Perzycka, Nowotniak, (2001) poprawioną wersję standardu kompetencji nauczycielskich:

**1. Kompetencje pragmatyczne** wyrażają się poprzez:

- podstawową wiedzę psychologiczną, pedagogiczną i metodyczną o skutecznym działaniu zawodowym,
- umiejętność rozpoznawania wyjściowego stanu warunków działania pedagogicznego (np.: dokonaniem diagnozy stanu wiedzy ucznia, zaburzeń jego rozwoju, szczególnych uzdolnień, zainteresowań czy potrzeb edukacyjnych),
- rozumienie potrzeby i umiejętność różnicowania projektów działania w zależności od dokonanych diagnoz, od podmiotowych możliwości ucznia oraz materialnych i kulturowych warunków działania,
- umiejętność realizowania założeń edukacji skorelowanej i integracyjnej,
- umiejętność posługiwania się podstawowymi elementami warsztatu pracy nauczyciela w kształceniu i wychowaniu (metodami, zasadami dydaktycznymi, formami organizacyjnymi, umiejętnością operacjonalizacji celów kształcenia),

- umiejętność opracowywania własnego programu realizacji przedmiotu na podstawie podstaw programowych i innych programów nauczania,
  - rozumienie procesów ewaluacji szkolnej oraz umiejętnością opracowania i posługiwania się różnymi technikami kontroli osiągnięć uczniów,
  - umiejętność badania i dokumentowania własnych działań, oceny skuteczności tych działań i dokonania stosownych ich korekt,
  - znajomość polskiego systemu edukacji, prawodawstwa zawodowego oraz umiejętnością prowadzenia dokumentacji wymaganej przez szkołę.
- 2. Kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne** wyrażają się przez:
- wiedzę o komunikowaniu interpersonalnym i umiejętnością spożytkowania jej dla celów edukacyjnych,
  - umiejętność interpretacji różnych sytuacji edukacyjnych i dostosowania do nich własnego stylu porozumiewania się z uczniem,
  - umiejętność nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z uczniem, a także właściwego odbierania i interpretowania przekazów edukacyjnych,
  - zrozumienie dialogowego charakteru relacji nauczyciel - uczeń i umiejętnością właściwego formułowania przekazów edukacyjnych,
  - umiejętność posługiwania się stosownie do sytuacji pozajęzykowymi środkami wyrazu (komunikacja niewerbalna),
  - doskonalenie poprawności, czytelności i etyczności własnych zachowań językowych: umiejętność kształtowania wrażliwości językowej wychowanków, odślaniania wartości dziedzictwa kulturowego i funkcji języka jako narzędzia myślenia i porozumiewania się.
- 3. Kompetencje współdziałania** przejawiają się poprzez:
- posiadanie wiedzy o prawidłowościach współdziałania i rozwoju społecznym uczniów oraz umiejętnością jej odpowiedniego wykorzystania do tworzenia z grupy uczniowskiej środowiska wychowawczego,
  - rozumienie związków między własnym stylem interakcyjnym a procesami społecznymi w grupie uczniowskiej,
  - umiejętność modyfikowania własnego stylu kierowania grupą wychowanków w zależności od stopnia ich rozwoju i dojrzałości społeczno-moralnej,
  - umiejętność rozwiązywania sytuacji konfliktowych przez negocjowanie i kompromis oraz kształceniu u wychowanków tej umiejętności,
  - rozumienie potrzeby współpracy z pozaszkolnymi uczestnikami procesu edukacyjnego i umiejętnością współdziałania na rzecz tworzenia warunków do uczenia się we współpracy i współodpowiedzialności za końcowy ich efekt.



- 4. Kompetencje kreatywne** wyrażają się poprzez:
- rozumienie i znajomość swoistości działania pedagogicznego jako działania twórczego i niestandardowego,
  - znajomość możliwości i bezpiecznych granic w dokonywaniu twórczych zmian w pracy nauczyciela i szkoły,
  - umiejętność tworzenia i przekształcania elementów własnego warsztatu pracy (np. umiejętnością opracowania autorskiego programu własnego przedmiotu z uwzględnieniem tzw. ścieżek międzyprzedmiotowych),
  - zrozumienie i umiejętność działania na rzecz zwiększenia autonomii podmiotów edukacyjnych,
  - umiejętność myślenia krytycznego oraz stymulowania rozwoju samodzielnego i krytycznego myślenia swoich wychowanków, a także ich samokształcenia i pracy nad sobą,
  - umiejętność planowania własnej koncepcji doskonalenia i samokształcenia zawodowego,
  - umiejętność badania własnej praktyki, dokonywania nad nią refleksji i tworzenia na tej podstawie własnej wiedzy zawodowej.
- 5. Kompetencje informatyczno-medialne** wyrażają się poprzez:
- znajomość języka (języków) obcych,
  - znajomość obsługi komputera, wideo i innego sprzętu technicznego (np. umiejętnością korzystania z baz danych, sieci komputerowych, w tym Internetu, poczty elektronicznej),
  - umiejętność wykorzystania nowoczesnych technologii do wspomagania własnych i uczniowskich procesów nauczania i uczenia się,
  - umiejętność tworzenia autorskich programów edukacyjnych i udostępniania ich w sieci.

W ostatnich wielu polskich pedagogów podjęło próbę opracowania i opisanie klasyfikacji kompetencji, których należy oczekiwać od współczesnego nauczyciela. Robert Kwaśnica (2003, s. 300) opracował autorską koncepcję kompetencji nauczycielskich opartą na tezie, że doświadczenie ludzkie tworzy się w dwóch sferach znaczeń: w obszarze wiedzy praktyczno-moralnej i w obszarze wiedzy technicznej. Zaproponował następujący podział kompetencji nauczyciela:

1. Kompetencje praktyczno-moralne
  - kompetencje interpretacyjne - ten rodzaj kompetencji pozwala widzieć świat jako rzeczywistość wymagającą stałej interpretacji, bezustannego wydobywania na jaw jej sensu; te kompetencje umożliwiają zadawanie pytań, dzięki którym rozumienie świata staje się nie mającym końca zadaniem,

- kompetencje moralne - to zdolność prowadzenia refleksji moralnej, a nie tylko wiedza o normach i nakazach moralnych; te kompetencje są zawarte w pytaniach o prawomocność moralną naszego postępowania,
- kompetencje komunikacyjne - to zdolność do bycia w dialogu z innymi i z samym sobą, zdolność do dialogowego sposobu bycia, przy czym dialog nie jest tutaj rozumiany tylko jako zdolność prowadzenia dyskusji, raczej jako rozmowa przełamująca anonimowość wypowiedzi i będąca próbą rozumienia siebie oraz tego, co nas wspólnie ogarnia.

## 2. Kompetencje techniczne

- kompetencje postulacyjne (normatywne) - rozumiane jako umiejętność opowiadania się za określonymi celami, umiejętność identyfikowania się z nimi; mogą one oznaczać naśladowanie celów osiągniętych przez innych, ale przede wszystkim wybór celów zgodnych z zaakceptowaną rolą, bądź zdolność ustanawiania celów indywidualnych,
- kompetencje metodyczne - to inaczej umiejętność działania według reguł, które określają optymalny porządek pewnych czynności; treścią tych reguł jest przepis działania mówiący, co i w jakiej kolejności trzeba wykonać, aby osiągnąć zamierzony cel,
- kompetencje realizacyjne - rozumiane jako umiejętność doboru odpowiednich środków i tworzenia takich warunków, które sprzyjają osiągnięciu celu; nauczycielowi służą one do opracowania materiału nauczania oraz organizowania czasu, przestrzeni i uczestników procesu dydaktycznego w sposób zapewniający skuteczność działania.

Kwaśnica podkreśla, iż w pracy nauczyciela powinny dominować kompetencje praktyczno-moralne, natomiast w praktyce najczęściej eksponowane są kompetencje techniczne i to rozumiane bardzo wąsko jako metodyczno-realizacyjne.

Stanisław Dylak (2004, s. 599) nawiązując do koncepcji Roberta Kwaśnicy przedstawił następujące grupy kompetencji zawodowych nauczyciela:

1. Kompetencje bazowe, pozwalające na skuteczne porozumiewanie się - niezbędny poziom rozwoju intelektualnego i moralnego, wymagany poziom rozwoju społecznego, zdolność do przyswojenia i przestrzegania określonych zasad etycznych, społecznych, itp.,
2. Kompetencje konieczne, umożliwiające wypełnianie przypisanych zadań edukacyjnych - kompetencje interpretacyjne, autokreacyjne oraz realizacyjne, które nabywa się w toku kształcenia zawodowego,
3. Kompetencje pożądane, które mogą, choć nie muszą znajdować się w profilu zawodowym danego nauczyciela, np. umiejętność gry na instrumencie, zaangażowanie społeczne itp.

Wacław Strykowski (2005) zaproponował obszary/kategorie kompetencji, jakie powinien posiadać współczesny nauczyciel:

1. Kompetencje merytoryczne (rzeczowe) - rzetelna wiedza merytoryczna ułatwia swobodne poruszanie się w zagadnieniach przedmiotu, rozwiązaniach metodycznych i rezultatach kształcenia,
2. Kompetencje psychologiczno-pedagogiczne - wiedza psychologiczna i pedagogiczna oraz umiejętności działań diagnostycznych, dydaktycznych i wychowawczych,
3. Kompetencje diagnostyczne (diagnozowania) - związane z tym, co bada nauczyciel (cechy rozwojowe ucznia i cechy indywidualne, środowisko społeczno-wychowawcze: rodzina i grupa rówieśnicza) i w jaki sposób (posługiwanie się właściwie dobranymi metodami, technikami i narzędziami badawczymi, jak: obserwacja, wywiad, ankieta, socjometria),
4. Kompetencje planistyczne i projektowe - opracowywanie programów, planów i projektów działań dydaktycznych i wychowawczych,
5. Kompetencje dydaktyczno-metodyczne - wiedza operacyjna na temat istoty, zasad i metod realizacji procesu kształcenia,
6. Kompetencje komunikacyjne - wiedza na temat procesu komunikowania się oraz umiejętność efektywnego nadawania i odbierania komunikatów,
7. Kompetencje medialne - związane z organizowaniem warsztatu pracy nauczyciela i ucznia, w tym kompetencje dotyczące technologii informatycznych,
8. Kompetencje kontrolne i ewaluacyjne (w zakresie diagnozy edukacyjnej) - związane z mierzaniem jakości pracy szkoły, na którą składają się efekty kształcenia, organizacja i przebieg kształcenia, wychowania i opieki oraz zarządzanie szkołą,
9. Kompetencje oceniania podręczników i programów szkolnych w aspekcie merytorycznym i formalnym, psychologiczno-pedagogicznym, metodycznym i konstrukcyjnym oraz ewaluacyjnym,
10. Kompetencje autoedukacyjne - związane z ogólnym ustawicznym kształceniem się i samodoskonaleniem.

Dyskusja nad kompetencjami nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości stała się już naturalnym elementem i nieodłącznym elementem współczesnej edukacji. Na nabywanie kompetencji kluczowych nauczycieli w zmieniającym się świecie edukacyjnym i społecznym zwróciła uwagę Aneta Kamińska (2014) odnosząc je do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. Autorka wymieniła następujące kategorie kompetencji zawodowych nauczycieli klas I-III (Kamińska (2014, s. 55):

1. **Kompetencje interpretacyjne** - pozwalające zrozumieć i zinternalizować nauczycielom klas młodszych pojęcia integralności i holistycznego

podejścia do uczniów. Autorka wskazuje, iż mimo długoletniej obecności tych pojęć w języku pedagogiki i metodyki często pozostaje wyłącznie w sferze powierzchownego rozumienia, ale już pobieżnego i niepełnego stosowania zarówno u studentów w trakcie praktyki, jak i u nauczycieli, także tych z większym doświadczeniem.

2. **Kompetencje diagnostyczne i interwencyjne** - ze względu na obserwowane nasilenie sytuacji problemowych (rozwojowych i wychowawczych) u uczniów na różnych etapach kształcenia, konieczne jest opanowanie przez nauczycieli metodyki postępowania diagnostycznego skierowanego na identyfikację zagrożeń rozwojowych, tzn. diagnozę nie tylko selekcyjno-kwalifikacyjną, ale też interwencyjną. Od nauczyciela oczekuje się nie tylko diagnozy trudności, ale też podejmowania działań, które zmienią sytuację edukacyjną ucznia na optymalną dla jego rozwoju i funkcjonowania. Regulują to przepisy prawne (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2013 poz. 532).
3. **Kompetencje pedagogiczno-psychologiczne, poradnicze i doradcze.** Zmieniająca się rzeczywistość edukacyjna przynosi w ostatnich latach nowe wyzwania, z jakimi współczesny nauczyciel powinien sobie radzić. Problemy wychowawcze nieznanne dotychczas, postulat indywidualizacji w pracy z uczniami o zróżnicowanych torach rozwoju i potrzebach edukacyjnych powoduje konieczność pogłębiania przez nauczycieli wiedzy psychologiczno-pedagogicznej. Szczególnie przydatna jest wiedza z zakresu psychologii rozwoju człowieka, dzięki której łatwiej zrozumieć reakcje i zachowania uczniów, jak też z psychologii ogólnej, społecznej czy klinicznej. Współczesny nauczyciel, niezależnie od specjalności powinien być uważnym i wrażliwym obserwatorem ich funkcjonowania w różnych obszarach, nie tylko w sferze rozwoju umysłowego, ale także emocjonalno-społecznego. Dzięki codziennym kontaktom z uczniami ma możliwość wczesnego reagowania w sytuacjach trudnych rozwojowo bądź wychowawczo. Coraz częściej też od nauczycieli i to nie tylko w gimnazjum wymaga się kompetencji poradniczych i doradczych. Potrzeba jak najwcześniejszego rozpoznania nie tylko szczególnych zdolności, ale też i słabych stron uczniów sprawia, że w niektórych krajach (np. w USA) poradnictwo zawodowe (*counselling*) rozpoczyna się już w pierwszych klasach szkoły podstawowej i ma bardzo zindywidualizowany charakter wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.
4. **Kompetencje specjalnościowe - przedmiotowe i dydaktyczne.** Nauczyciel powinien być nie tylko specjalistą w zakresie swego przedmiotu,

ale też powinien posiadać kompetencje dydaktyczne, które pozwalają na właściwą transmisję wiedzy. Umiejętność przekazywania wiedzy wiąże się z planowaniem i realizacją procesu dydaktycznego. Istotne jest właściwe wytyczanie celów, dobór odpowiednich treści, metod, środków dydaktycznych, ale też form i strategii nauczania. Kompetencje specjalnościowe wymagają przede wszystkim znajomości kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Kompetencje kluczowe zostały zdefiniowane w *Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Ustanowiono osiem kompetencji kluczowych, uznawanych za jednakowo ważnych:

- 1) porozumiewanie się w języku ojczystym
- 2) porozumiewanie się w językach obcych
- 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
- 4) kompetencje informatyczne
- 5) umiejętność uczenia się
- 6) kompetencje społeczne i obywatelskie
- 7) inicjatywność i przedsiębiorczość
- 8) świadomość i ekspresja kulturalna

## **5. Kompetencje komunikacyjne**

Nauczyciel to zawód, którego niezbędnym elementem jest umiejętność komunikowania się ze wszystkimi uczestnikami procesu dydaktycznego – innymi nauczycielami, z uczniami, ich rodzicami, z władzami oświatowymi, przedstawicielami samorządów i wspólnoty lokalnej. Komunikacja – werbalna (pisemna i ustna) i niewerbalna jest podstawowym elementem skuteczności w codziennej pracy. Świadomość roli komunikowania się z innymi ludźmi wydaje się już dziś powszechna wśród nie tylko nauczycieli czynnych zawodowo, ale także studentów – kandydatów do zawodu nauczyciela. Stąd też w programach studiów przygotowujących do pracy nauczyciela znajdują się już od wielu lat rozmaite formy zajęć, przede wszystkim warsztatowych z zakresu skutecznego komunikowania się. Jak wskazuje E. I. Laska (2007, s. 11) przejawem kompetencji komunikacyjnych jest nie tylko poprawne posługiwanie się przez nauczyciela językiem mówionym i pisanym w różnych sytuacjach zawodowych, troska o rozwój dialogu ze wszystkimi podmiotami procesu edukacyjnego, ale też umiejętność słuchania i rozumienia innych. Nauczyciel powinien myśleć dialogicznie i rozwijać tę zdolność u uczniów.

## 6. **Kompetencje związane z planowaniem**, organizowaniem, kierowaniem i współdziałaniem

Umiejętność planowania i organizowania procesu edukacyjnego należy do podstawowych obowiązków nauczyciela. Planowanie wymaga metodycznego respektowania zasad prawidłowego konstruowania planów pracy edukacyjnej (rozkładów materiałów nauczania), autorskich programów nauczania oraz scenariuszy lekcji (Kamieńska, 2014, 58), ale także uwzględniania niezależnie od etapu edukacji indywidualnego zróżnicowania rozwoju uczniów.

Umiejętności kierowniczych wymaga się od nauczycieli starszych stażem mianowanych i dyplomowanych, którzy nie tylko pełnią funkcje w administracji szkolnej, ale sprawują opiekę nad nauczycielami rozpoczynającymi pracę, a także studentami specjalności nauczycielskich.

Umiejętność współdziałania jest jednym z elementów postaw prospołecznych i również pełni ważną rolę w codziennej pracy, podobnie jak umiejętność rozwiązywania konfliktów, czy też pełnienia roli mediatora. Tradycyjne odnośnienie współdziałania do najbliższego otoczenia nauczyciela (uczniowie, rodzice, inni nauczyciele) nabiera współcześnie szerszego wymiaru. Konkluzja Rady Unii Europejskiej z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie skutecznego kształcenia nauczycieli (2014/C 183/05) wskazuje na konieczność wzmacniania kooperacji, partnerstwa i tworzenia sieci łączącej nauczycieli z szerokim zakresem interesariuszy. Programy kształcenia nauczycieli (...) *powinny wykorzystywać doświadczenie nauczycieli i sprzyjać podejściu interdyscyplinarnemu opartemu na współpracy, tak by instytucje edukacyjne i nauczyciele uznawali za swój obowiązek współpracę z odpowiednimi zainteresowanymi stronami, np. z kolegami, rodzicami i pracodawcami.* (<http://publications.europa.eu/resource/cellar/ed>).

## 7. **Kompetencje świadomościowe** w zakresie refleksji nad swoją postawą i własną praktyką

Dyskusja nad rolą osobistej refleksji w pracy nauczyciela toczy się od dawna. Refleksja jest uważana za główne narzędzie uczenia się poprzez praktykę, wiąże się z krytycznym i twórczym myśleniem o własnych działaniach, umożliwia ewaluację własnej pracy. Carr (1993, cyt. za Gołębnik, 1998, s. 144) podkreślał, iż „kompetencja w nauczaniu świadczy o refleksyjnym, szeroko uzasadnionym i ‘pełnym wiedzy’ działaniu”. Fish (1995, cyt. za Gołębnik 1998, s. 145) wymieniła cechy wstępnej edukacji do refleksyjnej praktyki:

- uwzględnianie zarówno praktyki, jak i teorii edukacyjnej – osobistej i formalnej, wraz z towarzyszącą świadomością ich złożoności,
- holistyczny pogląd na profesjonalną praktykę,
- traktowanie nauczania w kategoriach rozwiązywania problemów,
- rozpoznawanie (budowanie) potrzeby stałego poszukiwania w obrębie własnej praktyki prowadzenia nad nią „małych” badań,

- poszukiwanie „zniczeń w doświadczeniu” poprzez prowadzenie nad nim stałej refleksji,
- współdziałanie z innymi, traktowane jako czynnik wspomagający uzyskiwanie lepszej refleksji, deliberacji i rozumienia praktyki,
- budowanie przekonania, że wszystkie te działania służą rozwojowi, zmianie, doskonaleniu i odpowiadaniu na wyzwania praktyki.

Anna Brzezińska (1997) analizowała z kolei refleksyjne funkcjonowanie nauczyciela na dwóch poziomach: na poziomie podejmowanych przez siebie „kroków” i poziomie reagowania na informacje zwrotne otrzymywane od uczniów. Zdaniem Kwaśnicy (2003, s. 295) umiejętność adekwatnej do rzeczywistości analizy własnej działalności na tle zmian społecznych pociąga za sobą całościowe uczenie się, doskonalenie i doksztalcanie zarówno w zakresie kompetencji twardych (wiedzy merytorycznej i metodycznej) jak i miękkich (cechy osobowości nauczyciela, wyznawany przez niego system wartości czy też wybrane podejście psychologiczno-pedagogiczne).

## **8. Kompetencje kreatywne**

Kompetencje kreatywne stają się współcześnie niezbędne w pracy nauczyciela ze względu na konieczność odnajdowania się w ciągle zmieniającej się rzeczywistości. W Raporcie o stanie edukacji z 2013 roku wyraźnie wskazuje się, że kreatywność nauczycieli jest potrzebą i koniecznością nowoczesnego systemu edukacji. Umożliwia ona łączenie umiejętności twardych i miękkich, szybkie uczenie się i radzenie sobie z nowymi, nieznanymi problemami czy też rekombinację wcześniej zdobytych kompetencji i ciągle ich uzupełnianie. Według I. Adamek (2013) kreatywność jest zdolnością do twórczego stylu pracy zawodowej, ale i osobistej postawy wobec ucznia. Nauczyciel powinien być też otwarty na zmieniające się warunki pracy i dialog z otoczeniem.

Bogusława Gołębiak (1998, s. 160) wymieniła umiejętności kluczowe dla warsztatu nauczyciela profesjonalisty, podkreślając jednocześnie konieczność zachowania równowagi między wszystkimi elementami oraz ich holistyczny charakter – tylko wspólne stosowanie wszystkich elementów (wiedza, postawy, zdolności, umiejętności, sprawności) świadczy o profesjonalizmie :

- diagnozowanie i monitorowanie rozwoju ucznia, mierzenie indywidualnego progresu,
- rozpoznawanie szczególnych uzdolnień i potrzeb edukacyjnych, formułowanie wobec uczniów oczekiwań odpowiednich do ich wieku, zdolności, poziomu rozwoju,
- budowanie, ewaluowanie i poprawianie programów,
- planowanie zajęć,
- stosowanie różnorodnych strategii edukacyjnych, tworzenie materiałów edukacyjnych,

- kreowanie środowiska uczenia się,
- porozumiewanie się (używanie jasnego, klarownego języka oraz korzystanie z innych kodów komunikacyjnych),
- selekcjonowanie i odpowiednie korzystanie z różnorodnych źródeł, włącznie z technologią informacyjną

Autorka odnosi się także do kształcenia nauczycieli wskazując, iż istotą edukacji na poziomie uniwersyteckim jest tworzenie warunków i wspomaganie studentów - kandydatów do zawodu nauczyciela w procesie budowania profesjonalnej kompetencji, traktowanej przez Gołębiak (1998, s. 161) jako szeroka i holistyczna zdolność. Składa się na nią: wiedza profesjonalna, umiejętności i sprawności, świadomość moralna, edukacyjne rozumienie, zdolność profesjonalnego osądu, cechy osobowe decydujące o indywidualnym stylu pracy.

Jeszcze inną, eklektyczną, klasyfikację kompetencji zaproponowała Dorota Pankowska (2011, s. 67) odnosząc się do kompetencji pedagogicznych w analizie programów praktyk:

- a) Kompetencje orientacyjne (poznawcze, związane ze zbieraniem informacji, wiedzą o rzeczywistości szkolnej),
- b) Kompetencje interpretacyjne (rozumienie, ocena, refleksja),
- c) Kompetencje koncepcyjne (planowanie, programowanie pracy własnej i uczniów),
- d) Kompetencje komunikacyjne (porozumiewanie się z uczniami w procesie kształcenia i w relacjach),
- e) Kompetencje dydaktyczne (prowadzenie lekcji w aspekcie metodyki i realizacji),
- f) Kompetencje wychowawcze (realizacja zadań wychowawcy klasy),
- g) Kompetencje badawcze/diagnostyczno-metodologiczne (prowadzenie badań),
- h) Kompetencje moralne (etyczne wymiary pracy wychowawczej i odpowiedzialności, w tym stosunek do uczniów/ludzi),
- i) Kompetencje współdziałania (współpraca - np. z opiekunem praktyk, nauczycielami, uczniami, kolegami - studentami),
- j) Kompetencje informatyczno-medialne (wykorzystanie technik informatycznych w nauczaniu/organizacji pracy szkoły, posługiwanie się środkami dydaktycznymi),
- k) Kompetencje kreatywne (możliwość twórczego wkładu, proponowanie nowych rozwiązań)

W wszystkich rozważaniach nad przygotowaniem do pracy zawodowej przyszłych nauczycieli wskazuje się na praktykę jako niezbędny element tej edukacji. Zdaniem Delli Fish (1995, cyt. za Gołębiak, 1998, s. 134) źródłem wiedzy profesjonalnej jest „mądrość praktyczna” i profesjonalny osąd zdobywa-



ny w praktyce. Autorka odróżnia „uczenie się poprzez praktykę” od „uczenia się profesjonalnej praktyki”, „uczenia się z praktyki” i „uczenia się przez praktykę”. Trzy ostatnie formy uczą tradycyjnego działania, kopiowania wzorów, ćwiczenia efektów końcowych. Tylko „uczenie się poprzez praktykę” ma charakter holistyczny i umożliwia stałe kontrolowanie i udoskonalanie działania. Ten rodzaj praktycznego uczenia się opiera się na emocjach, jest zindywidualizowany, pomaga w podejmowaniu ryzyka, przekraczaniu utartych schematów i ukazywaniu błędów jako elementu doskonalenia własnych umiejętności.

Podobnie praktyki nauczycielskie opisuje Gołębnik (1998, s. 163), postulując by praktyki w czasie studiów nie ograniczały się wyłącznie do obserwacji „dobrych” wzorów i ich aplikacji, ale by były „uczeniem się poprzez praktykę”, rozumianym jako wychodzenie poza zastane wzorce i ramy, naukę przez działanie a także stałe rozwijanie i pogłębianie własnych kompetencji w dialogu z innymi. W centrum uniwersyteckiej edukacji nauczycieli powinna być praktyka, która powinna stać się początkiem drogi do zawodu nauczyciela. Formuła zaproponowana przez Gołębnik: PRAKTYKA - REFLEKSJA - ZMIANA najlepiej oddaje sens praktyki - od praktyki i poprzez praktykę do wiedzy i doskonalenia. Próby praktycznych działań połączone z obserwowaniem zachowania nauczycieli i uczniów w różnych sytuacjach prowadzić mogą do refleksji nad posiadaną wiedzą i umiejętnościami, wskazywać kierunki dalszych działań w kierunku profesjonalizmu, jak też uświadamiać znaczenie teorii dla efektywnych działań praktycznych. Autorka podkreśla znaczenie refleksji w procesie doskonalenia posiadanych i nabywania nowych umiejętności. Praktyki w przedszkolu czy szkole dają też szansę na obserwowanie i badanie praktycznych rozwiązań stosowanych przez różnych nauczycieli w pracy z dziećmi czy uczniami. Zaletą praktyk jest niewątpliwie uczestniczenie w krótkim stosunkowo czasie w różnych kontekstach edukacyjnych, co daje unikalną możliwość poznania różnych stylów nauczania stosowanych przez nauczycieli, jak też i uczenia się uczniów w różnym wieku. Istotnym walorem praktyk, zbyt rzadko podkreślanym, jest też możliwość bezpośredniego kontaktu z dziećmi, poznawania ich i uczenie się od nich sposobu percepcji siebie i otaczającej rzeczywistości. Należy również pamiętać o tym, że praktyka nie jest wyłącznie sprawdzianem dotychczasowej wiedzy i umiejętności zdobytych w toku kształcenia uniwersyteckiego, jak ją często postrzegają nauczyciele, ale jest okazją do wypróbowywania własnych pomysłów edukacyjnych w konkretnych realnych kontekstach edukacyjnych i w dodatku w przychylniej atmosferze przyzwolenia na próby i błędy.

Dorota Pankowska (2011, s.72) dokonała szczegółowej analizy programów praktyk w polskich uczelniach pod kątem możliwości rozwijania kompetencji nauczycielskich u studentów. Z badań autorki wynika, iż praktyki pedagogiczne realizowane w uczelniach w niewystarczającym stopniu rozwijają kompetencje

potrzebne zarówno w początkowym, jak i późniejszym okresie pracy. O ile studenci są nieźle przygotowani do zadań dydaktycznych (prowadzenie lekcji), to nie mają właściwego przygotowania do pracy wychowawczej. Najłabszym elementem przygotowania do pracy z uczniami są kompetencje badawcze – przyszli nauczyciele mogą mieć problemy z budowaniem dobrych relacji z uczniami i rozwiązywaniem problemów wychowawczych, ponieważ nie są w stanie ich zdiagnozować i zrozumieć. W programach praktyk brak jest rozwijania postaw i kompetencji moralnych, co może utrudniać młodym nauczycielom radzenie sobie ze złożonymi problemami współczesnej zmieniającej się rzeczywistości. Nie kładzie się bowiem nacisku na rozumienie i interpretowanie rzeczywistości oraz refleksyjnego osądu własnej pracy. Studenci w trakcie praktyk koncentrują się na umiejętnościach dydaktycznych (technicznych, realizacyjnych), brak jest możliwości odnoszenia teorii poznawanej na uczelni do praktyki w konkretnym kontekście szkolnym, nie rozwija się kompetencji uniwersalnych: interpretacyjnych, badawczo-diagnostycznych, koncepcyjnych, kreatywnych i moralnych.

## 2.

### Rozwijanie kompetencji kandydatów do zawodu nauczyciela

Jak podaje Christopher Day *„o sposobach i wynikach pracy szkoły w znacznym stopniu decydują nauczyciele. O tej oczywistej prawdzie wydaje się zapominać wiele organizatorów oświaty, polityków a także pedagogów badających zagadnienia współczesnej edukacji. Sprawy kształcenia nauczycieli i wspierania ich w rozwoju zawodowym wciąż są traktowane powierzchownie, formalnie, bez należytego uwzględnienia złożoności funkcji i zadań tego zawodu oraz uwarunkowań jego wykonywania”* (Day, 2008).

Co więcej, rzeczywistość edukacyjna oraz dynamika zmian dotyczących przygotowania zawodowego współczesnego nauczyciela powodują dysonans pomiędzy procesem kształcenia nauczycieli w uczelniach wyższych a oczekiwaniami stawianymi młodym adeptom zawodu, rozpoczynającym pracę w placówce (Karbowiczek, 2013).

Bogusław Śliwerski stwierdza, że *„współczesna pedagogika domaga się, aby nauczyciel był „refleksyjnym pedagogiem”, „nauczycielem myślącym”, „rozwijał problemy”, „podejmował decyzje”, „nauczał refleksyjnie” i był „nauczycielem badającym, poszukującym, odkrywającym”*. Jest to niezwykle trudne wymaganie, gdyż doświadczenie pedagogiczne obfituje w napięcia i sprzeczności, jakie wynikają pomiędzy wolnością a kontrolą, bezpieczeństwem a zagrożeniem, między „Ja” a inni, między dobrem a złem; tym, co realne a tym, co idealne; pomiędzy interesem jednostki a interesem zbiorowym” (Śliwerski, 2010).

Długotrwały proces kształcenia przyszłych nauczycieli zapewnia wielostronny rozwój, daje możliwość zetknięcia się z różnorodnymi problemami i oczekiwaniami ze strony rodziców i uczniów, z którymi ma styczność na co dzień nauczyciel. Zdobycie jak najwyższych kwalifikacji na etapie kształcenia stanowi gwarancję odpowiedniej realizacji zadań, jakie stoją przed kadrą pedagogiczną i szkołą.

Od przyszłych pedagogów oczekuje się między innymi tego, aby legitymowali się umiejętnościami praktycznymi związanymi z indywidualizacją procesu nauczania (praca z uczniem sprawiającym trudności wychowawcze, praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych - wybitnie uzdolnionym oraz mającym trudności w nauce, praca z uczniem z dysfunkcjami oraz deficytami poznawczymi) oraz dostosowaniem treści i metod nauczania do możliwości uczniów, jak i zmian zachodzących w nauce oraz świecie (Dz.U. 2012, poz. 131).

Jednak jak zauważają badacze zajmujący się problematyką kształcenia nauczycieli, system kształcenia zawodowego nauczycieli w Polsce nadal nie przygotowuje w wystarczającym stopniu i zakresie przyszłych nauczycieli do realizacji rzeczywistych zadań, jakie przed nimi stoją, mimo podniesienia formalnych standardów (Wiłkomirska, 2005; Chomczyńska-Rubacha, 2010; Olejnik, 2006; Dudzikowa, 2006). Dowodem tego są badania przeprowadzone wśród studentów ostatnich lat kierunków nauczycielskich, które wykazały, że większość z nich dostrzega wiele mankamentów leżących po stronie uczelni, bezpośrednio związanych z przygotowaniem ich do roli nauczyciela. Wśród niedociągnięć respondenci wymienili przede wszystkim niewystarczającą ilość praktyk w placówkach oświatowych oraz ich złą organizację. Zbyt małe przygotowanie do pełnienia funkcji wychowawczej i do kształtowania postaw tolerancji uczniów wobec mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, słabe przygotowanie do współpracy w środowisku szkolnym, brak zastosowania w prowadzonych praktykach nowoczesnych technologii edukacyjnych, to niedociągnięcia, które nie ułatwiają zawodowego startu młodemu nauczycielowi. Przewaga teorii nad zadaniami praktycznymi powoduje konieczność eksperymentowania przez młodych nauczycieli. Studenci twierdzą, że studia nie są pomocne w wykonywaniu zawodu, gdyż obejmują zbyt mało zajęć, przydatnych w późniejszej pracy (Klus-Stańska, Szczepska-Pustkowska, 2009).

Istnieje zatem konieczność zaplanowania oraz organizacji i realizacji procesu kształcenia przyszłych pedagogów, pozwalającego na wyposażenie ich nie tylko w wiedzę teoretyczną z zakresu ich specjalizacji, ale również w umiejętności związane z jej praktycznym zastosowaniem zarówno w trakcie odbywania praktyk pedagogicznych, jak i codziennej praktyki szkolnej. Potrzeba ściślejszego powiązania teorii nauczania z praktyką, tak aby nauczyciel rozpoczynający pracę w zawodzie nie był pozbawiony umiejętności diagnozy i dogłębnej analizy

problemów, w tym wychowawczych, z którymi z całą pewnością będzie mieć styczność.

Oczywiście nie ulega wątpliwości, że szansę na zastosowanie wiedzy w realnym środowisku pracy dają studentom praktyki pedagogiczne. Praktyka to działalność ludzi, w której toku kształtują oni otaczającą rzeczywistość stosownie do swoich potrzeb a równocześnie przekształcają sami siebie (Okoń, 2004). Zaś jak podaje R. Perry *„pojęcie praktyka nauczycielska odnosi się do okresu, w którym jako student zdobywa doświadczenia w sposób bezpośredni”* (Perry, 2000).

Maria Kościółek i Danuta Piróg stwierdzają: *„praktyki pedagogiczne są drogą do efektywnego tworzenia i organizowania własnego warsztatu pracy dydaktyczno-wychowawczej i naukowo-badawczej. Praktyki umożliwiają zdobycie umiejętności projektowania, planowania i realizacji pracy dydaktyczno-wychowawczej w różnych placówkach oświatowych oraz wychowawczych. Praktyki służą nabyciu kompetencji organizacji, tworzenia i doskonalenia własnego warsztatu pracy dydaktycznej i wychowawczej w procesie nauczania i realizacji zadań związanych z pracą na rzecz szkoły”* (Kościółek, Piróg, 2006).

Należy jednak pamiętać, że pomimo tego, iż są one traktowane jak integralna część procesu kształcenia studentów, stanowią również pierwszy etap weryfikacji umiejętności i wiedzy przyszłych absolwentów oraz oceny ich predyspozycji związanych z uprawianiem tej profesji. W związku z tym student mający odbyć praktyki pedagogiczne w placówce oświatowej musi być już wyposażony w specjalistyczną wiedzę, jak też umiejętności praktyczne związane z jej wykorzystaniem, które wraz ze stażem pracy będą na bieżąco doskonalone oraz utrwalane (Rekomendacje w zakresie praktycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela opracowane w ramach projektu: Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela, Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, 2012).

Praktyki zawodowe są zatem istotnym elementem systemu kształcenia nauczycieli. Powinny one ułatwić adeptom wejście do zawodu, uczyć konstruktywnego przezwyciężania „szoku zawodowego”, stanowić pomost między wiedzą zdobywaną w murach uczelni a rzeczywistością, uczyć wykorzystywać teorię w praktyce, ale jednocześnie weryfikować ją i przekształcać dzięki doświadczeniom i refleksji. Pobyt studenta w szkole podczas praktyki to również okazja do kształtowania postaw moralnych - w odniesieniu do uczniów, współpracowników, zawodu nauczyciela, siebie samego - jako przyszłego nauczyciela, jak również wobec wartości, które są podstawą humanistycznej edukacji (Pankowska, 2011).

Podczas odbywanej praktyki student ma możliwość podejmowania konkretnych działań w czasie prowadzonych zajęć, poznania własnych możliwości i ograniczeń a także kształtowania umiejętności dydaktycznych i organizacyj-

nych, gromadzenia spostrzeżeń oraz doświadczeń poszerzających jego wiedzę teoretyczną.

Praktyczne doświadczenie, jakie zdobywają studenci podczas praktyk pedagogicznych, stwarza możliwość wypróbowania i sprawdzenia swoich koncepcji oraz wykorzystania w praktyce, w realnym środowisku pracy nauczyciela, nabytych w toku studiów umiejętności. Praktyki pedagogiczne pozwalają z jednej strony udoskonalić umiejętności już posiadane, z drugiej zaś nabyć nowych, głównie dzięki możliwości praktycznego wykorzystania wiedzy zdobytej w sposób bierny, czyli podczas wykładów. Praktyczne doświadczenie przyszłych nauczycieli jest niezwykle istotnym elementem ich kształcenia, obejmującym nie tylko przekazywanie wiedzy, ale również jej wykorzystanie i zastosowanie w konkretnych sytuacjach dydaktycznych i wychowawczych. Kluczowe znaczenie praktyki podkreśla konieczność nabycia przez absolwentów kierunków pedagogicznych umiejętności realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Na drodze praktyki nauczyciel zyskuje bowiem większą świadomość w zakresie podejmowanych i wykonywanych działań, jak i poszerza swoją wiedzę na ich temat (Pearson, 1994).

### 3.

#### Rola opiekuna praktyki pedagogicznej

Jak głosił Konfucjusz *„kto zdobył wiedzę pielęgnuje, a nową bez ustanku zdobywa, może być nauczycielem innych”* (Szkolak, 2012). W przypadku kształcenia nauczycieli posiadanie rozległej wiedzy teoretycznej nie jest jedynym elementem warunkującym rzetelne i efektywne wykonywanie zawodu, jak już wspomniano wielokrotnie wcześniej należy uzupełnić ją o umiejętności praktyczne, a także poddać weryfikacji w obecności doświadczonego nauczyciela. Znaczącą rolę w rozwoju, zdobywaniu wiedzy i praktycznych umiejętności studentów kierunków nauczycielskich, odbywających praktyki w placówkach oświatowych, odgrywają opiekunowie praktyk.

Funkcja opiekuna praktyk pedagogicznych z ramienia szkoły, mimo że nie opisana w prawie, od wielu lat jest obecna w polskich szkołach. Jest ona bardzo ważną funkcją, często niedostrzeganą i niedocenianą w środowisku oświatowym. A to przecież od nauczycieli, którzy przyjmują na siebie obowiązki opiekuna praktyk, zależy w dużym stopniu możliwość sprawdzenia przez studentów w praktyce wiedzy i umiejętności nabywanych w czasie studiów (Walkiewicz, 2008).

Nauczyciele, którzy pełnią obowiązki opiekuna praktyk pedagogicznych, decydują bowiem o możliwości sprawdzenia wiedzy zdobytej przez praktykanta podczas studiów. Rolą opiekuna jest wprowadzenie studenta w środowisko szkolne i pozaszkolne uczniów oraz udzielanie pomocy w zaplanowaniu rozwoju

zawodowego. Aby ten proces był jednak skuteczny, a jednocześnie możliwe było poznanie oczekiwań co do realizacji praktyk pedagogicznych zarówno szkoły, w której student odbywa praktyki, jak i uczelni, konieczny jest kontakt obu stron (Walkiewicz, 2008).

Istotna jest więc wymiana informacji między szkołą, w której student odbywa praktyki pedagogiczne, a jego macierzystą uczelnią. Od współpracy uczelni ze szkołą w dużej mierze zależy to, czy praktyki będą znaczącym elementem przygotowania studenta do wykonania zawodu, czy jedynie formalnym procesem, który nie będzie charakteryzował się wysoką jakością, a tym samym przydatnością w zweryfikowaniu poziomu wiedzy, umiejętności, jak też predyspozycji zawodowych kandydata do zawodu.

Zatem kluczowe znaczenie dla efektywności praktyk pedagogicznych mają opiekunowie praktyk powoływani nie tylko z ramienia szkoły, ale również z uczelni. Odpowiednie przygotowanie zarówno samej praktyki (opracowanie szczegółowego programu merytorycznego, współpraca ze szkołami), jak i studentów do jej odbywania (niezbędna wiedza merytoryczna, umiejętności, motywacja i zaangażowanie) to połowa sukcesu, która leży w gestii opiekuna uczelnianego. Druga połowa to realizacja praktyki w szkole: umożliwienie studentom wykonanie zadań, dzielenie się doświadczeniami, udzielanie informacji zwrotnych, pomaganie nieograniczające samodzielności i inwencji adepta, tworzenie atmosfery sprzyjającej rzetelnemu wywiązaniu się z obowiązków, modelowanie odpowiednich postaw i zachowań – to zadania opiekuna z ramienia szkoły (Pankowska, 2011).

Z raportu *Praktyczne przygotowanie do zawodu nauczyciela* opracowanego przez Dorotę Pankowską wynika, iż najczęściej uczelniami opiekunami praktyk są wyznaczeni przez władze zwierzchnie nauczyciele akademicy realizujący przedmioty związane z nauczaniem dydaktyk szczegółowych. W uczelnianych regulaminach lub ogólnych instrukcjach dotyczących praktyk wskazano zadania i obowiązki opiekunów uczelnianych. Dotyczyły one zarówno obowiązków wobec uczelni, jak i studentów oraz szkolnych opiekunów praktyk. Należały do nich między innymi: opracowywanie szczegółowych programów, planów bądź instrukcji praktyk; wyznaczanie zadań studentom; wydawanie i ewidencja skierowań na praktykę; przedstawianie sprawozdania z przebiegu praktyki po jej zakończeniu; opracowanie harmonogramu hospitowania i kontroli praktyki, hospitowanie lekcji prowadzonych przez studentów; konsultowanie wykonania wybranych zadań ze studentami; ocenianie praktyk na podstawie przedstawionej przez studenta dokumentacji; zaliczanie praktyki; opracowywanie materiałów pomocniczych; nawiązywanie kontaktu ze szkolnymi opiekunami praktyk; wyznaczanie szkół; opracowywanie kart oceny praktyki dla opiekunów z ramienia szkoły (Pankowska, 2011).

Z kolei opiekunowie praktyk z ramienia szkoły to najczęściej wskazani przez dyrektora nauczyciele przedmiotu kierunkowego. Do najczęściej pojawiających się zadań opiekunów w szkole należały te związane z ocenianiem studentów, co w większości przypadków oznaczało również przygotowanie studentów do prowadzenia samodzielnych lekcji (m. in. wyznaczanie tematu lekcji, pomoc w przygotowaniu i zatwierdzenie konspektu), obserwowanie i ocenianie tych lekcji, jak również wystawianie studentowi opinii podsumowującej całą praktykę. Do innych zadań zależało: ustalenie szczegółowego planu i harmonogramu przebiegu praktyki; dbanie o poziom merytoryczny i metodyczny prowadzonych przez studenta zajęć; ułatwianie praktykantom dostępu do środków dydaktycznych i pomocy naukowych znajdujących się w szkole; prowadzenie lekcji pokazowych dla studentów i szczegółowe omawianie ich; zaznajamianie ze swoim warsztatem pracy dydaktycznej oraz innymi zadaniami realizowanymi w szkole (Pankowska, 2011).

Z racji tego, że praca pedagoga wiąże się z odpowiedzialnością za wykształcenie i wychowanie najmłodszych przedstawicieli nowego pokolenia, ważne są umiejętności związane z komunikowaniem się, umożliwiającym realizację procesu dydaktyczno-wychowawczego. Dlatego zaleca się, aby w trakcie realizacji praktyk pedagogicznych opiekun praktykanta ze strony placówki oświatowej położył szczególny nacisk na opanowanie przez studenta technik: organizacji pracy z dziećmi, nawiązywania z nimi kontaktu, utrzymywania karności podczas zajęć i zabawy. Wymienione techniki stanowią bowiem ważny element pracy nauczyciela/nauczycielki determinujący jakość oraz efektywność realizowanego przez niego/nią procesu kształcenia i wychowania. Ponadto istotne jest, aby opiekun praktykanta uświadomił studentowi jego rolę w wychowaniu podopiecznych. W związku z powyższym powinien być zobowiązany do uwrażliwienia praktykanta na takie elementy procesu wychowawczego, jak:

- dyscyplina,
- przestrzeganie przez uczniów regulaminu szkolnego,
- przestrzeganie porządku w klasie,
- formowanie nawyków dotyczących higieny i kultury życia codziennego,
- stosunku dzieci do pracy, nauki i zabawy,
- kształtowanie reakcji dzieci na wydarzenia w szkole i klasie (Walkiewicz, 2008).

Nauczyciel wcielający się w rolę opiekuna studenta odbywającego praktyki pedagogiczne powinien wykazywać względem swojego podopiecznego życzliwość, która żadną miarą nie może być tożsama z bezkrytyczną akceptacją wszelkich jego działań, zachowań oraz poczynań. W pracy opiekuna praktyk istotna jest jego współpraca ze środowiskiem szkolnym, jak i pozaszkolnym, stwarzająca studentowi możliwość zapoznania się z funkcjonowaniem jednostki,

w której odbywa praktyki, wykraczającym poza zajęcia lekcyjne. Relacje między opiekunem praktyk a studentem powinny opierać się na partnerstwie, zakładającym wspólne rozwiązywanie problemów natury dydaktycznej czy wychowawczej, nie zaś odgórne narzucanie przez opiekuna konkretnych rozwiązań czy też ich forsowania za wszelką cenę, bez uwzględnienia kontrargumentów przedstawionych przez podopiecznego (Walkiewicz, 2008).

Nauczyciel opiekun praktyk zobligowany jest do szeroko rozumianego wprowadzenia studenta praktykanta (przyszłego pedagoga) do zawodu nauczyciela zarówno pod względem dyscyplinarnym, jak i formalno-prawnym oraz sprawowania nad nim pieczy, przez które należy rozumieć między innymi udzielanie praktykantowi wszelkiej niezbędnej pomocy oraz wskazówek umożliwiających zrealizowanie celów praktyk, jak i wywiązanie się przez niego z obowiązków dydaktyczno-wychowawczych. Opiekun praktyk zobowiązany jest również do dokonania ogólnej oceny praktyki, zgodnie z obowiązującą w szkolnictwie wyższym skalą ocen. W związku z tym bezwzględnie zaleca się dokonanie oceny z uwzględnieniem rzeczywistych osiągnięć studenta, jak też faktycznie zrealizowanych przez niego zadań. Żaden opiekun praktyk nie może bowiem kierować się w tym względzie ani osobistymi sympatiami, ani animozjami, które zakłócają bądź uniemożliwiają obiektywną ocenę wiedzy, umiejętności, pracy studenta, jak też jego predyspozycji zawodowych. Niedopuszczalne są również sytuacje, w których opiekun praktyk, nie chcąc wyrządzić studentowi krzywdy, wystawia ocenę pozytywną, tym samym zliczając praktykę. W ten sposób nie zostaje zrealizowany jeden z naczelných celów praktyk pedagogicznych, a więc zweryfikowanie predyspozycji studenta odbywającego praktyki. Dlatego też ocena praktyki musi opierać się na obiektywnych przesłankach uwzględniających jej rzeczywisty, zgodny ze stanem faktycznym, przebieg. Jednocześnie rekomenduje się, aby niezaliczenie praktyki pedagogicznej było tożsame ze skreśleniem osoby odbywającej praktyki z listy studentów lub też aby oznaczało konieczność wyboru przez nią innej specjalizacji, która nie będzie bezpośrednio związana z koniecznością podejmowania pracy z dziećmi oraz młodzieżą. Ocena niedostateczna jest bowiem sygnałem zarówno dla samego studenta, jak i opiekuna praktyk z ramienia uczelni, że żadną miarą nie jest on predysponowany do wykonywania zawodu nauczyciela w szkołach czy innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych (Walkiewicz, 2008).

Nie ulega wątpliwości, że rola, jaką praktyki pedagogiczne odgrywają w systemie kształcenia przyszłych nauczycieli, zmusza instytucje oraz osoby odpowiedzialne za ich planowanie oraz realizację do ciągłego modyfikowania zarówno ich standardów, programów, jak i wymiaru czasowego, tak aby stanowiły one z jednej strony weryfikację poziomu wiedzy i umiejętności, jak i predyspozycji studentów, pretendujących do miana nauczyciela.



#### 4.

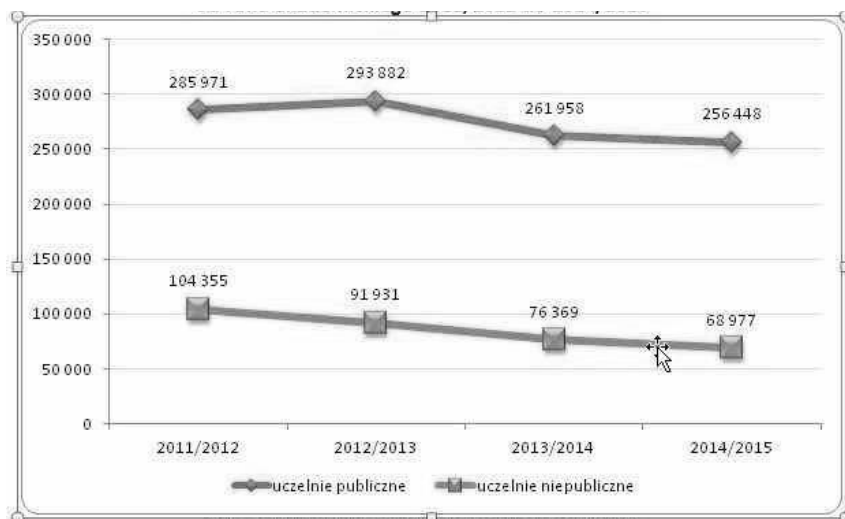
### Uwarunkowania demograficzne funkcjonowania szkolnictwa wyższego

Lata 90-te ubiegłego stulecia przyniosły rozwój szkolnictwa wyższego na niespotykaną dotychczas skalę. Ograniczona oferta studiów wyższych zaowocowała wzrostem popularności kształcenia w trybie niestacjonarnym, zarówno na uczelniach publicznych jak i prywatnych. W roku akademickim 1990/1991 studiowało w Polsce 390 tys. osób. Przez 15 lat liczba ta wzrosła aż 5-krotnie (prawie do 2 mln w roku 2005/2006).

W roku akademickim 2010/2011 studia w Polsce były w czasie największego rozkwitu. Na uczelniach kształciło się 1,84 mln młodych ludzi, co oznaczało 40,8 proc. wszystkich osób w wieku 19–24 lata (20 lat wcześniej było ich tylko 9,8 proc.). Pik był równocześnie początkiem spadku – rok później wskaźnik skolarzacji netto wyniósł 40,6%, a dwa lata później – 40,2%.

Wykres 1

Liczba maturzystów przyjętych na I rok studiów w uczelniach publicznych i niepublicznych od roku akademickiego 2011/2012 do 2014/2015



Źródło: Sedlak&Sedlak na podstawie danych MNiSW.

W roku akademickim 2012/2013 liczba studentów wynosiła ogółem 1,68 mln osób, w tym w podgrupie kierunków pedagogicznych było 174 405 osób. W stosunku do roku akademickiego 2008/2009 spadek w tej podgrupie wyniósł 24% przy ogólnym spadku 13%.

W roku akademickim 2013/2014 liczba osób rozpoczynających studia drugiego stopnia zmniejszyła się o ponad 15% w stosunku do roku wcześniejszego. Zaś studentów rozpoczynających naukę na studiach pierwszego stopnia spadła w stosunku do wcześniejszego roku o 12,3%. W roku akademickim 2013/2014 - wskaźnik skolaryzacji netto wyniósł już 38,6 proc. W liczbach bezwzględnych oznaczało to 1,55 mln studentów.

Polska stoi zatem w obliczu bardzo istotnych zmian demograficznych. Wcześniejsze prognozy przewidywały, iż od 2008 roku do 2020 roku liczba osób w grupie wiekowej 18-24 lata, a więc w tradycyjnym wieku studenckim spadnie o około 1,5 miliona, a więc o ok. 36%. Inne prognozy głosiły, że liczba studentów spadnie poniżej półtora miliona dopiero w roku akademickim 2016/2017.

Tabela 1

Liczba studentów w roku akademickim 2012/2013 w porównaniu do roku 2008/2009

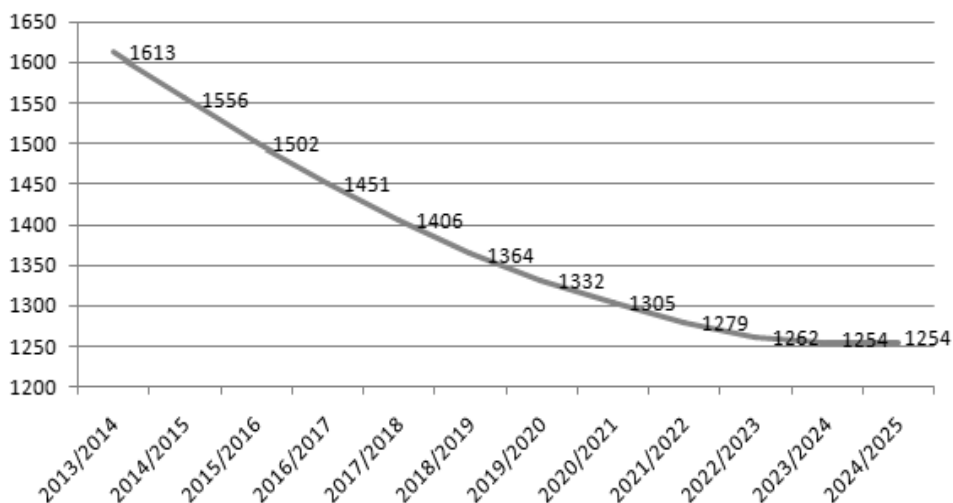
Podgrupa kierunków	Liczba studentów		Wzrost/spadek liczby studentów w 2012/13 w stosunku do 2008/09
	2012/13	2008/09	
Podgrupa pedagogiczna	174 405	228 102	-24%
<b>Podgrupa humanistyczna</b>	<b>116 706</b>	<b>157 286</b>	<b>-26%</b>
Podgrupa artystyczna	32 870	26 194	25%
Podgrupa społeczna	176 152	259 490	-32%
Podgrupa ekonomiczna i administracyjna	350 567	453 455	-23%
Podgrupa prawna	55 122	59 922	-8%
Podgrupa dziennikarstwa i informacji	21 320	21 846	-2%
Podgrupa biologiczna	27 920	37 558	-26%
Podgrupa fizyczna	26 252	29 148	-10%
Podgrupa matematyczna i statystyczna	17 754	16 774	6%
Podgrupa informatyczna	72 225	87 804	-18%
Podgrupa medyczna	127 948	117 925	8%
Podgrupa opieki społecznej	7 366	3 250	127%
Podgrupa inżynierijno – techniczna	139 334	132 032	6%
Podgrupa produkcji i przetwórstwa	64 042	62 118	3%
Podgrupa architektury i budownictwa	83 431	68 739	21%
Podgrupa rolnicza, leśna i rybactwa	23 226	35 135	-34%
Podgrupa weterynaryjna	4 756	4 566	4%
Podgrupa usług dla ludności	55 126	74 390	-26%
Podgrupa ochrony środowiska	28 027	26 648	5%
Podgrupa usługi transportowe	19 283	17 943	7%
Podgrupa ochrony i bezpieczeństwa	53 095	6 896	670%
<b>Ogółem</b>	<b>1 676 927</b>	<b>1 927 221</b>	<b>-13%</b>

Źródło: GUS-szkoły wyższe i ich finanse.

Według danych GUS w roku akademickim 2014/2015 na polskich uczelniach kształciło się 1,46 mln osób. W ciągu najbliższej dekady ich liczba zmaleje jeszcze do 1,25 mln. Największymi ośrodkami akademickimi w Polsce w minionym roku akademickim były województwa: mazowieckie, z liczbą 269,5 tys. studentów, małopolskie – 182,6 tys. studentów, wielkopolskie – 143 tys. i dolnośląskie – 133,7 tys. studentów, zaś najmniejszymi województwa: lubuskie – 16,5 tys. studentów, opolskie – 25,7 tys. i warmińsko-mazurskie – 32,1 tys. studentów.

Mniejsza liczba studentów to pokłosie spadku liczby maturzystów. Jak wynika z raportu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Szkolnictwo wyższe w Polsce” postępujący niż demograficzny sprawia, że liczba maturzystów z roku na rok będzie spadać o 5-8% aż do 2025 roku. Według Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego liczba studentów w Polsce w najbliższych 20 latach nie osiągnie poziomu z pierwszej dekady tego wieku.

Wykres 2  
Studenci ogółem w latach 2013-2025 (w tys.)

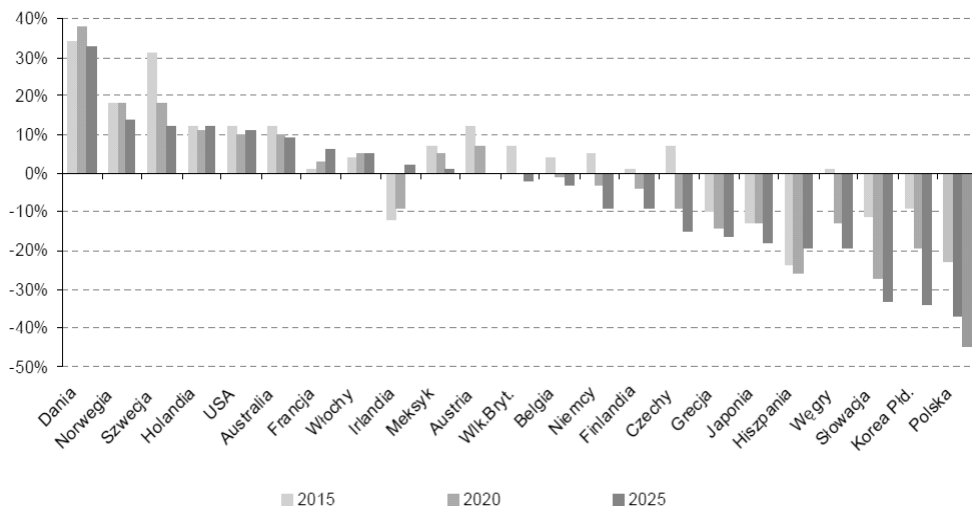


Źródło: <http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013>

Zgodnie z przewidywaniami najniższy pułap liczba studentów osiągnie w latach 2023-2025, kiedy to ogólna liczba studentów będzie wynosić zaledwie 1,25mln osób. Po tym okresie liczba studentów ma zacząć znów rosnąć. Szacuje się, że w 2035 roku w szkołach wyższych ma uczyć się wówczas 1,48 mln osób.

Wykres 3

Prognoza liczby studentów w 2015, 2020 i 2025 roku w wybranych krajach OECD przy założeniu stałej stopy partycypacji (zmiana w % w stosunku do 2005 roku)



Źródło: Higher Education to 2030, Vol. 1, OECD, Paryż 2008.

Skutki niżu demograficznego odczuwają obecnie wszystkie polskie uczelnie wyższe. Zbyt duża liczba miejsc w stosunku do liczby kandydatów sprawia, że coraz więcej uczelni wyższych zmuszona jest zamykać swoje siedziby. Efekt niżu demograficznego jest taki, że miejsc na studiach od kilku lat jest więcej niż chętnych i po zakończeniu naboru wolne miejsca zostają nawet na bezpłatnych studiach stacjonarnych, mimo że niemal połowa młodzieży w wieku maturalnym idzie na, zwłaszcza, że maturę wystarczy zdać na 30 proc., by dostać się na bezpłatne studia. Możliwe, że w najbliższych latach obecność szkół niepublicznych nie będzie miała w ogóle racji bytu.

Postępujący niż demograficzny sprawił, że wiele polskich szkół wyższych stanęło w obliczu konieczności złagodzenia kryteriów przyjmowania nowych studentów, a nawet zamykania mniej popularnych kierunków. Spadek popytu na usługi edukacyjne odczuwają dziś przede wszystkim szkoły prywatne, choć dotyczy on również najlepszych uczelni państwowych. Malejąca z roku na rok liczba maturzystów oraz rosnące oczekiwania młodych ludzi powodują, że uczelnie powoli zaczynają traktować programy studiów jak produkty podlegające regułom gry rynkowej i rywalizują o kandydatów jak o klientów. Bez kompleksowej strategii wsparcia rekrutacji i skutecznych działań marketingowych, nawet najlepsza oferta edukacyjna nie znajdzie dzisiaj nabywców.

Uczelnie intensywnie pracują nad swoimi programami studiów. Wymusza to na nich nowe prawo, przyjmujące Krajowe Ramy Kwalifikacji. To wspólny system Unii Europejskiej, w którym ustalone są jedyne główne wytyczne, dotyczące umiejętności i wiedzy wymaganej do ukończenia poszczególnych etapów nauki. W jaki sposób kwalifikacje te zostaną osiągnięte – decyduje uczelnia, tworząc program kształcenia na danym kierunku. To nowość, z którą nie wszyscy dobrze sobie radzą.

*Z drugiej strony mniejsza liczba studentów powinna być szansą na poprawienie jakości kształcenia, oferty dydaktycznej, poziomu wymiany międzynarodowej, kontaktów z otoczeniem społeczno-gospodarczym czy komercjalizacji badań.* Niż demograficzny może być dla szkół wyższych tym, czym kryzys gospodarczy dla biznesu. Niż demograficzny nie może być dla uczelni okazją do obniżania poziomu wymagań stawianych maturzystom, tylko po to, by przyjąć ich na studia jak najwięcej. Przeciwnie! Powinien to być czas podnoszenia jakości kształcenia, lepszego dostosowania oferty studiów do rynku pracy i budowania marki uczelni. Dlatego uczelnie rywalizują o studentów, oferując im wszechstronną pomoc i dodatkowe korzyści. Poza wysokim poziomem nauczania, młodzi ludzie cenią sobie dobrą atmosferę studiów oraz możliwość doskonalenia umiejętności społecznych.

W ostatnich latach odsetek bezrobotnych wśród ludzi z wyższym wykształceniem stale rośnie. Wciąż jednak jest znacznie niższy niż w przypadku osób, które nie legitymują się dyplomem. Mimo to, coraz większa grupa absolwentów szkół średnich woli zdecydować się na wcześniejsze rozpoczęcie życia zawodowego. Coraz częściej młodzież wybiera kształcenie w konkretnym zawodzie lub rozpoczęcie pracy zarobkowej. Coraz więcej osób decyduje się także na studia za granicą. Niż demograficzny sprawia, że w Polsce jest zwyczajnie coraz mniej młodych ludzi, a i oni coraz częściej wybierają emigrację.

## Rozdział II.

# STANDARDY I REGULACJE PRAWNE KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI W POLSCE

### 1.

#### Przygotowanie do zawodu nauczyciela

Standardy kształcenia nauczycieli obowiązujące w momencie rozpoczęcia projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” były zgodne z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 września 2004 roku. Określały one minimalne wymagania w zakresie przygotowania zawodowego nauczycieli w szkołach wyższych, których spełnienie było podstawą uzyskania przez kandydatów na nauczycieli uprawnień pedagogicznych do pracy w szkole. Standardy dotyczyły kształcenia nauczycieli w ramach specjalizacji nauczycielskiej na studiach wyższych zawodowych, uzupełniających studiach magisterskich, jednolitych studiach magisterskich oraz studiach podyplomowych. Celem kształcenia było uzyskanie przez absolwenta studiów zarówno wiedzy merytorycznej w zakresie określonego kierunku studiów, przygotowania do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć oraz kwalifikacji zawodowych. Studia wyższe zawodowe w specjalizacji nauczycielskiej prowadzone były w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej).

Celem głównej specjalności nauczycielskiej było przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć) odpowiadającego kierunkowi studiów. Realizowana była zgodnie z wymaganiami przewidzianymi w standardach nauczania dla poszczególnych kierunków studiów, określonych w odrębnych przepisach.

Dodatkowa specjalność nauczycielska przygotowywała do nauczania drugiego przedmiotu (prowadzenia zajęć) i realizowana była w zakresie zapewniającym merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć) zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, w wymiarze co najmniej 400 godzin.

W przypadku studiów magisterskich (uzupełniających i jednolitych) prowadzono również główną specjalność nauczycielską i dodatkową specjalność

nauczycielską opartą na takich samych zasadach, z wyjątkiem liczby godzin (co najmniej 550) przeznaczonych na dodatkową specjalność nauczycielską.

Studia podyplomowe w specjalizacji nauczycielskiej prowadzone były w zakresie: 1) przygotowania merytorycznego do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć), przygotowania pedagogicznego i przygotowania do pracy w szkołach specjalnych i ośrodkach specjalnych.

Specjalizacja nauczycielska obejmowała:

- 1) kształcenie kierunkowe - przygotowujące merytorycznie z zakresu przedmiotu (zajęć), realizowane w ramach kierunku studiów w taki sposób, aby absolwent nabył wiedzy i umiejętności odpowiednich do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć);
- 2) kształcenie nauczycielskie - przygotowujące do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, prowadzone w powiązaniu z kształceniem kierunkowym oraz praktykami pedagogicznymi;
- 3) praktyki pedagogiczne - służące nabywaniu i rozwijaniu umiejętności zawodowych przez praktyczne zajęcia z uczniami, a także umożliwiające poznanie organizacji i funkcjonowania szkół i placówek, realizowane w powiązaniu z kształceniem nauczycielskim;
- 4) kształcenie w zakresie technologii informacyjnej - przygotowujące do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć);
- 5) kształcenie w zakresie języka obcego - umożliwiające uzyskanie zaawansowanej znajomości języka odpowiadającej:
  - a) w przypadku absolwenta studiów wyższych zawodowych - poziomowi biegłości językowej B2 ESOKJ,
  - b) w przypadku absolwenta studiów magisterskich - poziomowi biegłości językowej B2+ ESOKJ, wraz z przygotowaniem do posługiwania się terminologią specjalistyczną z zakresu kierunku studiów.

Zaznaczono też, że kształcenie nauczycielskie powinno być realizowane nie krócej niż przez 4 semestry. Wskazano, iż przygotowanie psychologiczne powinno poprzedzać pedagogikę, która wraz z wiedzą kierunkową powinna stanowić podstawę kształcenia w zakresie dydaktyki przedmiotowej.

W rozporządzeniu określono także szczegółowo sylwetkę absolwenta studiów i studiów podyplomowych w specjalizacji nauczycielskiej. Powinien on być przygotowany do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły i posiadać przygotowanie w zakresie:

- 1) wybranych specjalności nauczycielskich, tak aby w sposób kompetentny przekazywać nabytą wiedzę oraz samodzielnie ją pogłębiać i aktualizować, a także integrować ją z innymi dziedzinami wiedzy;

- 2) psychologii i pedagogiki, tak aby pełnić funkcje wychowawcze i opiekuńcze, wspierać wszechstronny rozwój uczniów, indywidualizować proces nauczania, zaspokajać szczególne potrzeby edukacyjne uczniów, organizować życie społeczne na poziomie klasy, szkoły i środowiska lokalnego, współpracować z innymi nauczycielami, rodzicami i społecznością lokalną;
- 3) dydaktyki przedmiotowej, tak aby skutecznie prowadzić zajęcia edukacyjne, rozbudzać zainteresowania poznawcze oraz wspierać rozwój intelektualny uczniów poprzez umiejętny dobór metod aktywizujących, technik nauczania i środków dydaktycznych, a także badać i oceniać osiągnięcia uczniów oraz własną praktykę;
- 4) posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć);
- 5) zaawansowanej znajomości języka obcego.

Ponadto absolwent studiów i studiów podyplomowych w specjalizacji nauczycielskiej miał być przygotowany do:

- 1) współpracy z uczniami i nauczycielami, środowiskiem rodzinnym uczniów oraz pozaszkolnym środowiskiem społecznym w realizacji zadań edukacyjnych;
- 2) podejmowania zadań edukacyjnych wykraczających poza zakres nauczanego przedmiotu (prowadzonych zajęć) oraz zadań z zakresu edukacji pozaszkolnej;
- 3) samodzielnego tworzenia i weryfikowania projektów własnych działań oraz podejmowania działań upowszechniających wzory dobrej praktyki pedagogicznej;
- 4) kierowania własnym rozwojem zawodowym i osobowym oraz podejmowania doskonalenia także we współpracy z innymi nauczycielami;
- 5) posługiwania się przepisami prawa dotyczącego systemu oświaty oraz statusu zawodowego nauczycieli.

Przygotowanie do zawodu nauczyciela miało prowadzić do nabycia kompetencji w następujących zakresach, zgodnych zaleceniami Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (1997, 1998) dotyczących standardów kompetencji zawodowych nauczycieli:

- 1) dydaktycznym;
- 2) wychowawczym i społecznym – związanym z umiejętnością rozpoznawania potrzeb uczniów oraz zdolnością do współpracy w relacjach międzyludzkich;
- 3) kreatywnym – wyrażającym się zdolnością do samokształcenia, innowacyjnością niestandardowością działań w powiązaniu ze zdolnościami adaptacyjnymi, mobilnością i elastycznością;



- 4) prakseologicznym - wyrażającym się skutecznością w planowaniu, realizacji, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych;
- 5) komunikacyjnym - wyrażającym się skutecznością zachowań werbalnych i pozawerbalnych w sytuacjach edukacyjnych;
- 6) informacyjno-medialnym - wyrażającym się umiejętnością posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć);
- 7) językowym - wyrażającym się znajomością co najmniej jednego języka obcego w stopniu zaawansowanym.

Przygotowanie kandydatów do zawodu nauczyciela obejmowało w zakresie kształcenia nauczycielskiego następujące minimalne obciążenia godzinowe:

#### **I. dla studiów wyższych zawodowych:**

- A. Przedmioty kształcenia kierunkowego - zgodnie ze standardami nauczania dla poszczególnych kierunków studiów.
- B. Przedmioty z zakresu dodatkowej specjalności nauczycielskiej - co najmniej 400 godz.
- C. Przedmioty kształcenia nauczycielskiego (co najmniej 360 godz.) - w tym:
  1. Psychologia - co najmniej 60 godz.
  2. Pedagogika - co najmniej 60 godz.
  3. Dydaktyka przedmiotowa dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) - co najmniej 150 godz.
  4. Przedmioty uzupełniające - co najmniej 60 godz., w tym min. 30 godz. zajęć z zakresu emisji głosu
- D. Praktyki pedagogiczne - w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) - łącznie co najmniej 180 godz.
- E. Technologia informacyjna - w wymiarze uzależnionym od posiadanej przez studentów wiedzy i umiejętności oraz potrzeb wynikających z zakresu kształcenia, zapewniającym przygotowanie do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć), umożliwiającym opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie określonym w rozporządzeniu.
- F. Język obcy - w wymiarze pozwalającym na uzyskanie znajomości języka na poziomie biegłości językowej B2 ESOKJ.

#### **II. dla uzupełniających studiów magisterskich prowadzonych absolwentów studiów wyższych zawodowych w specjalizacji nauczycielskiej** ***Uzupełniające studia magisterskie w zakresie jednej (głównej) specjalności nauczycielskiej***

- A. Przedmioty kształcenia kierunkowego – zgodnie ze standardami nauczania dla poszczególnych kierunków studiów.
- B. Przedmioty kształcenia nauczycielskiego (co najmniej 60 godz.) – w tym:
  1. Psychologia – co najmniej 15 godz.
  2. Pedagogika – co najmniej 15 godz.
  3. Dydaktyka przedmiotowa – co najmniej 30 godz.
- C. Praktyki pedagogiczne – co najmniej 30 godz.
- D. Język obcy – w wymiarze pozwalającym na uzyskanie znajomości języka na poziomie biegłości językowej B2+ ESOKJ, wraz z przygotowaniem do posługiwania się terminologią specjalistyczną z zakresu kierunku studiów.

***Uzupełniające studia magisterskie w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej)***

- A. Przedmioty kształcenia kierunkowego – zgodnie ze standardami nauczania dla poszczególnych kierunków studiów.
- B. Przedmioty z zakresu dodatkowej specjalności nauczycielskiej (odpowiadającej dodatkowej specjalności nauczycielskiej uzyskanej na studiach wyższych zawodowych) – co najmniej 150 godz.
- C. Przedmioty kształcenia nauczycielskiego (co najmniej 75 godz.) – w tym:
  1. Psychologia – co najmniej 15 godz.
  2. Pedagogika – co najmniej 15 godz.
  3. Dydaktyka przedmiotowa – co najmniej 45 godz.
- D. Praktyki pedagogiczne – co najmniej 45 godz.
- E. Język obcy – w wymiarze pozwalającym na uzyskanie znajomości języka na poziomie biegłości językowej B2+ ESOKJ, wraz z przygotowaniem do posługiwania się terminologią specjalistyczną z zakresu kierunku studiów.

**III. dla jednolitych studiów magisterskich**

***Jednolite studia magisterskie w zakresie jednej (głównej) specjalności nauczycielskiej***

- A. Przedmioty kształcenia kierunkowego – zgodnie ze standardami nauczania dla poszczególnych kierunków studiów.
- B. Przedmioty kształcenia nauczycielskiego (co najmniej 330 godz.) – w tym:
  1. Psychologia – co najmniej 75 godz.
  2. Pedagogika – co najmniej 75 godz.
  3. Dydaktyka przedmiotowa dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) – co najmniej 120 godz.
  4. Przedmioty uzupełniające – co najmniej 60 godz., w tym min. 30 godz. zajęć z zakresu emisji głosu
- C. Praktyki pedagogiczne – co najmniej 150 godz.

- D. Technologia informacyjna - w wymiarze uzależnionym od posiadanej przez studentów wiedzy i umiejętności oraz potrzeb wynikających z zakresu kształcenia, zapewniającym przygotowanie do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć), umożliwiającym opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie określonym w rozporządzeniu.
- E. Język obcy - w wymiarze pozwalającym na uzyskanie znajomości języka na poziomie biegłości językowej B2+ ESOKJ, wraz z przygotowaniem do posługiwania się terminologią specjalistyczną z zakresu kierunku studiów.

***Jednolite studia magisterskie w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej)***

- A. Przedmioty kształcenia kierunkowego - zgodnie ze standardami nauczania dla poszczególnych kierunków studiów.
- B. Przedmioty z zakresu dodatkowej specjalności nauczycielskiej - co najmniej 550 godz.
- C. Przedmioty kształcenia nauczycielskiego (co najmniej 420 godz.) - w tym:
  1. Psychologia - co najmniej 75 godz.
  2. Pedagogika - co najmniej 75 godz.
  3. Dydaktyka przedmiotowa dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) - co najmniej 180 godz.
  4. Przedmioty uzupełniające - co najmniej 60 godz., w tym min. 30 godz. zajęć z zakresu emisji głosu. Pozostałe 30 godz. przeznaczają się, w zależności od zakresu merytorycznego studiów i możliwości szkoły wyższej, na zwiększenie wymiaru zajęć z psychologii, pedagogiki, dydaktyki przedmiotowej lub przedmiotów uzupełniających.
- D. Praktyki pedagogiczne - w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) - łącznie co najmniej 210 godz.
- E. Technologia informacyjna - w wymiarze uzależnionym od posiadanej przez studentów wiedzy i umiejętności oraz potrzeb wynikających z zakresu kształcenia, zapewniającym przygotowanie do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć), umożliwiającym opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie określonym w rozporządzeniu.
- F. Język obcy - w wymiarze pozwalającym na uzyskanie znajomości języka na poziomie biegłości językowej B2+ ESOKJ, wraz z przygotowaniem do posługiwania się terminologią specjalistyczną z zakresu kierunku studiów.

**IV. dla studiów podyplomowych**

Kształcenie nauczycieli na studiach podyplomowych w specjalizacji nauczycielskiej może być prowadzone w następujących zakresach:

- 1) przygotowania merytorycznego do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć) - studia w wymiarze co najmniej 350 godz. trwające co najmniej trzy semestry
- 2) przygotowania pedagogicznego
  - a) studia prowadzone dla absolwentów studiów wyższych zawodowych lub magisterskich posiadających przygotowanie merytoryczne do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć),
  - b) program studiów uwzględnia określone w rozporządzeniu przedmioty i treści programowe kształcenia nauczycielskiego,
  - c) studia prowadzone w wymiarze co najmniej 330 godzin i trwające co najmniej 3 semestry,
  - d) realizowane są praktyki pedagogiczne w wymiarze co najmniej 150 godzin;
- 3) przygotowanie do pracy w szkołach specjalnych i ośrodkach specjalnych - w wymiarze co najmniej 350 godzin

W omawianym rozporządzeniu określone zostały szczegółowe wymagania dotyczące praktyk pedagogicznych. Celem tych praktyk było:

1. poznanie organizacji pracy różnych typów szkół i placówek, a w szczególności tych, w których absolwenci mogą znaleźć zatrudnienie;
2. nabycie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć;
3. nabycie umiejętności prowadzenia obserwacji zajęć i jej dokumentowania;
4. nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów;
5. nabycie umiejętności analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów.

Praktyki pedagogiczne są organizowane w różnych typach szkół i placówek, a obowiązkowo w tych, do pracy w których absolwent studiów uzyskuje kwalifikacje. W trakcie praktyk studentowi zapewnia się następujące formy aktywności: wizyty w szkołach i placówkach, obserwowanie zajęć, asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, prowadzenie zajęć wspólnie z nauczycielem, samodzielne prowadzenie zajęć, planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów).

W przypadku studiów wyższych zawodowych i jednolitych studiów magisterskich zajęcia prowadzone przez studenta powinny stanowić co najmniej 30% czasu przeznaczanego w programie studiów na praktyki pedagogiczne. Co najmniej 40% czasu praktyk powinno być realizowane podczas ostatniego roku kształcenia nauczycielskiego.

W trakcie praktyk pedagogicznych co najmniej 30 godzin zajęć powinno być realizowane w powiązaniu z kształceniem w zakresie psychologii i pedagogiki.

W programie studiów w zakresie przedmiotów: psychologia, pedagogika i dydaktyka przedmiotowa należy zapewnić czas na przygotowanie studentów do praktyki i jej omówienie.

Szkoły wyższe kształcące nauczycieli są obowiązane utrzymywać systematyczny kontakt ze szkołami i placówkami, w których studenci odbywają praktyki pedagogiczne.

Udział studenta w zajęciach objętych praktykami pedagogicznymi jest udokumentowany. Praktyki pedagogiczne podlegają ocenie z uwzględnieniem opinii opiekuna praktyk w szkole.

W efekcie zmian w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce związanych z realizacją Procesu Bolońskiego oraz wprowadzeniem Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK) dla Szkolnictwa Wyższego Rozporządzenie z 7 września 2004 r. utraciło moc z dniem 1 października 2011 r. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw. W roku 2012 ukazało się Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (z dnia 17 stycznia 2012r.) w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do zawodu nauczyciela. Obok kompetencji rzeczowych lub też rzeczowo – metodycznych wyraźnie podkreślono rolę kompetencji osobowych i społecznych w przygotowaniu do zawodu nauczyciela. W dokumencie dokonano opisu efektów kształcenia przygotowującego do zawodu nauczyciela: ogólnych i szczegółowych. Zgodnie z dokumentem Komisji Europejskiej *Kluczowe kompetencje nauczycieli: wymagania i rozwój* (2011), w którym określone zostały trzy elementy w pracy nauczyciela: wiedza, umiejętności i postawy/wartości, w tych trzech obszarach określone zostały szczegółowe efekty kształcenia.

## **1. Ogólne efekty kształcenia**

Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent:

- 1) posiada wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania-uczenia się;
- 2) posiada wiedzę z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystaniu;
- 3) posiada umiejętności i kompetencje niezbędne do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły, w tym do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów;

- 4) wykazuje umiejętność uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania i przetwarzania informacji i materiałów;
- 5) umiejętnie komunikuje się przy użyciu różnych technik, zarówno z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej, jak i z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz specjalistami wspierającymi ten proces;
- 6) charakteryzuje się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności;
- 7) jest praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

## **2. Szczegółowe efekty kształcenia**

Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent:

- 1) posiada wiedzę na temat:
  - a) rozwoju człowieka w cyklu życia, zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychologicznym oraz społecznym, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych,
  - b) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego, w tym w działalności pedagogicznej (dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej), oraz ich prawidłowości i zakłóceń,
  - c) wychowania i kształcenia, w tym ich filozoficznych, społeczno-kulturowych, psychologicznych, biologicznych i medycznych podstaw,
  - d) współczesnych teorii dotyczących wychowania, uczenia się i nauczania oraz różnorodnych uwarunkowań tych procesów,
  - e) głównych środowisk wychowawczych, ich specyfiki i procesów w nich zachodzących,
  - f) projektowania i prowadzenia badań diagnostycznych w praktyce pedagogicznej, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych i uwzględniającą specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z zaburzeniami w rozwoju,
  - g) struktury i funkcji systemu edukacji – celów, podstaw prawnych, organizacji i funkcjonowania instytucji edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych,
  - h) podmiotów działalności pedagogicznej (dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli) i partnerów szkolnej edukacji (np. instruktorów harcerskich)

- oraz specyfiki funkcjonowania dzieci i młodzieży w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych,
- i) specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,
  - j) metodyki wykonywania zadań – norm, procedur i dobrych praktyk stosowanych w wybranym obszarze działalności pedagogicznej (wychowanie przedszkolne, nauczanie w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach i oddziałach specjalnych oraz integracyjnych),
  - k) bezpieczeństwa i higieny pracy w instytucjach edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych, do pracy w których uzyskuje przygotowanie,
  - l) projektowania ścieżki własnego rozwoju i awansu zawodowego,
  - m) etyki zawodu nauczyciela;
- 2) w zakresie umiejętności:
- a) potrafi dokonywać obserwacji sytuacji i zdarzeń pedagogicznych,
  - b) potrafi wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki oraz psychologii do analizowania i interpretowania określonego rodzaju sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji,
  - c) potrafi posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki, psychologii oraz dydaktyki i metodyki szczegółowej w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych na poszczególnych etapach edukacyjnych,
  - d) potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczną (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), korzystając z różnych źródeł (w języku polskim i obcym) i nowoczesnych technologii,
  - e) posiada umiejętności diagnostyczne pozwalające na rozpoznawanie sytuacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków,
  - f) posiada rozwinięte kompetencje komunikacyjne: potrafi porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w klasie szkolnej,
  - g) potrafi ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z odpowiednimi etapami edukacyjnymi,
  - h) potrafi dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania działań peda-

- gogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej,
- i) potrafi kierować procesami kształcenia i wychowania, posiada umiejętność pracy z grupą (zespołem wychowawczym, klasowym),
  - j) potrafi animować prace nad rozwojem uczestników procesów pedagogicznych, wspierać ich samodzielność w zdobywaniu wiedzy oraz inspirować do działań na rzecz uczenia się przez całe życie,
  - k) potrafi pracować z uczniami, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce,
  - l) potrafi posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności,
  - m) potrafi pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych), posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów,
  - n) potrafi analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne,
  - o) potrafi zaprojektować plan własnego rozwoju zawodowego
- 3) w zakresie kompetencji społecznych:
- a) ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności; rozumie potrzebę ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; dokonuje oceny własnych kompetencji i doskonali umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych),
  - b) jest przekonany o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych w środowisku społecznym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych zadań zawodowych wynikających z roli nauczyciela,
  - c) ma świadomość konieczności prowadzenia zindywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
  - d) ma świadomość znaczenia profesjonalizmu, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka,



- e) ma świadomość istnienia etycznego wymiaru diagnozowania i ocenia-  
nia uczniów,
  - f) odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy, projektuje i wyko-  
nuje działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze),
  - g) jest gotowy do podejmowania indywidualnych i zespołowych działań na  
rzecz podnoszenia jakości pracy szkoły;
- 4) w zakresie języka obcego, w przypadku gdy język obcy:
- a) jest specjalnością kształcenia – ma umiejętności językowe w zakresie  
języka obcego, do nauczania którego uzyskuje przygotowanie, zgodne  
z wymaganiami określonymi dla poziomu C1 Europejskiego Systemu  
Opisu Kształcenia Językowego oraz w zakresie języka obcego niebędą-  
cego specjalnością kształcenia zgodne z wymaganiami ustalonymi dla  
określonego obszaru i poziomu kształcenia w Krajowych Ramach Kwa-  
lifikacji dla Szkolnictwa Wyższego,
  - b) nie jest specjalnością kształcenia – ma umiejętności językowe zgodne  
z wymaganiami ustalonymi dla określonego obszaru i poziomu kształ-  
cenia w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego;
- 5) w zakresie technologii informacyjnej – posiada:
- a) podstawową wiedzę i umiejętności w zakresie technik informatycznych,  
przetwarzania tekstów, wykorzystywania arkuszy kalkulacyjnych, ko-  
rzystania z baz danych, posługiwania się grafiką prezentacyjną, korzy-  
stania z usług w sieciach informatycznych, pozyskiwania i przetwarzania  
informacji,
  - b) umiejętność zróżnicowanego wykorzystywania technologii informacyj-  
nej w pracy pedagogicznej;
- 6) w zakresie emisji głosu – posiada:
- a) podstawową wiedzę o funkcjonowaniu i patologii narządu mowy,
  - b) wykształcone prawidłowe nawyki posługiwania się narzędem mowy;
- 7) w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy – posiada niezbędną wiedzę  
z zakresu zasad bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy i odpowie-  
dzialności prawnej opiekuna

### **3. Opis procesu i organizacji kształcenia**

Uczelnie prowadzą kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach oraz studiach podyplomowych w ramach modułów kształcenia. Przewiduje się uzyskiwanie w toku studiów przygotowania do nauczania tylko jednego przedmiotu (prowadzenia zajęć). Przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) może być realizowane fakultatywnie.

Kształcenie na studiach pierwszego stopnia obejmuje wyłącznie przygotowanie do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych, na studiach drugiego stopnia – do pracy we wszystkich typach szkół i rodzajach placówek.

Kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela w zakresie nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) prowadzone jest w ramach trzech modułów obowiązkowych obejmujących:

Moduł 1. Przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) zgodnie z opisem efektów kształcenia dla realizowanego kierunku studiów

Moduł 2. Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym: ogólne przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne (90 godz.), przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne do nauczania na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (60 godz.) oraz praktyka (30 godz.)

Moduł 3. Przygotowanie w zakresie dydaktycznym: podstawy dydaktyki (30 godz.), dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (90 godz.) oraz praktyka (120 godz.)

Kształcenie w specjalności nauczycielskiej może być poszerzone o moduły fakultatywne:

Moduł 4. Przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć): przygotowanie w zakresie merytorycznym, dydaktyka przedmiotu (rodzaju zajęć) na danym etapie edukacyjnym lub etapach edukacyjnych (60 godz.) oraz praktyka (60 godz.).

Moduł 5. Przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej: przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne specjalne (140 godz.), dydaktyka specjalna ((90 godz.) oraz praktyka (120 godz.).

Kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach podyplomowych może być prowadzone w zakresie:

- 1) przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4;
- 2) przygotowania w zakresie psychologiczno-pedagogicznym oraz dydaktycznym dla absolwentów studiów posiadających przygotowanie merytoryczne do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć), a nieposiadających przygotowania psychologiczno-pedagogicznego i dydaktycznego – moduły 2 i 3, z tym że w przypadku absolwentów studiów pierwszego stopnia może ono obejmować wyłącznie przygotowanie do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych;
- 3) pedagogiki specjalnej dla osób, które posiadają przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela (moduł 5).

## 2. Praktyki pedagogiczne

Praktyki pedagogiczne przeznaczone dla studentów przygotowujących się do pełnienia roli nauczyciela, są integralną częścią procesu dydaktycznego realizowanego w wyższych szkołach pedagogicznych, akademiach i uniwersytetach, prowadzących studia w specjalizacji nauczycielskiej.

Wytyczne dotyczące realizacji praktyk pedagogicznych zawarte w *Ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. 2014 r., poz. 1198), *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela* (Dz. U. 2014 r., poz. 1084) stanowią ważną podstawę do formułowania celów praktyk pedagogicznych, określania szczegółowych programów praktyk oraz metod i form ich realizacji.

W ustawie z dnia 11 lipca 2014 r. w artykule 11 czytamy: *„Podstawowa jednostka organizacyjna uczelni prowadząca kształcenie na określonym kierunku studiów i poziomie kształcenia o profilu praktycznym jest obowiązana uwzględnić w programie kształcenia co najmniej trzymiesięczne praktyki zawodowe. Jednostka ta może organizować kształcenie przemiennie w formie zajęć dydaktycznych realizowanych w uczelni i w formie praktyk odbywanych u pracodawcy, uwzględniając realizację wszystkich efektów kształcenia przewidzianych w programie kształcenia dla tego kierunku, poziomu i profilu kształcenia”*. Zaś art. 166 podaje: *„Do okresu studiów pierwszego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich zalicza się praktykę zawodową studenta. Do okresu studiów pierwszego i drugiego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich strażaków w służbie kandydackiej zalicza się praktykę zawodową studenta. Senat uczelni może określić warunki zwalniania studenta z obowiązku odbycia praktyki”* (Dz. U. 2014 r., poz. 1198).

Szczegółowe wymagania w zakresie przygotowania zawodowego nauczycieli w szkołach wyższych reguluje obecnie Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. 2014 r., poz. 1084). Zatem standardy kształcenia nauczycieli obowiązujące w momencie rozpoczynania projektu *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem”* wytyczone rozporządzeniem z dnia 7 września 2004 roku zostały dostosowane do rozporządzenia z 17 stycznia 2012 roku.

Spełnienie „standardów kształcenia nauczycieli” jest podstawą uzyskania przez kandydatów na nauczycieli uprawnień pedagogicznych do pracy w szkole. Poza ogólnym wymiarem godzin zajęć w ramach specjalności nauczycielskiej,

podziałem na przedmioty nauczania, określeniem celów i treści kształcenia, wyznacza się w nich ramy realizacji zawodowych praktyk pedagogicznych.

Autorzy rozporządzenia podkreślają, że kształcenie ma służyć zdobywaniu zarówno wiedzy teoretycznej, jak i umiejętności praktycznych, niezbędnych do wykonywania zawodu nauczyciela. W głównych efektach kształcenia zwracają uwagę na praktyczne przygotowanie absolwenta do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela. Zaś w szczegółowych efektach kształcenia wymieniają umiejętności absolwenta, który:

- a) potrafi dokonywać obserwacji sytuacji i zdarzeń pedagogicznych,
- b) potrafi wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki oraz psychologii do analizowania i interpretowania określonego rodzaju sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji,
- c) potrafi posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki, psychologii oraz dydaktyki i metodyki szczegółowej w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych na poszczególnych etapach edukacyjnych,
- d) potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczną (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), korzystając z różnych źródeł (w języku polskim i obcym) i nowoczesnych technologii,
- e) posiada umiejętności diagnostyczne pozwalające na rozpoznawanie sytuacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków,
- f) posiada rozwinięte kompetencje komunikacyjne: potrafi porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w klasie szkolnej,
- g) potrafi ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z odpowiednimi etapami edukacyjnymi,
- h) potrafi dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej,
- i) potrafi kierować procesami kształcenia i wychowania, posiada umiejętność pracy z grupą (zespołem wychowawczym, klasowym),

- j) potrafi animować prace nad rozwojem uczestników procesów pedagogicznych, wspierać ich samodzielność w zdobywaniu wiedzy oraz inspirować do działań na rzecz uczenia się przez całe życie,
- k) potrafi pracować z uczniami, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i treści do potrzeb i możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce,
- l) potrafi posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności,
- m) potrafi pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych), posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów,
- n) potrafi analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne,
- o) potrafi zaprojektować plan własnego rozwoju zawodowego.

Trudno byłoby nabyć te umiejętności bez możliwości uczestniczenia w praktykach pedagogicznych w różnych typach przedszkoli, szkół i placówek oświatowych, odpowiadających przygotowaniu, jakie student zdobywa w trakcie studiów. Nieodzowność połączenia procesu kształcenia teoretycznego z nabywaniem umiejętności jego zastosowania implikuje konieczność odbywania praktyk w dużej mierze równoległe z realizacją zajęć na uczelni.

Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach obejmuje obowiązkowe przygotowanie w zakresie: merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 1; psychologiczno-pedagogicznym – moduł 2; dydaktycznym – moduł 3. Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach może zostać poszerzone o przygotowanie: do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4; w zakresie pedagogiki specjalnej – moduł 5. Realizacja modułów 2-5 obejmuje praktyki.

Tabela 2  
Kompetencje kształtowane w ramach praktyk

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
Moduł 1: Przygotowanie w zakresie merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć)	W wymiarze zapewniającym merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć).	
Moduł 2: przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym	30	<p>Kształtowanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych przez:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań opiekuńczo-wychowawczych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;</li> <li>2) obserwowanie: <ol style="list-style-type: none"> <li>a) zorganizowanej i podejmowanej spontanicznie aktywności formalnych i nieformalnych grup uczniów,</li> <li>b) aktywności poszczególnych uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,</li> <li>c) interakcji dorosły (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi i młodzieżą (w tym samym i w różnym wieku),</li> <li>d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w grupach wychowawczych, ich prawidłowości i zakłóceń,</li> <li>e) czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk oraz prowadzonych przez niego zajęć,</li> <li>f) sposobu integrowania przez opiekuna praktyk różnej działalności, w tym opiekuńczo-wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej,</li> <li>g) dynamiki grupy, ról pełnionych przez uczestników grupy, zachowania i postaw dzieci i młodzieży,</li> <li>h) działań podejmowanych przez opiekuna praktyk na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny w grupie;</li> </ol> </li> <li>3) współdziałanie z opiekunem praktyk w: <ol style="list-style-type: none"> <li>a) sprawowaniu opieki i nadzoru nad grupą oraz zapewnianiu bezpieczeństwa,</li> <li>b) podejmowaniu działań wychowawczych wynikających z zastanych sytuacji,</li> <li>c) prowadzeniu zorganizowanych zajęć wychowawczych,</li> <li>d) podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;</li> </ol> </li> </ol>

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		<p>4) pełnienie roli opiekuna-wychowawcy, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>a) diagnozowanie dynamiki grupy oraz pozycji jednostek w grupie,</li> <li>b) poznawanie uczniów i wychowanków, ich sytuacji społecznej, potrzeb, zainteresowań i zdolności, a także określanie poziomu rozwoju oraz wstępne diagnozowanie dysfunkcji i zaburzeń,</li> <li>c) samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych wobec grupy i poszczególnych uczniów i wychowanków w grupie,</li> <li>d) sprawowanie opieki nad grupą w toku spontanicznej aktywności uczniów i wychowanków,</li> <li>e) organizację i prowadzenie zajęć wychowawczych (w tym zajęć integrujących grupę i działań profilaktycznych) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</li> <li>f) animowanie aktywności grupy i współdziałania jej uczestników, organizowanie pracy uczniów i wychowanków w grupach zadaniowych,</li> <li>g) podejmowanie indywidualnej pracy z uczniami i wychowankami (w tym uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),</li> <li>h) podejmowanie działań wychowawczych o charakterze interwencyjnym w sytuacjach konfliktu, zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych lub nieprzestrzegania ustalonych zasad,</li> <li>i) sprawowanie opieki nad uczniami i wychowankami poza terenem przedszkola, szkoły lub placówki;</li> </ul> <p>5) analizę i interpretację zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>a) prowadzenie dokumentacji praktyki,</li> <li>b) konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką,</li> <li>c) ocenę własnego funkcjonowania w toku realizowania zadań opiekuńczych i wychowawczych (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron),</li> <li>d) ocenę przebiegu prowadzonych działań oraz realizacji zamierzonych celów,</li> <li>e) konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych sytuacji i przeprowadzanych działań,</li> <li>f) omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studentów (słuchaczy).</li> </ul>
Moduł 3: przygotowanie w zakresie dydaktycznym	120	<p>Kształtowanie kompetencji dydaktycznych przez:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>1) zapoznanie się ze specyfiką szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań dydaktycznych, sposobu funkcjonowania, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;</li> <li>2) obserwowanie: <ul style="list-style-type: none"> <li>a) czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk w toku prowadzonych przez niego lekcji (zajęć) oraz aktywności uczniów,</li> <li>b) toku metodycznego lekcji (zajęć), stosowanych przez nauczyciela metod i form pracy oraz wykorzystywanych pomocy dydaktycznych,</li> <li>c) interakcji dorosły (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi lub młodzieżą w toku lekcji (zajęć),</li> </ul> </li> </ul>

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		<p>d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w klasie, ich prawidłowości i zakłóceń,</p> <p>e) sposobów aktywizowania i dyscyplinowania uczniów oraz różnicowania poziomu aktywności poszczególnych uczniów,</p> <p>f) sposobu oceniania uczniów,</p> <p>g) sposobu zadawania i kontrolowania pracy domowej,</p> <p>h) dynamiki i klimatu społecznego klasy, ról pełnionych przez uczniów, zachowania i postaw uczniów,</p> <p>i) funkcjonowania i aktywności w czasie lekcji (zajęć) poszczególnych uczniów, z uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,</p> <p>j) działań podejmowanych przez opiekuna praktyk na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny,</p> <p>k) organizacji przestrzeni w klasie, sposobu jej zagospodarowania (ustawienie mebli, wyposażenie, dekoracje);</p> <p>3) współdziałanie z opiekunem praktyk w:</p> <p>a) planowaniu i przeprowadzaniu lekcji (zajęć),</p> <p>b) organizowaniu pracy w grupach,</p> <p>c) przygotowywaniu pomocy dydaktycznych,</p> <p>d) wykorzystywaniu środków multimedialnych i technologii informacyjnej w pracy dydaktycznej,</p> <p>e) kontrolowaniu i ocenianiu uczniów,</p> <p>f) podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,</p> <p>g) organizowaniu przestrzeni klasy,</p> <p>h) podejmowaniu działań w zakresie projektowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;</p> <p>4) pełnienie roli nauczyciela, w szczególności:</p> <p>a) planowanie lekcji (zajęć), formułowanie celów, dobór metod i form pracy oraz środków dydaktycznych,</p> <p>b) dostosowywanie metod i form pracy do realizowanych treści, etapu edukacyjnego oraz dynamiki grupy uczniowskiej,</p> <p>c) organizację i prowadzenie lekcji (zajęć) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</p> <p>d) wykorzystywanie w toku lekcji (zajęć) środków multimedialnych i technologii informacyjnej,</p> <p>e) dostosowywanie sposobu komunikacji w toku lekcji (zajęć) do poziomu rozwoju uczniów,</p> <p>f) animowanie aktywności poznawczej i współdziałania uczniów, rozwijanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy z wykorzystaniem technologii informacyjnej,</p> <p>g) organizację pracy uczniów w grupach zadaniowych,</p> <p>h) dostosowywanie podejmowanych działań do możliwości i ograniczeń uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi</p>



Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		<ul style="list-style-type: none"> <li>i) diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności uczniów,</li> <li>j) podejmowanie indywidualnej pracy dydaktycznej z uczniami (w tym uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi),</li> <li>k) podejmowanie działań wychowawczych w toku pracy dydaktycznej, w miarę pojawiających się problemów, w sytuacjach: zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych, nieprzestrzegania ustalonych zasad,</li> <li>l) podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami, wychowawcą klasy, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym oraz specjalistami pracującymi z uczniami;</li> <li>5) analizę i interpretację zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym: <ul style="list-style-type: none"> <li>a) prowadzenie dokumentacji praktyki,</li> <li>b) konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką,</li> <li>c) ocenę własnego funkcjonowania w toku wypełniania roli nauczyciela (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron),</li> <li>d) ocenę przebiegu prowadzonych lekcji (zajęć) oraz realizacji zamierzonych celów,</li> <li>e) konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych i prowadzonych lekcji (zajęć),</li> <li>f) omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studentów (słuchaczy).</li> </ul> </li> </ul>
Moduł 4: przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć)	60	zgodnie z opisem treści kształcenia dla modułu 3
Moduł 5: przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej	120	<p>Kształtowanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych oraz dydaktycznych przez:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>1) zapoznanie się ze specyfiką szkoły lub placówki, w której praktyka jest odbywana, w szczególności poznanie realizowanych przez nią zadań opiekuńczo-wychowawczych, terapeutyczno-rehabilitacyjnych i dydaktycznych, poznanie sposobu funkcjonowania szkoły lub placówki, organizacji pracy, pracowników, uczestników procesów pedagogicznych oraz prowadzonej dokumentacji;</li> <li>2) obserwowanie: <ul style="list-style-type: none"> <li>a) zorganizowanej i podejmowanej spontanicznie aktywności formalnych i nieformalnych grup uczniów z zaburzeniami w rozwoju i z niepełnosprawnością,</li> <li>b) aktywności poszczególnych uczniów, z uwzględnieniem specyfiki zaburzeń i nieprawidłowości rozwojowych,</li> <li>c) interakcji dorosły (nauczyciel, wychowawca) – dziecko oraz interakcji między dziećmi i młodzieżą (w tym samym i w różnym wieku) w sytuacjach lekcyjnych i pozalekcyjnych, uwzględniając problemy dzieci o specyficznych zaburzeniach w rozwoju,</li> </ul> </li> </ul>

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		<p>d) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego w grupach wychowawczych i zespołach uczniowskich (klasach), ich specyfiki, prawidłowości i zakłóceń (uczniowie z trudnościami komunikacyjnymi, w tym z zaburzeniami autystycznymi, posługujący się językiem migowym i alternatywnymi metodami komunikacji),</p> <p>e) czynności podejmowanych przez opiekuna praktyk w toku prowadzonych przez niego lekcji (zajęć) oraz aktywności uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,</p> <p>f) toku metodycznego lekcji (zajęć), stosowanych przez nauczyciela metod, form pracy i wykorzystywanych pomocy dydaktycznych, z uwzględnieniem rodzaju i stopnia niepełnosprawności oraz niedostosowania społecznego uczniów,</p> <p>g) integrowania przez opiekuna praktyk działalności opiekuńczo-wychowawczej, dydaktycznej, pomocowej i terapeutycznej,</p> <p>h) dynamiki grupy (klasy), ról pełnionych przez uczestników grupy, zachowania i postaw uczniów,</p> <p>i) funkcjonowania i aktywności w czasie lekcji (zajęć) poszczególnych uczniów,</p> <p>j) sposobów aktywizowania i dyscyplinowania uczniów oraz różnicowania poziomu aktywności poszczególnych uczniów, z uwzględnieniem rodzaju i stopnia niepełnosprawności oraz niedostosowania społecznego,</p> <p>k) sposobu zadawania i kontrolowania pracy domowej, z uwzględnieniem możliwości uczniów,</p> <p>l) sposobu oceniania uczniów,</p> <p>m) działań podejmowanych na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i zachowania dyscypliny uczniów,</p> <p>n) organizacji przestrzeni w klasie, sposobu jej zagospodarowania (ustawienie mebli, wyposażenie, dekoracje i dostosowanie ich do potrzeb i możliwości percepcji uczniów w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności);</p> <p>3) współdziałanie z opiekunem praktyk w:</p> <p>a) sprawowaniu opieki i nadzoru nad grupą oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa,</p> <p>b) podejmowaniu działań wychowawczych i terapeutyczno-rehabilitacyjnych wynikających z zastanych sytuacji,</p> <p>c) prowadzeniu zorganizowanych zajęć wychowawczych,</p> <p>d) planowaniu i przeprowadzaniu lekcji (zajęć),</p> <p>e) organizowaniu pracy w grupach, stosownie do możliwości i ograniczeń uczniów,</p> <p>f) usprawnianiu zaburzonych funkcji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,</p> <p>g) przygotowywaniu pomocy dydaktycznych adekwatnych do możliwości i ograniczeń uczniów,</p> <p>h) doborze i wykorzystywaniu środków multimedialnych i technologii informacyjnej w pracy dydaktycznej z uczniami o zróżnicowanych możliwościach i ograniczeniach,</p> <p>i) kontrolowaniu i ocenianiu uczniów,</p> <p>j) organizowaniu przestrzeni klasy,</p>

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		<p>k) podejmowaniu działań w zakresie projektowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;</p> <p>4) pełnienie roli opiekuna-wychowawcy oraz nauczyciela, w szczególności:</p> <p>a) diagnozowanie dynamiki grupy oraz sytuacji uczniów w grupie,</p> <p>b) poznawanie uczniów, ich sytuacji społecznej, potrzeb, zainteresowań i zdolności, z uwzględnieniem rodzaju i stopnia niepełnosprawności oraz niedostosowania społecznego,</p> <p>c) samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych i terapeutycznych wobec grup i poszczególnych uczniów, z uwzględnieniem ich potrzeb, zgodnie z możliwościami wynikającymi z niepełnosprawności oraz niedostosowania społecznego,</p> <p>d) sprawowanie opieki nad grupą w toku spontanicznej aktywności uczniów,</p> <p>e) organizację i prowadzenie zajęć wychowawczych (w tym zajęć integrujących grupę i działań profilaktycznych) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</p> <p>f) podejmowanie indywidualnej pracy z uczniami (szczególnie tymi, u których występuje potrzeba stosowania odrębnych działań opiekuńczo-wychowawczych ze względu na rodzaj niepełnosprawności lub niedostosowanie społeczne),</p> <p>g) sprawowanie opieki nad uczniami poza terenem szkoły lub placówki,</p> <p>h) planowanie lekcji (zajęć), formułowanie celów, dobór metod i form pracy oraz środków dydaktycznych,</p> <p>i) dostosowywanie metod i form pracy do realizowanych treści, etapu edukacyjnego oraz dynamiki grupy uczniowskiej i rodzaju niepełnosprawności lub niedostosowania społecznego,</p> <p>j) organizację i prowadzenie lekcji (zajęć) w oparciu o samodzielnie opracowywane scenariusze,</p> <p>k) wykorzystywanie w toku lekcji (zajęć) środków multimedialnych i technologii informacyjnej,</p> <p>l) dostosowywanie sposobu komunikacji w toku lekcji (zajęć) do poziomu rozwoju i możliwości uczniów,</p> <p>m) animowanie aktywności poznawczej i współdziałania uczniów, rozwijanie umiejętności w miarę możliwości samodzielnego zdobywania wiedzy z wykorzystaniem technologii informacyjnej,</p> <p>n) organizację pracy uczniów w grupach zadaniowych,</p> <p>o) diagnozowanie poziomu wiedzy i umiejętności uczniów z zaburzeniami w rozwoju,</p> <p>p) podejmowanie indywidualnej pracy dydaktycznej z uczniem, z uwzględnieniem rodzaju niepełnosprawności lub niedostosowania społecznego,</p> <p>q) podejmowanie działań wychowawczych o charakterze interwencyjnym w sytuacjach konfliktu, zagrożenia bezpieczeństwa, naruszania praw innych i nieprzestrzegania ustalonych zasad,</p> <p>r) podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami, wychowawcą klasy, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym oraz innymi specjalistami</p>

Moduł	L. godzin praktyk	Kształtowane kompetencje
		pracującymi z uczniami; 5) analizę i interpretację zaobserwowanych i doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, w tym: a) prowadzenie dokumentacji praktyki, b) konfrontowanie wiedzy teoretycznej z praktyką, c) ocenę własnego funkcjonowania w toku realizowania zadań opiekuńczych i wychowawczych oraz wypełniania roli nauczyciela (dostrzeganie swoich mocnych i słabych stron), d) ocenę przebiegu prowadzonych działań oraz realizacji zamierzonych celów, e) konsultacje z opiekunem praktyk w celu omawiania obserwowanych i prowadzonych działań, f) omawianie zgromadzonych doświadczeń w grupie studenckiej (słuchaczy).

Źródło: opracowanie własne w oparciu o Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z dnia 6 lutego 2012 roku).

Kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach pierwszego stopnia obejmuje wyłącznie przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych, a na studiach drugiego stopnia i jednolitych studiach magisterskich – do pracy we wszystkich typach szkół i rodzajach placówek. Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela (do nauczania pierwszego przedmiotu) obejmuje obowiązkowe przygotowanie w zakresie:

- 1) merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 1;
- 2) psychologiczno-pedagogicznym – moduł 2;
- 3) dydaktycznym – moduł 3.

Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach może zostać poszerzone o przygotowanie:

- 1) do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4;
- 2) w zakresie pedagogiki specjalnej – moduł 5.

Z kolei przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela na studiach podyplomowych może być prowadzone w zakresie:

- 1) przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć) – moduł 4;
- 2) przygotowania w zakresie psychologiczno-pedagogicznym oraz dydaktycznym dla absolwentów studiów posiadających przygotowanie merytoryczne do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć), a nieposiadających

przygotowania psychologiczno-pedagogicznego i dydaktycznego - moduły 2 i 3, z tym że w przypadku absolwentów studiów pierwszego stopnia może ono obejmować wyłącznie przygotowanie do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych;

- 3) pedagogiki specjalnej dla osób, które posiadają przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela - moduł 5.

Rozporządzenie precyzuje konieczność zapewnienia studentom odbywającym praktyki zróżnicowanych form aktywności, takich jak: wizyty w szkołach i placówkach oświatowych, obserwowanie zajęć prowadzonych przez nauczyciela, asystowanie mu w trakcie zajęć, prowadzenie zajęć, omawianie, jak i planowanie zajęć prowadzonych przez siebie i innych studentów i nauczycieli.

Natomiast w obowiązkach uczelni wymienia: opracowanie zasad odbywania praktyk; przygotowanie studentów do odbycia praktyk; zapewnienie możliwości omówienia przebiegu praktyk w trakcie zajęć na uczelni; utrzymanie systematycznego kontaktu z placówkami, w których studenci/studentki odbywają praktyki. W trakcie praktyk uczelnie mają obowiązek zapewnić studentom: 1) warunki umożliwiające zarówno uzyskanie przygotowania praktycznego w zakresie realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych, jak i poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich oraz zdobycie odpowiedniego doświadczenia pedagogicznego w zakresie organizacji pracy przedszkola, szkoły lub placówki, planowania, realizowania i oceniania wyników procesu kształcenia; 2) dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu i pomocy dydaktycznych; 3) opiekę i nadzór opiekuna praktyk; 4) warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji lub scenariuszy zajęć, w oparciu o informacje i wskazówki przekazane przez opiekuna praktyk; 5) warunki do prowadzenia lekcji (zajęć) z zastosowaniem technologii informacyjnej, w szczególności z wykorzystaniem treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na portalach internetowych. Ponadto zwrócono uwagę, aby praktyki odbywały się w przeważającej części równoległe z realizacją zajęć w uczelni.

# Rozdział III

## NOWE ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE PRAKTYCZNEGO PRZYGOTOWANIA STUDENTÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELA

na przykładzie projektu  
*„USUS EST OPTIMUS MAGISTER –  
praktyka jest najlepszym nauczycielem”*

### 1.

#### Cele i założenia projektu *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER – Praktyka jest najlepszym nauczycielem”*

Efektem wprowadzonych obecnie zmian w polskiej oświacie ma być podwyższenie jej poziomu poprzez zaproponowanie elastycznego modelu kształcenia uwzględniającego indywidualne podejście do ucznia, stwarzając im jednocześnie warunki do samodzielnego uczenia się. Istnieje zatem konieczność stworzenia warunków służących do prawidłowego procesu dydaktycznego na uczelni wyższej, przygotowującej studenta do samodzielnej pracy. W odpowiedzi na zaistniałą potrzebę, w trosce o lepsze przygotowanie studentów do wykonywania zawodu, a co za tym idzie – zwiększenia efektywności praktyk studenckich – przygotowano i wdrożono projekt *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”*.

Projekt był realizowany w oparciu o umowę o dofinansowanie projektu zawartą z Ministerstwem Edukacji Narodowej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działanie 3.3 „Poprawa jakości kształcenia”, Poddziałanie 3.3.2 „Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe” był realizowany w okresie od 1 sierpnia 2010 r. do 30 września 2015 r., przez Uniwersytet w Białymstoku, Miasto Białystok oraz COMBIDATA Poland Sp. z o.o. Patronat honorowy nad projektem sprawował Podlaski Kurator Oświaty.

Lider projektu Uniwersytet w Białymstoku jest wiodącym ośrodkiem akademickim w województwie podlaskim, w tym głównym ośrodkiem kształcenia nauczycielek i nauczycieli. Uniwersytet posiada wieloletnie doświadczenie w realizacji projektów edukacyjnych dla nauczycieli współfinansowanych ze

środków UE. Do zadań lidera projektu należało: koordynacja i odpowiedzialność za realizację projektu; opracowanie innowacyjnych programów praktyk; rekrutacja studentów i studentek Uniwersytetu w Białymstoku na praktyki pedagogiczne; prowadzenie warsztatów merytoryczno-metodycznych dla szkolnych opiekunów praktyk pedagogicznych; kompleksowa opieka organizacyjno-merytoryczna nad studentami odbywającymi praktyki w szkołach.

Partner projektu – miasto Białystok jest organem prowadzącym dla szkół i placówek oświatowych działających na terenie miasta, stanowiąc centrum edukacyjne Podlasia. Do głównych zadań miasta jako organu prowadzącego należało, oprócz finansowania bieżącej działalności, dbanie o rozwój kadry dydaktycznej oraz wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne. Do zadań miasta należała: rekrutacja szkół i placówek z Białegostoku oraz nauczycieli do roli Szkolnych Opiekunów Praktyk; opracowanie Poradnika dla studentów, studentek oraz Szkolnych Opiekunów Praktyk obejmującego wzorcowe dokumenty dotyczące organizacji pracy szkoły; prowadzenie działań informacyjnych związanych z realizacją projektu; bieżące kontakty ze szkołami.

Kolejny partner projektu – Combidata Poland Sp. z o.o. jest ogólnopolską firmą szkoleniową, realizującą od wielu lat projekty edukacyjne, w tym dofinansowane ze środków Unii Europejskiej. Szeroko rozumiana oświata stanowi jeden z kluczowych obszarów działania firmy. W ramach realizowanych projektów Combidata stosuje nowoczesne rozwiązania edukacyjne poparte wykorzystaniem multimedii, szkoleń elektronicznych, dedykowanego dla edukacji sprzętu informatycznego i audiowizualnego. Zadaniem drugiego partnera był: zakup i dostawa sprzętu dla szkół/placówek; wdrożenie Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS); serwis techniczny sprzętu i oprogramowania; wykonanie i prowadzenie portalu projektu; zakup i bieżące udostępnienie edukacyjnych materiałów e-learningowych; obsługa logistyczna szkolnego nurtu praktyk; prowadzenie monitoringu i ewaluacji projektu.

Projekt był inicjatywą ponadregionalną. Z uwagi na niż demograficzny na mocy porozumienia zawartego w dniu 21 lutego 2014 roku lider projektu podjął współpracę z Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Kolejne porozumienie zostało podpisane w dniu 28 lutego 2014 roku z Politechniką Białostocką. Trzecie porozumienie w sprawie współpracy zawarto w dniu 16 kwietnia 2014 roku z Uniwersytetem Rzeszowskim. Powyższe uczelnie zadeklarowały w ramach projektu rekrutację do projektu studentów oraz realizację przez studentów innowacyjnych praktyk.

Głównym celem projektu była zmiana jakościowa realizacji praktyk pedagogicznych poprzez stworzenie nowych innowacyjnych programów praktyk, a w konsekwencji przygotowanie nauczycielek, nauczycieli, szkół i placówek oświatowych do prowadzenia praktyk w oparciu o nowe programy. Do celów

szczegółowych należy zaliczyć: dostosowanie kształcenia nauczycieli do aktualnych potrzeb w oświacie poprzez wdrożenie nowych jakościowo programów praktyk pedagogicznych dla różnych rodzajów studiów specjalności nauczycielskiej; poprawienie jakości realizacji praktyk przez szkoły, przedszkola i placówki; zaktualizowanie kompetencji kadry szkolnej w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w szkole; nabycie przez studentów umiejętności wychowawczych, nowoczesnych metod edukacyjnych (w tym ICT), dokumentowania, obserwacji zajęć, oceniania uczniów pracy własnej; zapoznanie studentów ze specyfiką różnych typów szkół i placówek.

Projekt „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” stanowił istotne wsparcie zmian jakościowych w praktycznym przygotowaniu studentów do pełnienia roli nauczyciela, co w konsekwencji niewątpliwie przełożyło się na wzrost jakości przyszłych kadr oświaty. Rezultatem tych zmian jest podniesienie jakości praktyk pedagogicznych odbywanych przez studentów i studentki Uniwersytetu w Białymstoku.

Kryterium zakwalifikowania do uczestniczenia w projekcie było: wyrażenie zgody przez Dyrektora placówki na odbywanie w niej praktyk przez studentów oraz stworzenie odpowiednich warunków do odbywania tych praktyk; zobowiązanie dyrektora szkoły/placówki do współpracy merytorycznej z Uniwersytetem w Białymstoku; wyrażenie na piśmie przez każdego nauczyciela zgody na pełnienie roli szkolnego opiekuna praktyk.

Każda placówka zakwalifikowana do projektu:

- 1) zapewniła dostęp do dokumentów regulujących pracę szkoły / placówki,
- 2) stworzyła warunki umożliwiające poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich, jak również zdobycie pożądanego doświadczenia pedagogicznego w zakresie zarówno organizacji pracy szkoły jak i planowania, realizacji i oceniania wyników procesu kształcenia,
- 3) stworzyła warunki do przygotowania studentów w zakresie realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych,
- 4) zapewniła dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych,
- 5) wyznaczyła opiekuna (opiekunów) praktyk, sprawującego nadzór formalny merytoryczny nad przebiegiem i organizacją praktyk; opiekunem praktyk może zostać nauczyciel, który posiada studia magisterskie kierunkowe (zgodne z przedmiotem praktyk) i jest nauczycielem dyplomowanym lub mianowanym,
- 6) stworzyła warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji/scenariuszy zajęć w oparciu o informacje i wskazówki przekazane



- przez opiekuna praktyk oraz przeprowadzenie – pod opieką nauczyciela – lekcji/zajęć próbnych w oparciu o te konspekty/scenariusze;
- 7) stworzyła warunki do prowadzenia w ramach praktyk zajęć lekcyjnych z różnych przedmiotów z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, a zwłaszcza treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na edukacyjnych portalach internetowych,
  - 8) zapewniła, we współpracy z opiekunem praktyk, dokonanie analizy i oceny przeprowadzonych lekcji próbnych,
  - 9) w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe – stworzyła warunki umożliwiające studentom realizację zajęć z uwzględnieniem korelacji kształcenia ogólnego z kształceniem zawodowym, poprzez zapewnienie ścisłej współpracy z nauczycielami realizującymi poszczególne nury kształcenia,
  - 10) współpracowała z Uniwersytetem w Białymstoku przy realizacji programu praktyk,
  - 11) oddelegowywała kolejnego nauczyciela zatrudnionego w placówce do udziału w projekcie w przypadku rezygnacji wyznaczonego nauczyciela – opiekuna praktyk.

Zakładano, iż projekt obejmie 800 nauczycielek i nauczycieli i nauczycieli, jednakże liczba ta wzrosła do 1279 osób (1163 kobiet i 116 mężczyzn). Zmianie uległa także liczba placówek biorąca udział w projekcie. Zgodnie z założeniami projektu w projekcie miało uczestniczyć 80 szkół, przedszkoli i placówek szkolno-wychowawczych (w tym 8 przedszkoli, 31 szkół podstawowych, 24 gimnazja, 16 szkół ponadgimnazjalnych, 1 placówka szkolno-wychowawcza), a de facto na dzień 30 czerwca 2015 roku w projekcie uczestniczyło już 275 placówek. Powyższy wzrost wynikał z podjętej współpracy z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie i Uniwersytetem Rzeszowskim oraz z faktu, iż zyskał on zainteresowanie i akceptację w środowisku regionalnym.

Dzięki realizacji projektu nastąpiło nawiązanie stałej współpracy szkół i placówek z uczelnią – Uniwersytetem w Białymstoku, co skutkowało wysokim poziomem prowadzenia praktyk.

Szkołom i placówkom zakwalifikowanych do projektu projekt przyniósł szereg korzyści. Kadra dydaktyczna szkół/placówek (szkolni opiekunowie praktyk) uczestniczyła w szkoleniach e-learningowych; korzystała z Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS); nieodpłatnie brała udział z warsztatach wychowawczo-metodycznych prowadzonych przez kadrę akademicką UwB oraz z zakresu ICT (w wymiarze 10 dni szkoleniowych).

Prowadzone w ramach projektu warsztaty spowodowały zaktualizowanie wiedzy kadry dydaktycznej placówek w zakresie:

- Wychowawczym i społecznym, w tym min. wzrost umiejętności rozpoznawania potrzeb uczniów, rozwiązywania konfliktów, pracy z młodzieżą trudną i zdolną;
- Rozwiązań metodycznych obejmujących nowoczesne metody prowadzenia zajęć - metoda projektu, eksperyment, itp.;
- Rozwiązań edukacyjnych wpływających na wzrost poziomu zainteresowania uczniów zajęciami;
- Rozwiązań organizacyjno-prawnych funkcjonowania szkoły;
- Wykorzystania sprzętu informatycznego, Internetu, interaktywnych szkoleń elektronicznych do prowadzenia zajęć lekcyjnych;

Szkoły i placówki zakwalifikowane do projektu zostały wyposażone w nowoczesny sprzęt dydaktyczny (tablicę multimedialną, rzutnik, laptop i drukarkę), który po zakończeniu projektu został nieodpłatnie przekazany szkole/placówce. Ponadto zapewniono fachowy serwis techniczny oraz materiały eksploatacyjne.

W ramach działań projektowych została nawiązana stała współpraca pomiędzy szkołami/placówkami a Uniwersytetem w Białymstoku. Ponadto szkoły/placówki otrzymały wsparcie mentorskie pracowników dydaktyczno-naukowych Uniwersytetu w Białymstoku. Uczestnicy projektu mogli również wziąć udział w konferencjach, na których przedstawiono zasady przystąpienia placówek oświatowych do projektu oraz wysłuchać wystąpień ekspertów ds. praktyk pedagogicznych. Zorganizowane zostały również spotkania informacyjno-rekrutacyjne oraz panelowe poświęcone analizie organizacji i realizacji praktyk a także propozycji ich ulepszeń.

Pierwsza konferencja rekrutacyjna szkół do projektu „*USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem*” odbyła się w dniu 17 grudnia 2010 roku na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Kolejna konferencja inauguracyjno-rekrutacyjna w dniu 16 listopada 2010 roku, również na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku.

Fot. 1.  
Konferencja inauguracyjna 16 listopada 2010 roku



Źródło: <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/GaleriaUSUS.aspx>.

Fot. 2.  
Spotkanie informacyjno-rekrutacyjne w Krakowie 3 września 2014 roku



Źródło: <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/GaleriaUSUS.aspx>.

Fot. 3.  
Spotkanie panelowe 26 września 2013 roku



Źródło: <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/GaleriaUSUS.aspx>.

Fot. 4.  
Spotkanie informacyjno-rekrutacyjne na Uniwersytecie Rzeszowskim 17 czerwca 2014 roku

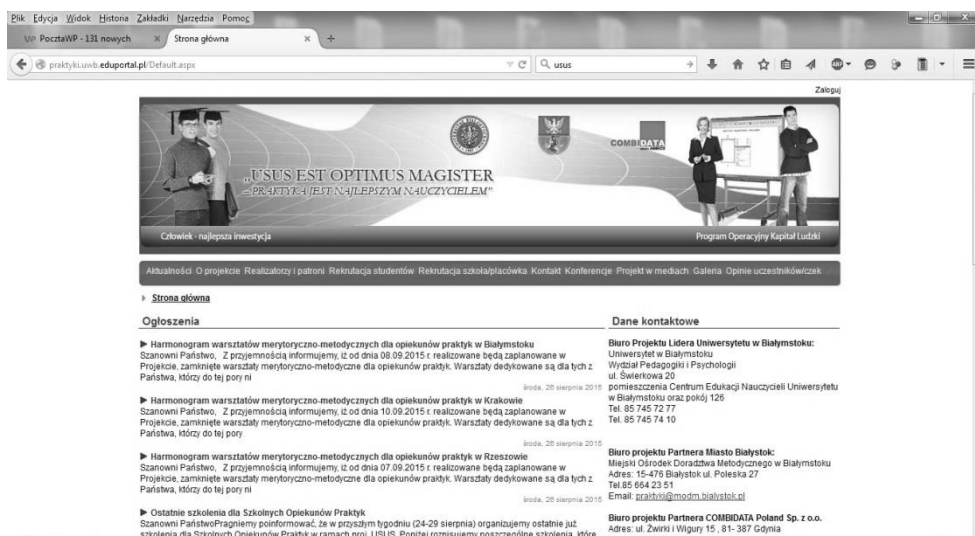


Źródło: <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/GaleriaUSUS.aspx>.

Ponadto w ramach projektu został opracowany portal edukacyjny [www.praktyki.uwb.eduportal.pl](http://www.praktyki.uwb.eduportal.pl), za pośrednictwem którego udostępniane były informacje dotyczące projektu, rekrutacji studentów i szkół, konferencji, aktualne informacje na temat realizacji projektu w tym: programy praktyk i instrukcje praktyk dla studentów oraz szkolnych opiekunów praktyk, informacje organizacyjne (w tym instrukcja dla szkolnych opiekunów praktyk, rozliczenia praktyk), regulaminy, multimedialne szkolenia e-learningowe dla wszystkich uczestników projektu, mentoring.

Fot. 5.

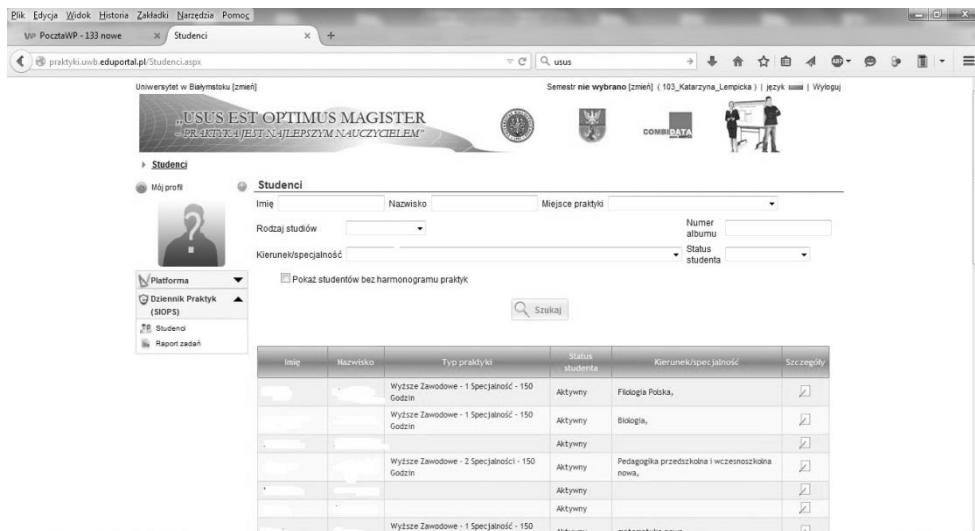
Strona portalu <http://praktyki.uwb.eduportal.pl>



Na jakość organizacji praktyk miał wpływ wdrożony na UwB, w Urzędzie Miasta i szkołach System Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS). W ramach systemu opiekunowie praktyk ze strony UwB kontrolowali stan realizacji praktyk przez każdego studenta, oceniali wykonaną pracę, stawiali nowe zdania merytoryczne. Szkolni opiekunowie zaś mieli dostęp do e-dziennika praktyk, dokonywali oceny, opisu obserwacji. Studenci natomiast za jego pośrednictwem publikowali swoje prace oraz konspekty z realizacji zajęć.

Fot. 6.

Strona Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS)



Do obsługi portalu została opracowana *Instrukcja obsługi portalu projektu oraz szkoleń elektronicznych*, *Instrukcja logowania poczty USUS* oraz *Instrukcja z mentoringu*, które ułatwiły jego użytkowanie. Uczestnicy projektu mieli możliwość wyrażenia na portalu swoich opinii na temat realizacji projektu. Poniżej podajemy niektóre z nich.

Opinie o szkoleniach ICT „PREZENTACJE MULTIMEDIALNE W POSTACI STRON WWW I ICH PUBLIKOWANIE”:

- *„warsztaty ciekawe, potrzebne, prowadzone przez dobrze przygotowaną, nie tylko merytorycznie, osobę; materiały przekazane przez prowadzącą są pomocne i przejrzyste. Dziękuję i pozdrawiam”.*
- *„Szkolenia były przeprowadzone fachowo, materiały ze szkoleń przydatne. Natomiast pan trener był komunikatywny, życzliwy i bardzo pomocny. Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Białymstoku”.*
- *„szkolenia z ICT były zorganizowane profesjonalnie i okazały się dość potrzebne w dzisiejszym życiu w pracy z uczniami (...)*
- *„szkolenie przeprowadzone właściwie, zgodnie z harmonogramem, trener o wysokich kompetencjach merytorycznych i metodycznych, wysokiej kulturze osobistej, mający dobry kontakt z grupą; materiały właściwie opracowane i skonstruowane”.*
- *„-” Uważam, że osoba prowadząca była bardzo dobrze przygotowana do szkoleń, ciekawie i zrozumiale podawała wszystkie istotne informacje w danym temacie. Śmiało można wystawić prowadzącemu ocenę bardzo*

*dobrą. Oferowane przez Państwa szkolenia są do wykorzystania w codziennej pracy. Otrzymane materiały są napisane zrozumiale „krok po kroku”.*

Fot. 7.

Szkolenia ICT – czerwiec 2013



Źródło: <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/GaleriaUSUS.aspx>.

Opinie dotyczyły również wykorzystanie urządzeń otrzymanych w ramach projektu. Zespół Szkół Gastronomicznych zaopiniował, iż: *„Sprzęt otrzymany w ramach projektu jest wykorzystywany w szkole codziennie. Zdecydowanie ułatwia pracę, a lekcje są atrakcyjniejsze. Najczęściej korzystamy z komputera i rzutnika do wyświetlania prezentacji, filmów, kart pracy czy nawet poleceń na pracy klasowej. Przygotowywane są również ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy multimedialnej. Dużą wygodą jest też posiadanie ksero i skanera w sali – np. kiedy uczniowie nie posiadali tekstów lektury, zostały one zeskanowane i wyświetlone. Wszyscy studenci, którzy odbywali dotychczas praktykę w naszej szkole, również korzystali z tych urządzeń na różnych przedmiotach – matematyka, język polski, biologia. Obecnie wydawnictwa edukacyjne posiadają w swojej ofercie mnóstwo materiałów w formie on-line, a laptop i rzutnik umożliwiają wykorzystywanie ich”.*

Nauczyciele wyrażali opinie na temat szkolenia z zakresu Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS). Jedna z nauczycielek napisała: *„SIOPS był bardzo potrzebnym elementem projektu. Nauczyciele zapoznali się*

*z systemem ewidencjonowania działań w ramach praktyk, rozliczania prowadzonych działań. Miałam okazję samodzielnie rozliczyć podejmowane działania w systemie elektronicznym na początku realizacji projektu. Nie było to zbyt łatwe zadanie, potrzebowałam sporo czasu na prawidłowe rozliczenie godzin, poznanie aplikacji i zasad wprowadzania danych. Dziś, po szkoleniu, jest to sprawa prosta. Elektroniczny formularz ułatwia zadanie a nie utrudnia, jak myślałam poprzednio. Danuta Michalczuk". W innej opinii czytamy: „Oceniam szkolenia z SIOPS jako mające wymiar przede wszystkim praktyczny, okazały się pomocne w realizacji zadań wręcz niezbędne. Były prowadzone w sposób profesjonalny przez kompetentnych specjalistów”.*

W innej opinii uczestniczka oceniła organizację i realizację projektu: *„Pragnę ustosunkować się do wszystkich zajęć, w których brałam udział w ramach projektu. Nie mam żadnych zastrzeżeń co do kompetencji wykładowców. Wszystkie zajęcia były rzetelnie przeprowadzone, dobrze wytłumaczone zagadnienia z korzystania tablic interaktywnych oraz prowadzenia zajęć, a także korzystania z portalu. Wszystko odbywało się sprawnie, zgodnie z harmonogramem”.*

## 2.

### Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela

Jak zauważył Czesław Banach „kształcenie i doskonalenie nauczycieli powinno być bardziej innowacyjne, perspektywne i praktyczne oraz powinno zwracać uwagę na inne poza programami edukacji nauczycielskiej, czynniki osobotwórcze. Nauczycielom – podobnie jak uczniom – potrzeba kształcenia się problemowego i refleksyjnego, nieustającego, nowatorskiego, perspektywnego i multimedialnego” (Banach, 2006).

Powyższe oczekiwania trafnie wpisują się w cele i założenia projektu *„USUS EST OPTIMUS MAGISTER – praktyka jest najlepszym nauczycielem”.*

Do głównych celów praktyk realizowanych w ramach projektu należało: zapoznanie studentów z całokształtem pracy szkoły i innych placówek oświatowych; umożliwienie studentom konfrontacji zdobytej w trakcie studiów wiedzy z rzeczywistością empiryczną; rozwijanie i wzmacnianie u studentów pozytywnej motywacji do pracy w szkole i innych placówkach; nabywanie i doskonalenie umiejętności i sprawności praktycznych niezbędnych do pełnienia roli pedagoga/nauczyciela.

Ponadto praktyki realizowane w ramach projektu obejmowały: zapoznanie studentów z działalnością szkoły i jej funkcjami: dydaktyczną, wychowawczą, opiekuńczą; przekazanie studentom zasad organizacji pracy szkoły; uświadomienie studentom społeczno-kulturalnej roli szkoły; praktyczne zapoznanie stu-



dentów z wszystkimi zadaniami realizowanymi przez nauczycieli; zastosowanie w ramach praktyk nowoczesnych metod w pracy z uczniami.

Projektem zakładał objęcie łącznie 3953 studentów studiów niestacjonarnych i dziennych (w tym 3440 kobiet i 513 mężczyzn). Na dzień 30 czerwca 2015 roku zrekrutowano 3897 osób (3394 studentek i 503 studentów) Uniwersytetu w Białymstoku, Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego. Spadek związany jest z tym, że nie wszyscy studenci zrealizowali praktyki z uwagi na rezygnację bądź skreślenie z listy studentów.

Rekrutacja studentów i studentek do projektu była prowadzona zgodnie z Regulaminem rekrutacji. O realizację praktyk w ramach projektu mogli ubiegać się wszyscy studenci/studentki, słuchacze/słuchaczki Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku wszystkich kierunków i specjalności, studenci pozostałych wydziałów UwB, którzy fakultatywnie po I semestrze studiów podjęli decyzję o podjęciu kształcenia nauczycielskiego w ramach zajęć międzywydziałowych, studenci Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie i Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Podstawą kwalifikacji osób do udziału w projekcie było złożenie u wydziałowego opiekuna praktyk studenckich dokumentów wymaganych regulaminem rekrutacji. Zgłoszenie studenta/studentki do projektu obejmowało: deklarację uczestnictwa studenta/studentki w projekcie wraz ze zgodą na przetwarzanie danych osobowych; zaświadczenie o średniej ocen (dotyczyło studentów spoza Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku) pozyskane z dziekanatu właściwego dla kierunku studiów studenta/studentki ubiegających się o udział w projekcie. Wśród kryteriów stanowiących o przyjęciu studenta/studentki uwzględniano następujące zasady: spełnienie wymogów formalnych; pierwszeństwo rekrutacji mieli mężczyźni (Z uwagi na feminizację zawodu. W roku szkolnym 2006/ 2007 zatrudnionych w tym zawodzie było 80,4% kobiet w Polsce, a w województwie podlaskim 78,9%.) (Bednarska, 2009).

Do zadań realizowanych przez studenta w ramach praktyk należało:

1. Samodzielne prowadzenie lekcji
2. Hospitacja lekcji prowadzonych przez nauczyciela - opiekuna (sporządzenie protokołu hospitacji, omawianie lekcji)
3. Zapoznanie z organizacją pracy, dokumentacją szkoły (np. statut szkoły, wewnątrzszkolny system oceniania itd.) i nauczyciela-wychowawcy (plan wychowawczy, dziennik, e-dziennik, plan wynikowy, dziennik zajęć pozalekcyjnych itd., programem nauczania, podręcznikami szkolnymi, bazą dydaktyczną szkoły (w tym zbiorami biblioteki szkolnej, pracownią specjalistyczną itp.)

4. Udział w różnych formach pracy szkoły i nauczyciela (np. zebranie rodziców, posiedzenie Rady Pedagogicznej, rady szkoły, zebranie samorządu uczniowskiego, wycieczkach, uroczystościach, apelach, dyżurach itd.) zapoznanie się ze specyfiką pracy pedagoga szkolnego, angażowanie się w sprawy wychowawcze klasy,
5. Przygotowanie konspektów zajęć do prowadzenia zajęć, środków dydaktycznych do prowadzonych zajęć (np. prezentacje multimedialne, instrukcje ćwiczeniowe, karty pracy, itp.)
6. Sprawdzanie i ocena prac uczniów (np. konstruowanie zadań kontrolnych, testów, sprawdzanie prac klasowych, zeszytu ćwiczeń i zeszytu przedmiotowego)
7. Zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki, ustalenie z szkolnym opiekunem praktyk harmonogramu praktyki
8. Przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki ze szkolnym opiekunem praktyk
9. Przygotowywanie się ze szkolnym opiekunem praktyk do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola
10. Przygotowanie się do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablicą interaktywną/komputera/innych pomocy dydaktycznych ze szkolnym opiekunem praktyk
11. Współpraca ze szkolnym opiekunem praktyk w zakresie: uzyskania wskazań dotyczących prowadzonych zajęć, a w szczególności dot.: tematu zajęć, treści poprzedzających zajęcia i po nich następujących, w zakresie materiału, który powinien być realizowany, celach, które powinny być zrealizowane, literaturze, która powinna być wykorzystana w przygotowaniu się do prowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych
12. Omówienie oceny zajęć w odniesieniu do opracowanego przez siebie konspektu lub scenariusza
13. Zapoznanie się z warsztatem pracy szkolnego opiekuna praktyk

Praktyki pedagogiczne były organizowane w różnych typach szkół i placówek, a obowiązkowo w tych, do pracy w których absolwent studiów uzyskał kwalifikacje. Projekt zapewnił studentom i studentkom przede wszystkim:

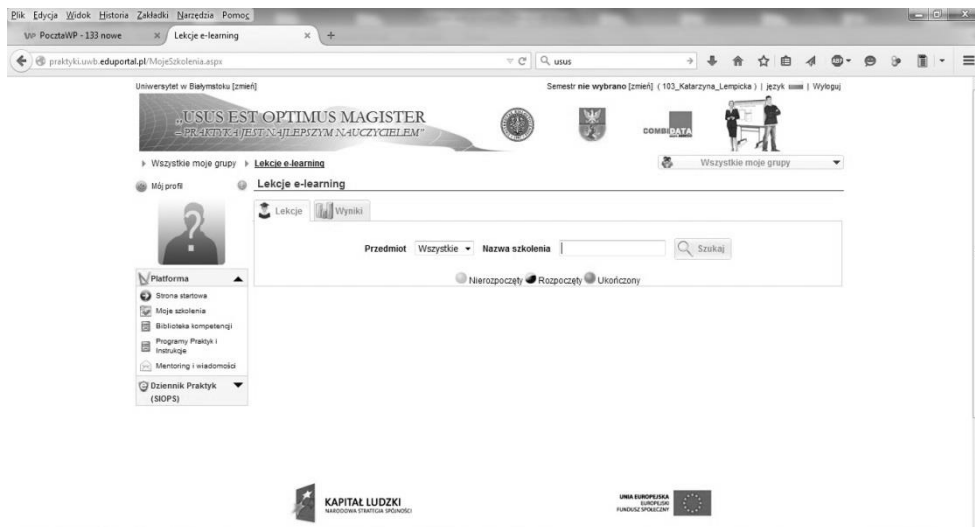
1. Praktyczne przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela zgodnie z aktualnymi potrzebami i tendencjami w oświacie;
2. Praktyczne nabycie umiejętności wychowawczych i metodycznych;
3. Nabycie praktycznych umiejętności prowadzenia zajęć dydaktycznych w oparciu o nowoczesny sprzęt i metody edukacyjne;

4. Dostęp do e-learningowych materiałów edukacyjnych prezentujących 6 standardów niezbędnych do praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela;
5. Możliwość korzystania z zestawu wzorcowych dokumentów związanych z organizacją pracy szkoły (m.in. plany pracy dydaktyczno-wychowawczej, arkusze ocen, protokoły rady pedagogicznej);
6. Udział w praktykach ze wsparciem Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS),
7. Wsparcia mentorów i metodyków przedmiotowych w trakcie odbywania praktyki realizowany poprzez portal.

W trakcie odbywania praktyk student miał zagwarantowany dostęp do dokumentów regulujących pracę szkoły/placówki; stworzone warunki umożliwiające poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich, jak również zdobycie pożądanego doświadczenia pedagogicznego w zakresie zarówno organizacji pracy szkoły jak i planowania, realizacji i oceniania wyników procesu kształcenia. Ponadto student miał dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych.

Do standardów niezbędnych do praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela należały 24 szkolenia e-learningowe, które obejmowały: metodykę i dydaktykę prowadzenia zajęć w szkole (5 szkoleń); nowoczesne rozwiązania edukacyjne w pracy nauczyciela (4 szkolenia); organizacja pracy szkoły (3 szkolenia); ITC w pracy nauczyciela (4 szkolenia); wychowanie i sytuacje trudne w szkole (4 szkolenia); nowoczesne urządzenia i pomoce dydaktyczne w pracy nauczyciela (4 szkolenia). Trzy dowolne szkolenia wybrane przez studenta były obowiązkowe. Natomiast po zrealizowaniu wszystkich 24 otrzymywał on certyfikat.

Fot. 8.  
Strona lekcje e-learningowe



Fot. 9.  
Certyfikat wydawany studentom po ukończeniu 24 szkoleń e-learningowych

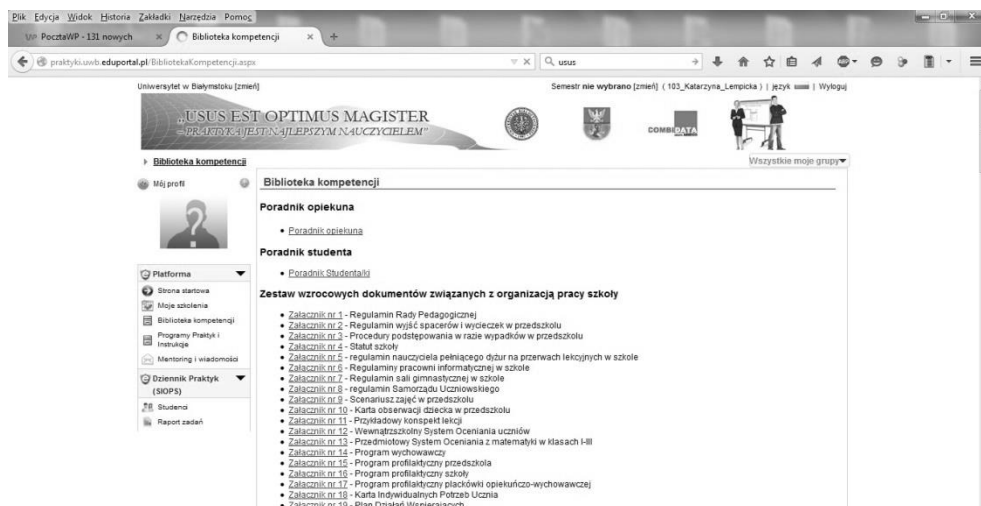


Źródło: Dokumentacja projektu.

Na portalu projektu została udostępniona Biblioteka Kompetencji, która stanowiła zestaw wzorcowych dokumentów związanych z organizacją pracy szkoły oraz poradnik dla studentów.

Fot. 10.

Strona Biblioteki Kompetencji



SIOPS zapewnił: zintegrowaną ocenę, dokumentowanie i kontrolę realizacji praktyk; harmonogramowanie procesu realizacji praktyk; monitorowanie stanu realizacji praktyk przez studentów; umieszczanie w systemie i ocena prac przygotowanych przez studentów; prowadzenie elektronicznego dziennika praktyk; korzystanie z wzorcowych dokumentów realizacji praktyk; zintegrowaną bazę uczestników procesu realizacji praktyk.

Praktyki pedagogiczne odbywały się w przeważającej części w okresie roku akademickiego i były organizowane w różnych typach szkół i placówek. Za obsługę praktyk odpowiadał Koordynator Uczelnianego Nurtu Praktyk Studenckich wraz z opiekunami praktyk UwB. Ponadto w trakcie odbywania praktyki studenci mieli wsparcia mentorów i metodyków przedmiotowych, wydziałowych oraz szkolnych opiekunów praktyk.

Godnym podkreślenia jest fakt, iż wszystkim studentom-uczestnikom projekt zapewnił ubezpieczenie NNW. Opinie studentów na temat praktyk zostały zamieszczone w rozdziale V.

### 3.

## Wsparcie merytoryczno-metodyczne

Praktyki odbywały się pod opieką wydziałowego opiekuna praktyk, szkolnego opiekuna praktyk, metodyków przedmiotowych oraz mentorów.

Wydziałowi opiekunowie praktyk pedagogicznych wyznaczeni do organizacji, monitoringu i oceny przebiegu praktyki pedagogicznej w placówce, w której odbywała się praktyka pedagogiczna opracowali harmonogram praktyk dla każdej grupy i każdego studenta/słuchacza w porozumieniu z nim. Ponadto opracowali instrukcję praktyki dla studentów/słuchaczy z uwzględnieniem specyfiki kierunku i dydaktyki szczegółowej. Na bieżąco kontrolowali stan realizacji praktyk przez każdego studenta, korzystając z Systemu Informatycznej Obsługi studenta/słuchacza. Oprócz tego wydziałowi opiekunowie praktyk rozwiązywali sytuacje trudne w realizacji praktyki, stawiali nowe zadania merytoryczne oraz oceniali wykonaną przez studenta/słuchacza pracę. Po sprawdzeniu bieżącej dokumentacji studenta/słuchacza opiekunowie dokonywali ostatecznego zaliczenia praktyk.

Nadzór formalny i merytoryczny nad przebiegiem i organizacją praktyk w szkole/placówce sprawował wyznaczy szkolny opiekun praktyk. Opiekunem praktyk był nauczyciel, który posiadał studia magisterskie kierunkowe (zgodne z przedmiotem praktyk) i stopień nauczyciela dyplomowanego lub mianowanego, podpisał deklarację uczestnika projektu oraz wyraził na piśmie motywacji do bycia szkolnym opiekunem praktyk.

W ramach swoich zadań opiekun praktyk zapewniał warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji/scenariuszy zajęć w oparciu o informacje i wskazówki przekazane przez opiekuna praktyk oraz przeprowadzenie - pod opieką nauczyciela - lekcji/zajęć próbnych w oparciu o te konspekty/scenariusze. Ponadto opiekun tworzył warunki do prowadzenia w ramach praktyk zajęć lekcyjnych z różnych przedmiotów z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, a zwłaszcza treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na edukacyjnych portalach internetowych. We współpracy z opiekunem praktyk student miał możliwość dokonanie analizy i oceny przeprowadzonych lekcji próbnych. Z kolei w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe opiekun miał za zadanie stworzyć warunki umożliwiające studentom realizację zajęć z uwzględnieniem korelacji kształcenia ogólnego z kształceniem zawodowym, poprzez zapewnienie ścisłej współpracy z nauczycielami realizującymi poszczególne nurty kształcenia.

Szkolni opiekunowie praktyk prowadzili praktyki dla studentów w oparciu o opracowane przez UwB programy i instrukcje.

Metodyk przedmiotowy powołany był do udzielania wsparcia studentowi/słuchaczowi w przygotowaniu i realizacji praktyki pedagogicznej. W szczególności metodycy dokonywali monitoringu, nadzoru realizacji praktyk w przed-szkolu, szkole i placówce pod kątem poprawności metodycznej. Poza tym sprawdzali podczas praktyk uczestnictwo studentów/słuchaczy w hospitowaniu lekcji/zajęć przygotowanych przez nauczyciela-opiekuna szkolnego oraz uczestnictwo w omawianiu obserwowanych lekcji/zajęć. Prowadzili także konsultacje w sprawie przygotowania przez studenta/słuchacza scenariusza zajęć/lekcji, udzielali wsparcia merytorycznego odnoszącego się do treści przygotowywanych lekcji/zajęć oraz metodycznego ich opracowania. Do ich obowiązków należało również sprawdzanie, recenzowanie i ocenianie studentów prac publikowanych w ramach SIOPS (Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich). W sytuacjach budzących kontrowersje metodyczne, na linii nauczyciel - opiekun szkolny praktyki - student/słuchacz, pełni rolę arbitra.

Ponadto metodyk przedmiotowy:

- był zobowiązany w razie potrzeby do udzielania konsultacji metodycznych nauczycielowi - szkolnemu opiekunowi praktyk,
- uczestniczył w cyklicznych spotkaniach panelowych organizowanych w kolejnych latach realizacji projektu,
- aktywnie włączał się w prace nad analizą realizacji praktyk, weryfikację ich organizacji i proponuje zmiany doskonalące jakościowo opracowane programy i ich wdrożenie,
- udzielał się przy przygotowaniu publikacji podsumowującej projekt.

Metodyk przedmiotowy utrzymywał bieżący kontakt z wydziałowym opiekunem praktyk pedagogicznych. Opiniować pracę studenta/słuchacza i konsultował z wydziałowym opiekunem praktyk oceny będące zaliczeniem praktyk pedagogicznych. Z racji bezpośredniego kontaktu ze szkołami/placówkami, nauczycielami - szkolnymi opiekunami i studentami/słuchaczowi pełni rolę łącznika między podmiotami realizującymi praktyki pedagogiczne.

Mentor powołany był do udzielania wsparcia studentowi/słuchaczowi i szkolnemu opiekunowi praktyk. Mentoring realizowany był w trybie on-line na portalu projektu w terminach określonych w harmonogramie dyżurów. Wsparcie realizowane było z wykorzystaniem kont komunikacyjnych utworzonych na portalu projektu.

Do obowiązków mentora należało:

- pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z metodyką prowadzenia zajęć zarówno na etapie projektowania konspektów lekcji/zajęć jak i ich realizacji,
- pomoc w planowaniu wykorzystania nowoczesnych środków dydaktycznych,
- konsultowanie alternatywnych rozwiązań metodycznych,

- wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy metodycznej,
- pomoc w interpretacji zapisów podstawy programowej i programów kształcenia
- pomoc w ocenie propozycji metodycznych dostępnych na edukacyjnym rynku wydawniczym.

#### 4.

### Rozwijanie kompetencji praktycznych nauczycieli - opiekunów praktyk

Jednym z elementów projektu USUS EST OPTIMUS MAGISTER - *Praktyka jest najlepszym nauczycielem* były warsztaty merytoryczno-metodyczne skierowane do nauczycieli szkół i placówek oświatowych uczestniczących w projekcie jako opiekunowie praktyk. Problematyka warsztatów obejmowała wiele zagadnień kluczowych dla współczesnej edukacji związanych z nowymi wyzwaniami, jakie niesie szybko zmieniająca się rzeczywistość edukacyjna, rosnąca różnorodność społeczna i kulturowa a także zmiany technologiczne o niespotykanej dotychczas skali. Nowe wyzwania, jakie stoją współcześnie przed nauczycielami to ciągle aktualizowanie i wzmacnianie własnej wiedzy i umiejętności oraz zdobywanie nowych umiejętności poprzez różne formy rozwoju zawodowego związane nie tylko z potrzebami uczniów - zapewnienia bardziej zindywidualizowanego nauczania i zaspokojenia specjalnych potrzeb edukacyjnych, ale także z potrzebami własnymi nauczycieli.

Hasło rekonceptualizacji kształcenia nauczycieli dotyczy wszystkich interesariuszy zaangażowanych w ten proces: nie tylko studentów - kandydatów do zawodu nauczycielskiego, ale także nauczycieli. Istotną rolę w tym kształceniu powinni odgrywać edukatorzy przyszłych nauczycieli - zarówno nauczyciele akademicy, jak i nauczyciele - opiekunowie praktyk studenckich. W dyskusji nad kompetencjami nauczycieli w ciągle zmieniającej się rzeczywistości pojawia się postulat uelastyczniania zasobu kompetencji. Celem warsztatów prowadzonych przez nauczycieli akademickich dla nauczycieli - opiekunów praktyk, było zdobywanie przez nich nowych kompetencji, jak i doskonalenie już opanowanych. Warsztaty prowadzone były w trzech edycjach.

W pierwszej edycji problematyka warsztatów skoncentrowana była wokół następujących tematów: motywacji w edukacji, kształcenia kompetencji społeczno-emocjonalnych, pracy badawczej ucznia, która sprzyja samodzielnemu konstruowaniu wiedzy oraz umiejętności autoprezentacji.

Rozwijanie motywacji do nauki powinno być zadaniem ciągłym, systematycznym koniecznym. Ważna jest wiedza na temat rodzajów motywacji (zewnątrznej i wewnętrznej), ale też i czynników warunkujących siłę motywacji. Pro-



ces motywowania jest zjawiskiem złożonym, wielopoziomowym i wymagającym współpracy nauczyciela z uczniem (Dudel, Głóskowska-Sołdatow, 2011).

Coraz częściej w dyskusji nad efektywnością pracy nauczyciela podkreśla się znaczenie nie tylko kompetencji tzw. twardych (merytorycznych i metodycznych), ale także tzw. miękkich. W tej grupie znajdują się kompetencje społeczne i emocjonalne. Kompetencje społeczne (połączone z obywatelskimi) znalazły się wśród podstawowych obszarów kompetencji kluczowych dla wszystkich, zaproponowanych przez Komisję Europejską w ramach strategii uczenia się przez całe życie. Kompetencje społeczne są powiązane z kompetencjami emocjonalnymi. Z praktyki wynika, iż znaczenie kształcenia emocjonalnego jest w edukacji zbyt rzadko dostrzegane i doceniane. Celem warsztatów dotyczących kształcenia kompetencji społeczno-emocjonalnych było wyposażenie nauczycieli i wychowawców w wiedzę dotyczącą obu tych kompetencji oraz sposobów ich rozwijania i kształtowania u dzieci/uczniów w pracy na różnych etapach edukacji, a także rozwijanie zainteresowania własnym funkcjonowaniem emocjonalnym i społecznym i możliwościami modyfikacji tego funkcjonowania (Kienig, Smietało, 2011).

Kreatywne podejście nauczyciela do kształcenia, do budowania korelacji pomiędzy treściami z różnych dziedzin, do stwarzania takich sytuacji dydaktycznych, w których uczeń w sposób sobie przystępny i atrakcyjny było celem kolejnego warsztatu. Odblokowanie twórczych zdolności ucznia, wspieranie jego pracy badawczej umożliwia i ułatwia samodzielne konstruowanie wiedzy. Pracy badawczej ucznia sprzyja natomiast odpowiedni dobór treści nauczania, a także metod kształcenia i form pracy na lekcji i poza lekcjami (Borak, Rybak, 2011).

Tematyka kolejnego warsztatu dotyczyła umiejętności autoprezentacji połączonej z emisją głosu. Celem było doskonalenie wizerunku werbalnego nauczyciela, wzmocnienie narzędzia, jakim jest dla osoby występującej publicznie głos i sposób mówienia oraz zdobycie wiedzy i umiejętności posługiwania się prawidłową emisją głosu, doskonalenie techniki mówienia – tak, by móc pracować głosem często, bez zmęczenia i w każdych warunkach. W trakcie zajęć uczestnicy mieli możliwość ćwiczenia konkretnych elementów emisji głosu i prawidłowej techniki mowy, takich jak: głos, oddech, usprawnianie motoryki narządów mowy, dykcja, skuteczne akcentowanie, obrazowanie emocji głosem i prawidłowe tempo wypowiedzi, poprawna polszczyzna. Doskonalili także własne umiejętności i techniki skutecznego mówienia a ponadto otrzymali konkretne rady i wskazówki dotyczące pracy nad techniką mówienia (Kryński, Szawiel, 2011).

W edycji drugiej warsztatów podjęte zostały kwestie związane ze: specyfiką pracy nauczyciela z uczniem z niepowodzeniami edukacyjnymi, edukacją

regionalną, kształtowaniem wartości oraz prawidłowym ustawieniem aparatu głosowego w praktyce mowy (impostacja).

Niepowodzenia edukacyjne uczniów od zawsze budziły niepokój nie tylko wśród ich rodziców, ale także i nauczycieli. Wśród najbardziej oczekiwanych kompetencji współczesnego nauczyciela znajduje się także umiejętność minimalizacji trudności edukacyjnych uczniów, której może sprzyjać świadomość nauczycieli, że są w stanie realizować zadania zapewniające sukces edukacyjny. Minimalizację niepowodzeń szkolnych umożliwić może zmiana ogólnej filozofii edukacyjnej i kształtowanie modelu oświaty szkolnej przyjaznej uczniowi. Celem warsztatów było zrozumienie zadań pedagoga/nauczyciela w zapobieganiu trudnościom edukacyjnym, poznanie metod i form stosowanych w dyferencjacji procesu kształcenia, przygotowanie do realizacji działań wspomagających rozwój uczniów doświadczających niepowodzeń. Na zajęciach uczestnicy mieli możliwość poznania istoty neurodydaktyki jako nowego nurtu w minimalizacji trudności w uczeniu się oraz kształtowania umiejętności projektowania pracy wspomagającej rozwój uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (Zińczuk, 2012).

Potrzeba edukacji regionalnej wynika z podstawy programowej kształcenia ogólnego. Historia regionalna w edukacji młodego pokolenia ma wiele walorów wychowawczych. Celem warsztatów poświęconych edukacji regionalnej było ukazanie roli historii regionalnej (lokalnej) w edukacji, jej walorów kształcących, poznawczych i wychowawczych. Zamiarem prowadzących było także wyposażenie nauczycieli i wychowawców w wiedzę dotyczącą historii, kultury i tradycji regionu, jak też i przygotowanie nauczycieli do prowadzenia zajęć z zakresu historii regionalnej z wykorzystaniem metod aktywizujących. Efektem uczestnictwa w warsztatach była umiejętność przeprowadzenia zajęć z zakresu historii regionalnej, dostosowanie treści do możliwości percepcyjnych uczniów/wychowanków, dobranie adekwatnych do treści metod nauczania i środków dydaktycznych oraz kompetencje medialne – stosowanie obok tekstów źródłowych, środków audiowizualnych i nośników elektronicznych (Konopacki, Samsel, 2012).

Postawy etyczne i wartości moralne reprezentowane przez nauczyciela traktowane są jako składnik zawodu, jedna z podstawowych kompetencji oczekiwanych społecznie od nauczycieli. Kompetencje moralne stanowią podstawę odpowiedzialności i etyki zawodowej. Do kompetencji moralnych nauczyciela zaliczana jest zdolność pogłębionej refleksji moralnej przy ocenie dowolnego czynu etycznego, znajomość własnych powinności etycznych wobec podmiotów wychowania, myślenie i działanie preferencyjne dla dobra uczniów oraz umiejętność stawiania sobie pytania o granice: prawomocności etycznej działania zawodowego, współodpowiedzialności moralnej za rozwój wychowanka i nau-

czycielskiego sprawstwa. Celem warsztatów poświęconych kształtowaniu wartości było sprowokowanie głębszej refleksji nad własnym systemem wartości, usytuowanie własnych działań na kontinuum postawy BYĆ-MIEĆ, ale także poznanie sposobów zaangażowania nauczyciela w wychowanie moralne uczniów i poznanie ćwiczeń ułatwiających uczniom poznawanie własnego systemu wartości (Kienig, Smietało, 2012).

Impostacja oznacza prawidłowe ustawienie aparatu głosowego w nauce i praktyce mowy i śpiewu. Celem impostacji głosu jest uzyskanie naturalnej emisji głosu, rozszerzenie skali głosowej, zwiększenie siły głosu, wykształcenie jego barwy oraz zabezpieczenie przed kontuzjami i dysfunkcjami aparatu głosowego. Zajęcia z impostacji wskazane są dla wielu grup zawodowych, w tym dla nauczycieli. Celem warsztatu poświęconego impostacji było doskonalenie umiejętności prawidłowego prowadzenia głosu, opanowanie techniki oddychania, nabycie umiejętności prawidłowego wykorzystywania rezonatorów, poznanie nowych sposobów pracy z głosem oraz dostarczenie słuchaczom „klucza” pozwalającego na wyrażanie i uwalnianie uczuć blokujących prawidłowe ustawienie aparatu głosowego w praktyce mówienia (Szawiel, Kryński, 2012).

Tematyka edycji trzeciej warsztatów dotyczyła: superwizji w edukacji, indywidualizacji w pracy z uczniem, wykorzystania multimediów w kształceniu jako narzędzia stymulującego rozwój twórczy ucznia oraz historii wychowania w praktyce pedagogicznej.

Superwizja w edukacji była przedmiotem kolejnego warsztatu. Celem zajęć było zapoznanie z istotą zarządzania superwizyjnego w szkole oraz kształtowanie umiejętności współpracy w zespole i rozwiązywania problemów zawodowych. Superwizja to stały, obowiązkowy proces konsultacyjny zachodzący między formalnie wyznaczonymi, doświadczonymi, wysoko kwalifikowanymi pracownikami – superwizorami a kadrą. Proces ten opiera się na analizie funkcjonowania pracowników w ich rolach zawodowych i jest nakierowany na rozwój wiedzy i umiejętności niezbędnych w rozwiązywaniu problemów, którymi zajmuje się dana organizacja. W każdej szkole są osoby (rodzice, nauczyciele), które nie potrafią nawiązywać kontaktów z innymi osobami, a tym samym skutecznie radzić sobie w określonych sytuacjach społecznych (rodzinnych, szkolnych, wychowawczych). W trakcie warsztatów zwracano uwagę na procesy grupowe zachodzące między nauczycielami oraz między nauczycielami a rodzicami, przedstawiono też strategie (gry transakcyjne), które pomagają lepiej zrozumieć siebie i drugiego człowieka oraz poprawić jakość kontaktów z innymi ludźmi (Krzesińska-Żach, Szymanowska, Sobolewska-Popko, 2014).

Indywidualizacja we współczesnej edukacji to rozumienie i uwzględnianie w procesie edukacji odrębności i podmiotowości każdego dziecka, a także szanowanie indywidualnych, zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Konieczne jest

więc rozwijanie nie tylko u kandydatów do zawodu nauczycielskiego, ale także u nauczycieli z dłuższym stażem kompetencji diagnostycznych. Zmieniająca się wiedza z zakresu psychologii rozwoju człowieka czy psychologii społecznej dodatkowo implikuje konieczność aktualizowania kompetencji diagnostycznych. Nauczyciel powinien umiejętnie planować i prowadzić diagnozę pedagogiczną, prognozować, w jakim kierunku postępuje rozwój ucznia w różnych sferach, a także rozumieć ideę indywidualizacji w kształceniu. Strategia indywidualizacji powinna opierać się nie tyle na zróżnicowaniu celów i materiału nauczania, ale na umożliwieniu każdemu uczniowi wyboru różnych dróg osiągnięcia celów i metod nabywania wiedzy. Projektowanie działań edukacyjnych uwzględniających potrzeby i możliwości rozwojowe uczniów było celem warsztatu dotyczącego indywidualizacji w pracy z uczniem (Dudel, Głoskowska-Sołdatow, 2014).

Powszechne wykorzystanie multimediów w kształceniu jest wyznacznikiem nowoczesności i innowacyjności edukacji. Multimedia nie powinny jednak być tylko elementem uatrakcyjniającym lekcję, ale ważne jest by pomagały w rozwoju twórczego myślenia uczniów, nastawienia na ciągły samodzielny rozwój nie tylko w szkole, ale także i poza nią. Warsztaty związane z wykorzystaniem multimediów jako narzędzia stymulującego rozwój twórczy ucznia skoncentrowane były na metodzie WebQuest. Jest to rodzaj metody projektów zorientowanej na uczniowskie badania w oparciu o instrukcję umieszczoną na stronie internetowej. Celem zajęć było przybliżenie tej metody i wskazanie na możliwości wykorzystania w praktyce szkolnej (Rybak, 2014).

Historia wychowania w praktyce pedagogicznej to warsztat, którego celem było wykorzystanie zbiorów dawnych gier i zabaw dziecięcych w planowaniu współczesnej aktywności zabawowej. Efektem takich działań jest zapoznanie z dziedzictwem kulturowym - młode pokolenie uczy się treści historycznych w sposób ciekawy, spontaniczny i naturalny poprzez poszukiwanie opisów pierwotnych zabaw i rekonstrukcję form ludycznych (Suplicka, Wróblewska, 2014).

## Rozdział IV.

# INNOWACYJNE PROGRAMY PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH

### 1. Programy praktyk pedagogicznych

W ramach projektu opracowano nowatorskie programy praktyk pedagogicznych na:

1. Jednolite studia magisterskie w jednej specjalności
2. Studia drugiego stopnia w jednej specjalności nauczycielskiej
3. Studia pierwszego stopnia w jednej specjalności
4. Wyższe studia zawodowe w dwóch specjalnościach nauczycielskich

Nowe jakościowo programy praktyk realizowane w ramach projektu uwzględniały na początku jego realizacji standardy Rozporządzenia MENiS z dnia 7 września 2004 roku do każdego typu studiów nauczycielskich UwB. Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez studenta wynosił odpowiednio:

1. Wyższe studia zawodowe w jednej specjalności - 150 godzin
2. Wyższe studia zawodowe w dwóch specjalnościach - 180 godzin
3. Jednolite studia magisterskie w jednej specjalności - 150 godzin
4. Uzupełniające studia magisterskie w jednej specjalności - 30 godzin

Natomiast w związku ze zmianą w systemie szkolnictwa wyższego jaka dokonała się z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2011 r., realizacją Procesu Bolońskiego oraz zmianą standardów, które wprowadzono w myśl Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela dokonano zmian w programach praktyk. W limicie godzin przeznaczonym na realizację zadań przez studenta wyodrębniono 30 godzin realizowanych w powiązaniu z kształceniem w zakresie psychologiczno-pedagogicznym.

W toku realizacji projektu Uniwersytet w Białymstoku zaproponował zmianę programów, jednakże przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego nie zostały zaakceptowane. Od momentu wprowadzonych zmian ustawodawczych dotyczących standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, do momentu zakończenia projektu realizowano cztery programy praktyk.

Poniżej podajemy wzorcowy nowatorski program praktyk pedagogicznych w pełnym jego brzmieniu. Autorkami programu praktyk są dr Barbara Dudel i dr Małgorzata Głowska-Sołdatow.

**Uniwersytet w Białymstoku**  
**Wydział Pedagogiki i Psychologii**

**„USUS EST OPTIMUS MAGISTER” -  
PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM**

**PROGRAM PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH**  
**(wyższe studia zawodowe**  
**w dwóch specjalnościach nauczycielskich)**

Opracowanie:  
**dr Barbara Dudel**  
**dr Małgorzata Głowska-Sołdatow**

**Spis treści**

Wstęp

- I. Postanowienia ogólne
- II. Regulamin praktyk pedagogicznych
- III. Cele praktyk pedagogicznych
- IV. Treści programowe
- V. Rodzaje i formy praktyk
- VI. Organizacja Praktyk
- VII. Efekty kształcenia pedagogicznego

## WSTĘP

Zadaniem praktyk pedagogicznych realizowanych w ramach projektu „**USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM**” jest stworzenie warunków do pogłębienia wiadomości przekazywanych w toku zajęć dydaktycznych poprzez konfrontowanie ich z praktyką życia szkolnego. Ich zadaniem jest również umożliwienie bezpośredniego pozyskiwania doświadczeń i „praktycznej” wiedzy, które będą pomocne w realizowaniu treści kształcenia podczas zajęć dydaktycznych w uczelni na kolejnych etapach kształcenia.

Studenckie praktyki pedagogiczne mają umożliwić przyszłym absolwentom Uniwersytetu w Białymstoku efektywną działalność praktyczną przez lepsze zrozumienie zasad, organizacji i mechanizmów funkcjonowania instytucji edukacyjnych, przy jednoczesnym ich respektowaniu w praktyce pedagogicznej.

Praktyki pedagogiczne, organizowane przez Uniwersytet zgodnie z jego misją i ideą projektu, mają przyczynić się do rozwijania aktywności i przedsiębiorczości studentów, kompetentnego korzystania z najnowszych rozwiązań ICT, gdyż cechy te stanowią ważny składnik ich profesjonalnej postawy.

Uniwersytet w Białymstoku realizując projekt „**USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM**” przygotowuje swych studentów do efektywnego i etycznie odpowiedzialnego działania w życiu społecznym - z troską o zachowanie harmonii i równowagi w środowisku naturalnym, ze staraniem o zachowanie jego walorów oraz w poszanowaniu drugiego człowieka.

Praktyki mają kształtować podmiotowość i aktywność indywidualną studentów, ale równie ważnym zadaniem jest rozwijanie ich umiejętności zespołowej współpracy. Podejmowana ona będzie między innymi na rzecz Uniwersytetu, społeczności akademickiej, środowiska lokalnego i pozalokalnego oraz służyć będzie upowszechnianiu dobrego imienia Uniwersytetu - jego promocji w szeroko rozumianym znaczeniu.

Praktyki pedagogiczne studentów różnych wydziałów mają przyczynić się także do zintegrowania społeczności akademickiej Uniwersytetu w twórczej współpracy oraz do wyzwolenia kreatywności uczestników projektu.

## I. POSTANOWIENIA OGÓLNE

### § 1

Uniwersytet w Białymstoku Wydział Pedagogiki i Psychologii, zwany dalej „Uniwersytetem”, jako uczelnia państwowa organizuje w ramach realizacji projektu „**USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM**” współfinansowanego przez Unie Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego w partnerstwie z Urzędem Miejskim w Białymstoku oraz Combidatą Poland sp. z o.o. praktyki studenckie jako integralną część studiów. Wszelkie działania w tym obszarze odwołują się do następujących dokumentów:

- a. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli,
- b. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli,
- c. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe i oraz makrokierunki: Standardy kształcenia dla kierunku studiów: pedagogika - studia pierwszego stopnia i studia drugiego stopnia,
- d. Statut Uniwersytetu w Białymstoku,
- e. Decyzja nr 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass) oraz zalecenia 2006/962/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

- f. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/C 111/01/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie,
- g. Plan działania dotyczący nauczania dzieci i młodzieży oraz funkcjonowania szkoły w społeczeństwie informacyjnym, z dnia 10 października 2010 r.
- h. Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, grudzień 2008,
- i. Program Rozwoju Edukacji Miasta Białegostoku na lata 2008-2013.
- j. Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

## § 2

Według dokumentacji projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” praktykami pedagogicznymi będą objęci studenci wyższych studiów zawodowych w dwóch specjalnościach nauczycielskich z wymiarem praktyk min. 180 godzin (8 tygodni).

Każdy Student studiów o specjalności nauczycielskiej zobowiązany jest do odbycia praktyki pedagogicznej w ciągu trzech lat trwania studiów.

## § 3

### Wymagania formalne

Zajęcia prowadzone przez studenta będą stanowiły co najmniej 30% czasu przeznaczanego w programie studiów na praktyki pedagogiczne, przy czym co najmniej 40% czasu praktyk będzie realizowane podczas ostatniego roku kształcenia nauczycielskiego. W trakcie praktyk pedagogicznych co najmniej 30 godzin zajęć będzie realizowane w powiązaniu z kształceniem w zakresie pedagogiki i psychologii.

Każdy student i jego szkolny opiekun zobowiązani są do uczestniczenia w systemie szkoleń realizowanych e-learningowo i stacjonarnie (warsztaty). Szkolenia te dotyczyć będą wykorzystania multimediów i ICT w szkole oraz kwestii merytoryczno-metodycznych.

Praktyka będzie realizowana w szkołach podstawowych w klasach I-III i przedszkolach, czyli tych placówkach do pracy w których absolwent studiów uzyskiwać będzie kwalifikacje.

Praktyka realizowana będzie w trakcie roku akademickiego, zgodnie z obowiązującym planem studiów.

Podstawą zaliczenia praktyki jest złożenie przez studenta dokumentacji potwierdzającej realizację praktyki i opinii nauczyciela – opiekuna szkolnego.

Ostatecznego zaliczenia praktyki dokonuje wydziałowy opiekun praktyk.

## § 4

### Wymagania merytoryczne

Program przewiduje 6 Standardów Praktycznego Przygotowania do Zawodu wynikających z założeń projektu. Odnoszą się one do wiedzy i umiejętności zarówno nauczyciela jako szkolnego opiekuna praktyk, jak i studenta, który w wyniku praktyki powinien je poznać i je stosować. Wysoka jakość działań powinna dotyczyć:

1. metodyki prowadzenia zajęć,
2. nowoczesnych rozwiązań edukacyjnych w pracy nauczyciela (m.in. metoda projektu, webquest),
3. wykorzystania ICT w pracy nauczyciela,
4. organizacji pracy szkoły/placówki,
5. wychowania i zachowania się w sytuacjach trudnych w szkole (m.in. zachowanie tolerancji religijnej i narodowościowej, umiejętność pracy z uczniem trudnym, agresywnym),
6. wykorzystania nowoczesnych urządzeń i pomocy dydaktycznych w pracy nauczyciela (m.in. tablicy interaktywnej, symulatorów).

Uczestnicy procesu realizacji praktyk pedagogicznych mają obowiązek korzystać z Systemu Internetowej Obsługi Praktyk Studenckich integrującego uczelnię, organ prowadzący i szkoły w zakresie organizacji i obsługi praktyk, nauczycieli – szkolnych opiekunów oraz studentów odbywających praktyki, umożliwiającego stosowanie jednolitego systemu oceny, dokumentowania i kontroli praktyk.

## § 5



### **Wymagania organizacyjne**

Program praktyki stworzony został dla kierunku pedagogika, specjalności pedagogika wczesnoszkolna z przedszkolną oraz pedagogika przedszkolna z edukacją początkową realizujących praktykę pedagogiczną w wymiarze 180 godzin. Realizacja zadań programowych wymaga każdorazowo uwzględnienia specyfiki kształcenia pod kątem pierwszej specjalności (odpowiednio proporcje godzin praktyki w szkole i przedszkolu). Szczegółowe informacje wskazujące odmiennosc wymagań zawarte są w instrukcjach dla Studenta.

W trakcie praktyk studentowi zapewnią się następujące formy aktywności realizowane na terenie placówki: wizyty w szkołach i placówkach przedszkolnych, obserwowanie zajęć, asystowanie nauczycielowi prowadzącemu zajęcia, prowadzenie zajęć wspólnie z nauczycielem, samodzielne prowadzenie zajęć, planowanie i omawianie zajęć prowadzonych przez siebie i innych (nauczycieli, studentów).

W projekcie założone zostały również inne, dotąd niestosowane, rodzaje aktywności studentów i ich opiekunów szkolnych, jak: prowadzenie e-dzienniczka praktyk, udział w szkoleniach elektronicznych wspomagających proces realizacji praktyki, odpowiednio do określonych w projekcie obszarów, w obrębie których założono wypracowanie standardów praktycznego przygotowania do zawodu nauczyciela i podniesienie jakości pracy studenta. Dodatkowo przewidziano korzystanie przez uczestników projektu z możliwości publikowania konspektów zajęć na portalu projektu. Ma to stanowić płaszczyznę wymiany pedagogicznych doświadczeń studentów, stwarzać możliwość wyłonienia najlepszych prac studenckich oraz propagowania nowatorskich rozwiązań metodycznych.

Zestaw nowatorskich propozycji realizacji praktyki uzupełniony zostanie cyklicznymi warsztatami w zakresie wykorzystania ICT i multimediów w szkole oraz warsztatami merytoryczno-metodycznymi prowadzonymi przez kadre naukową UwB.

## **§ 6**

### **Ewaluacja Programu Praktyk Pedagogicznych**

Program praktyk pedagogicznych stworzony dla wyższych studiów zawodowych w dwóch specjalnościach nauczycielskich będzie podlegał ewaluacji po każdym roku akademickim realizacji praktyk. Podstawę ewaluacji stanowić będą:

1. dane z raportów specjalisty ds. ewaluacji (od strony beneficjentów projektu – studentów, nauczycieli-opiekunów praktyk, dyrektorów szkół),
2. informacje od osób sprawujących opiekę i nadzór merytoryczno-metodyczny i organizacyjny ze strony uczelni (spotkania panelowe).

## **II.**

### **REGULAMIN PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH**

#### **PRZEPISY OGÓLNE**

### **§1**

1. Ilekroć w regulaminie jest mowa o:
  - a. placówkach – rozumie się przez to przedszkola, szkoły podstawowe;
  - b. opiekunach szkolnych – rozumie się przez to nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w placówkach wymienionych będących w czasie trwania praktyki opiekunami praktyk pedagogicznych;
  - c. wydziałowych opiekunach praktyk studenckich – rozumie się przez to pracowników uczelni, odpowiedzialnych za organizację, monitoring i zaliczenie praktyk;
  - d. metodykach przedmiotowych – rozumie się przez to nauczycieli akademickich, którzy wesprą studentów/tki w szkołach w przygotowaniu zajęć, wspólnej realizacji hospitacji, obserwacji czy też analizy zajęć;
  - e. mentorach – rozumie się nauczycieli akademickich świadczących wsparcie dla studentów odbywających praktykę.
2. Dyrektor placówki, która zakwalifikowana została do udziału w projekcie:
  - a. wyrazi zgodę na zapewnienie dostępu do dokumentów regulujących pracę szkoły,

- b. stworzy warunki umożliwiające poznanie różnych klas i zespołów uczniowskich, jak również zdobycie pożądanego doświadczenia pedagogicznego w zakresie zarówno organizacji pracy szkoły jak i planowania, realizacji i oceniania wyników procesu kształcenia,
- c. stworzy warunki do przygotowania studentów w zakresie realizacji zadań wychowawczych i opiekuńczych,
- d. zapewni dostęp do pracowni specjalistycznych, sprzętu, pomocy dydaktycznych,
- e. wyznaczy opiekuna praktyk, sprawującego nadzór formalny i merytoryczny nad przebiegiem i organizacją praktyk,
- f. stworzy warunki umożliwiające samodzielne opracowanie konspektów lekcji/zajęć w oparciu o informacje i wskazówki przekazane przez opiekuna praktyk oraz przeprowadzenie – pod opieką nauczyciela – lekcji/ zajęć próbnych w oparciu o te konspekty/scenariusze,
- g. stworzy warunki do prowadzenia w ramach praktyk zajęć lekcyjnych z różnych przedmiotów z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, a zwłaszcza treści i zasobów edukacyjnych znajdujących się na edukacyjnych portalach internetowych,
- h. zobowiąże się do współpracy merytorycznej z Uniwersytetem w Białymstoku przy realizacji programu praktyk,
- i. zobowiąże się do oddelegowania kolejnego nauczyciela zatrudnionego w placówce do udziału w projekcie w przypadku rezygnacji wyznaczonego nauczyciela-opiekuna praktyk.

## **§2**

1. Uniwersytet w Białymstoku organizuje dla studentów kierunku pedagogika specjalności pedagogika wczesnoszkolna z przedszkolną oraz pedagogika przedszkolna z edukacją początkową praktyki pedagogiczne, których charakter i czas trwania określa program praktyk.
2. Do odbycia praktyk pedagogicznych ujętych w programie praktyk zobowiązani są studenci Wydziału Pedagogiki i Psychologii.
3. Szczegółowe informacje na temat rodzajów, form i celów organizowania praktyk zawiera Program Praktyk Pedagogicznych.
4. Program Praktyk Pedagogicznych zawiera rozwiązania uwzględniające tryb odbywania praktyki i założenia projektu.
5. Nie dopuszcza się możliwości zwolnienia z części praktyki.
6. Organizację praktyk pedagogicznych określa Koordynator Uczelnianego Nurtu Praktyk Studenckich.

## **ZASADY ORGANIZACJI PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH**

### **§ 3**

1. Praktyki pedagogiczne organizowane są w przedszkolach i szkołach podstawowych, które po spełnieniu warunków rekrutacyjnych przystąpiły do projektu.
2. Całością spraw związanych z organizacją praktyk pedagogicznych oraz prowadzeniem bieżącej dokumentacji dotyczącej ich planowania i realizacji zajmuje się Koordynator Uczelnianego Nurtu Praktyk Studenckich.

### **§ 4**

1. Nadzór nad praktyką pedagogiczną sprawują: Koordynator Uczelnianego Nurtu Praktyk Studenckich, wydziałowi opiekunowie praktyk, metodycy przedmiotowi.
2. Bezpośrednią opiekę nad studentem w placówce sprawuje szkolny opiekun praktyk.
3. Słuchacz zobowiązany jest do zrealizowania pełnej liczby godzin wyznaczonych programem praktyki.
4. Wyboru placówki, z listy przedszkoli i szkół zakwalifikowanych do projektu, dokonuje uczelniany opiekun praktyk wraz ze studentem adekwatnie do specjalności kierunku studiów zgodnie z założeniami praktyki określonymi w Programie Praktyk Pedagogicznych.

## **§ 5**

1. Wszystkie działania realizowane w ramach praktyk są dokumentowane. Szczegółowy wykaz wymaganej dokumentacji znajduje się w instrukcji praktyk.
2. Bieżące dokumentowanie przebiegu praktyk dokonywane będzie przy wykorzystaniu Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Szkolnych (SIOPS).
3. Dokumentacja przedstawiona do zaliczenia praktyki wydziałowemu opiekunowi praktyk po sprawdzeniu i ocenie może zostać zwrócona studentowi.

## **UBEZPIECZENIE**

### **§ 6**

1. Student odbywający praktykę pedagogiczną zobowiązany jest do posiadania ubezpieczenia NNW.
2. Wszystkim studentom-uczestnikom projektu zapewnia się ubezpieczenie NNW.

## **ZASADY OCENIANIA I ZALICZANIA**

### **§ 7**

1. Podstawą do oceny praktyk pedagogicznych jest:
  - a. kompletna dokumentacja praktyki złożona u wydziałowego opiekuna praktyk,
  - b. pozytywna opinia o przebiegu praktyki wyrażona w formie opisowej uwzględniająca ocenę przygotowania merytorycznego i metodycznego studenta, poziom zaangażowania w przygotowanie i przeprowadzanie zajęć, umiejętności i przejawiane w trakcie praktyki postawy, nawiązywanie kontaktu z uczniami i nauczycielami, wystawiona przez opiekuna w placówce, potwierdzona pieczęcią placówki;
  - c. ocena przebiegu praktyki.
2. Ocenę końcową z praktyk pedagogicznych wystawiają i wpisują do indeksu wydziałowi opiekunowie praktyk.
3. Warunkiem zaliczenia praktyki jest odbycie jej w ustalonym terminie oraz wykazanie się wiedzą, umiejętnościami oraz postawą określonymi w programie praktyk.
4. Postępowanie w przypadku niezaliczenia praktyki określa regulamin praktyk.
5. W przypadku odwołania studenta z praktyki w związku z naruszeniem regulaminu placówki student traci prawo do zaliczenia praktyki do czasu podjęcia decyzji w tej sprawie przez Koordynatora Projektu.
6. W przypadku niespełnienia warunków praktyki student nie uzyskuje zaliczenia praktyki, tym samym w ramach projektu nie może jej odbyć ponownie.
7. Dokumentację po odbytej praktyce należy składać w terminie wyznaczonym przez wydziałowego opiekuna praktyk, jednak nie później niż 15 dni po zakończeniu praktyki. Jeżeli student nie złoży dokumentacji w w/w terminie nie ma podstawy do zaliczenia.
8. W szczególnym przypadku student może wystąpić z pisemną prośbą skierowaną do Głównego Koordynatora Projektu o umożliwienie złożenia dokumentacji w innym trybie; do prośby należy dołączyć stosowny dokument poświadczający niemożność złożenia dokumentacji w terminie. Podanie to, po zaopiniowaniu przez wydziałowego opiekuna praktyk, jest rozpatrzone przez Głównego Koordynatora Projektu.

## **ZADANIA I OBOWIĄZKI SZKOLNEGO OPIEKUNA PRAKTYK**

### **§ 8**

Opiekun praktyki pedagogicznej powinien:

- a. zapewnić warunki niezbędne do odbycia praktyki w określonym terminie;
- b. zapoznać się z programem i regulaminem praktyki;
- c. ustalić ze studentem harmonogram praktyki przed jej rozpoczęciem;
- d. przygotować i poprowadzić zajęcia dla studenta bądź grupy studentów przewidziane programem praktyki (dotyczące realizacji zagadnień istotnych z punktu widzenia przygotowania do pracy nauczyciela klas I-III i przedszkola);
- e. umożliwić studentowi udział w różnych formach pracy w zależności od ich specyfiki na poziomie szkoły i przedszkola;

- f. stworzyć warunki wykorzystania na prowadzonych przez studenta zajęciach zestawu z tablicą interaktywną;
- g. udzielić studentowi niezbędnych wskazówek dotyczących obserwowanych i prowadzonych zajęć, a w szczególności poinformować go o:
  - temacie zajęcia;
  - treści poprzedzających zajęcia i po nim następujących;
  - zakresie materiału, który powinien być realizowany;
  - celach, które powinny być zrealizowane;
  - literaturze, którą student powinien wykorzystać w przygotowaniu się do prowadzenia zajęć;
  - posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych;
- h. zatwierdzić do realizacji scenariusze lub konspekty zajęć przynajmniej dzień wcześniej;
- i. każdorazowo hospitować prowadzone przez studenta zajęcia, omówić je i dokonać oceny w konspekcie lub scenariuszu wraz z uzasadnieniem;
- j. dokonywać oceny publikowanych w Systemie Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich prac studentów,
- k. umożliwić studentom wykazanie się inicjatywą i pomysłowością.;
- l. zapoznać studenta z własnym warsztatem pracy;
- m. stale nadzorować pracę studenta z wychowankami - nie dopuszcza się przypadków przebywania praktykanta z uczniami/wychowankami bez obecności opiekuna praktyk;
- n. sformułować opinię opisową o przebiegu praktyki i przydatności zawodowej studenta, zakończoną oceną wyrażoną stopniem;
- o. wykorzystywać podczas praktyk otrzymany przez szkołę zestaw z tablicą interaktywną w celu zapoznania studentów z możliwościami jego zastosowania w procesie kształcenia.  
 Szkolny opiekun praktyk powinien ukończyć szkolenia e-learningowe organizowane w ramach Projektu oraz uczestniczyć w procesie ustawicznego doskonalenia szkolnych opiekunów praktyk (cykliczne warsztaty w zakresie wykorzystania ICT i multimediów w szkole, warsztaty merytoryczno-metodyczne prowadzone przez kadre akademicką UwB).

## **ZADANIA I OBOWIĄZKI WYDZIAŁOWEGO OPIEKUNA PRAKTYK**

### **§ 9**

1. Wydziałowy opiekun praktyk pedagogicznych wyznaczony do organizacji, monitoringu i oceny przebiegu praktyki pedagogicznej w placówce, w której odbywa się praktyka pedagogiczna, powinien:
  - a. opracować harmonogram praktyk dla każdej grupy i każdego studenta w porozumieniu z nim,
  - b. opracować instrukcję praktyki dla studentów z uwzględnieniem specyfiki specjalności i dydaktyki szczegółowej,
  - c. kontrolować na bieżąco stan realizacji praktyk przez każdego studenta, korzystając z Systemu Informatycznej Obsługi Studenta
  - d. rozwiązywać sytuacje trudne w realizacji praktyki,
  - e. stawiać nowe zadania merytoryczne,
  - f. oceniać wykonaną przez studenta pracę,
  - g. sprawdzić bieżącą dokumentację praktykanta,
  - h. dokonać ostatecznego zaliczenia praktyki.
2. Ewaluacja praktyki powinna przebiegać w trakcie jej trwania, kończyć się jej podsumowaniem i oceną.

## **ZADANIA I OBOWIĄZKI METODYKA PRZEDMIOTOWEGO**

### **§ 10**

1. Metodyk przedmiotowy powołany jest do udzielania wsparcia studentowi w przygotowaniu i realizacji praktyki pedagogicznej, a w szczególności do:
  - a. monitoringu, nadzoru realizacji praktyk w szkole pod kątem poprawności metodycznej,
  - b. uczestnictwa w hospitowaniu zajęć przygotowanych przez nauczyciela-opiekuna szkolnego praktyk studentów,
  - c. uczestnictwa w omawianiu obserwowanych zajęć,

- d. konsultacji w sprawie przygotowania przez studenta scenariusza zajęć,
- e. udzielania wsparcia merytorycznego odnoszącego się do treści przygotowywanych zajęć oraz metodycznego ich opracowania;
- f. sprawdzania, recenzowania i oceniania studentów prac publikowanych w ramach SIOPS (Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich);
- g. w sytuacjach budzących kontrowersje metodyczne na linii nauczyciel-szkolny opiekun praktyki – student, pełni rolę arbitra.

Ponadto metodyk przedmiotowy:

- jest zobowiązany w razie potrzeby do udzielania konsultacji metodycznych nauczycielowi – szkolnemu opiekunowi praktyk,
  - uczestniczy w cyklicznych spotkaniach panelowych organizowanych w kolejnych latach realizacji projektu,
  - aktywnie włącza się w prace nad analizą realizacji praktyk, weryfikacją ich organizacji i proponuje zmiany doskonalące jakościowo opracowane programy i ich wdrożenie,
  - udziela się przy przygotowaniu publikacji podsumowującej projekt.
- Metodyk przedmiotowy powinien utrzymywać bieżący kontakt z wydziałowym opiekunem praktyk pedagogicznych. Opiniować pracę studenta i konsultować z wydziałowym opiekunem praktyk oceny będące zaliczeniem praktyk pedagogicznych. Z racji bezpośredniego kontaktu ze szkołami/placówkami, nauczycielami-szkolnymi opiekunami i studentami pełni rolę łącznika między podmiotami realizującymi praktyki pedagogiczne.

## **ZADANIA I OBOWIĄZKI MENTORA**

### **§ 11**

1. Mentor powołany jest do udzielania wsparcia studentowi i szkolnemu opiekunowi praktyk.
2. Mentoring realizowany będzie w trybie on-line na portalu projektu w terminach określonych w harmonogramie dyżurów.
3. Wsparcie realizowane będzie z wykorzystaniem kont komunikacyjnych utworzonych na portalu projektu.
4. Do obowiązków mentora należeć będzie:
  - pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z metodyką prowadzenia zajęć zarówno na etapie projektowania konspektów zajęć jak i ich realizacji,
  - pomoc w planowaniu wykorzystania nowoczesnych środków dydaktycznych,
  - konsultowanie alternatywnych rozwiązań metodycznych,
  - wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy metodycznej,
  - pomoc w interpretacji zapisów podstawy programowej i programów kształcenia,
  - pomoc w ocenie propozycji metodycznych dostępnych na edukacyjnym rynku wydawniczym.

## **ZADANIA I OBOWIĄZKI STUDENTA**

### **§ 12**

W czasie praktyk pedagogicznych student powinien zrealizować zadania wynikające z programu praktyki a w szczególności:

- a. posiadać aktualne badania lekarskie (przedszkole),
- b. zapoznać się z regulaminami placówki i ściśle ich przestrzegać,
- c. ustalić z opiekunem harmonogram praktyki, zgodnie z jej programem,
- d. zapoznać się z dokumentacją placówki,
- e. obserwować czynności i zajęcia prowadzone przez szkolnego opiekuna praktyk,
- f. samodzielnie przygotować i prowadzić zajęcia o różnym charakterze, wynikającym ze specyfiki placówki, po uprzednim ich omówieniu z opiekunem,
- g. przedstawić opiekunowi scenariusz lub konspekt przynajmniej na dzień przed prowadzeniem zajęć, celem zatwierdzenia go,
- h. przygotować środki dydaktyczne i materiały potrzebne do prowadzenia zajęć,
- i. aktywnie włączać się w obowiązki nauczyciela (np. sprawdzać zeszyty uczniowskie, klasówki, angażować się w realizację zajęć o charakterze wychowawczym),

- j. przestudiować zalecaną literaturę metodyczną i merytoryczną,
- k. zrealizować przewidziane programem praktyk zadania,
- l. uczestniczyć (w miarę możliwości) w posiedzeniach Rady Pedagogicznej, spotkaniu z rodzicami, uroczystościach, wycieczkach, przygotowaniu gazetek, itp.,
- m. prezentować aktywną postawę wobec podejmowanych dodatkowych czynności wynikających ze specyfiki pracy danej placówki,
- n. prowadzić dokumentację praktyki zgodnie z ustaleniami regulaminowymi,
- o. zrealizować program praktyki.

### **III. CELE PRAKTYK STUDENCKICH**

#### **CELE OGÓLNE**

##### **§ 1**

Cele ogólne praktyk pedagogicznych zapisane są w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli i zakładają:

- 1) poznanie organizacji pracy różnych typów szkół i placówek, a w szczególności tych, w których absolwenci mogą znaleźć zatrudnienie,
- 2) nabycie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć,
- 3) nabycie umiejętności prowadzenia obserwacji zajęć i jej dokumentowania,
- 4) nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów,
- 5) nabycie umiejętności analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów.

Uwzględniając cel główny projektu, który zakłada zmianę jakościową realizacji praktyk pedagogicznych, przyjęto cele szczegółowe, które oddają idee nowego podejścia do praktyk pedagogicznych.

#### **CELE SZCZEGÓŁOWE**

Szczegółowe cele praktyk formułowane są z uwzględnieniem wymagań zapisanych w dokumentach regulujących kwestie praktyk pedagogicznych oraz Krajowych Ramach Kwalifikacyjnych, jak również odnoszą się do założeń projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM”. Cele szczegółowe zostały sformułowane w trzech obszarach: wiedza, umiejętności, postawy zgodnie kryteriami odnoszącymi się do efektów uczenia się ujętych w krajowych ramach kwalifikacji.

##### **§ 2**

#### **Wiedza**

#### **W wyniku realizacji praktyk student posiada wiedzę w zakresie:**

- podstawowych metod pozyskiwania i przetwarzania informacji niezbędnych w pracy nauczyciela,
- specyfiki pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wynikającej ze zmienności właściwości psychorozwojowych dzieci w tym wieku,
- pracy wychowawczej nauczyciela w przedszkolu i klasach I-III,
- podstawowych tendencji w organizacji procesu edukacyjnego we wczesnej edukacji,
- prawidłowości rozwojowych dzieci i mechanizmów ich funkcjonowania w sytuacjach szkolnych i przedszkolnych,
- przebiegu procesu kształcenia z uwzględnieniem specyfiki prowadzonych zajęć i podejmowanych działań wychowawczych,
- znaczenia i zakresu merytorycznego przygotowania niezbędnego do pracy nauczyciela w przedszkolu i I-III,
- objaśniania, interpretacji rzeczywistości w ramach realizowanego programu stosownie do możliwości percepcyjnych dzieci,

- analizy organizacji pracy szkoły i przedszkola pod kątem stwarzania przyjaznego środowiska uczenia się,
- projektowania dydaktycznego umożliwiającego planowanie działań edukacyjnych zgodnie z założeniami integracji,
- metodycznego opracowania zagadnień przewidzianych programem kształcenia zintegrowanego i wychowania przedszkolnego,
- rozwoju kompetencji kluczowych dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym,
- procesu uczenia się czytania, pisania, komunikowania się i liczenia,
- organizacji badania jako sposobu uczenia się dzieci i uczniów klas I-III,
- założeń polityki oświatowej i ich realizacji,
- podstawowych dokumentów placówek oświatowych,
- podstawowych zasad organizacji współpracy szkoły i przedszkola z domem rodzinnym wychowanków i środowiskiem lokalnym,
- diagnozowania i rozwiązywania typowych problemów związanych z sytuacjami trudnymi zachodzącymi na terenie szkoły i placówek przedszkolnych,
- najlepszych praktyk przekładających się na efekty pracy nauczyciela-wychowawcy oraz szkoły i placówek przedszkolnych.

Wiedza ta zawiera treści uwzględniające najnowsze osiągnięcia naukowe i stanowi dobre uniwersalne podstawy teoretyczne i metodyczne do podejmowania studiów drugiego stopnia; umożliwia wykonywanie pracy zawodowej, w tym działalności pedagoga.

### § 3

#### Umiejętności

##### **W wyniku realizacji praktyk student posiada umiejętności w zakresie:**

- posługiwania się podstawowymi metodami pozyskiwania i przetwarzania informacji niezbędnych w pracy nauczyciela,
- realizacji zleconych prostych zadań badawczych dotyczących procesów zachodzących w klasie i grupie przedszkolnej,
- konstruowania konspektów zajęć uwzględniających różne płaszczyzny i możliwości integracji zarówno w klasach I-III i przedszkolu,
- organizacji różnych form aktywności dzieci (zabawy, zajęcia dydaktyczne, zajęcia ruchowe, itd.),
- adekwatnego doboru narzędzi diagnostycznych oraz wykorzystania ich w diagnozowaniu poziomu rozwoju dzieci (po konsultacji z nauczycielem),
- monitorowania i oceniania osiągnięć edukacyjnych dzieci,
- różnicowania pracy z uczniem/dzieckiem ze względu na jego indywidualne potrzeby edukacyjne – praca z uczniem zdolnym i z trudnościami w uczeniu się (z uwzględnieniem sugestii nauczyciela),
- dostrzegania i interpretowania sytuacji edukacyjnych pod kątem przewidywanych specyficznych trudności w uczeniu się,
- aranżacji przestrzeni edukacyjnej stymulującej rozwój dzieci,
- formułowania pytań stymulujących myślenie dzieci,
- krytycznej analizy materiałów metodycznych,
- ewaluacji własnych działań dydaktycznych i wychowawczych,
- komunikowania się uczniami/wychowankami w różnym wieku i na różnych płaszczyznach, a także z innymi podmiotami procesu edukacyjnego,
- podejmowania decyzji i organizowania pracy w zespole,
- przeprowadzania analizy materiałów wykorzystywanych na zajęciach z uwzględnieniem założonych celów,
- doboru i oceny efektywności metod nauczania oraz dokonywania wyboru najbardziej odpowiednich środków dydaktycznych,
- organizowania pracy uczniów metodą projektów,
- wykorzystania webquestów w realizacji treści programowych na poziomie klas I-III,
- oceniania skutków podejmowanych decyzji i przedsięwzięć edukacyjnych,
- diagnozowania i oceny sytuacji trudnych wymagających pedagogicznej interwencji,

- wykorzystywania technologii informacyjnej w pracy nauczyciela/wychowawcy,
  - przygotowania prezentacji multimedialnej stosownie do założonych celów dydaktycznych oraz możliwości percepcyjnych uczniów,
  - organizacji działań uczniowskich z wymagających zastosowania najnowszych ICT,
  - planowania ciągu działań edukacyjnych nastawionych na realizację założonych celów,
  - wielopłaszczyznowego i kompleksowego postrzegania oraz interpretacji zasad współpracy z nauczycielami na rzecz dziecka,
  - współpracy w zróżnicowanym kulturowo, wyznaniowo, narodowościowo zespole,
  - samodzielnego dokształcania się,
  - identyfikowania problemów dydaktycznych i wychowawczych oraz określania związków przyczynowo-skutkowych w wydarzeniach na terenie przedszkola i szkoły,
  - kreowania i proponowania rozwiązań kompromisowych w sytuacjach trudnych,
  - formułowania problemów projektowych oraz planowania i kontrolowania realizacji projektów dydaktyczno-wychowawczych,
  - adaptacji działań edukacyjnych do zmieniających się sytuacji szkolnych i przedszkolnych oraz środowiska wychowawczego,
  - organizacji pracy zespołu wychowawczego,
  - właściwej interpretacji aktów prawa związanych z zawodem nauczycielskim,
  - interpretacji uwarunkowań społeczno-prawnych funkcjonowania instytucji edukacyjnych.
- Umiejętności te winny być efektem stosowania w praktyce szkolnej wiedzy nabytej w trakcie studiowania. Ponadto powinny umożliwiać sprawność funkcjonowania w sytuacjach zawodowych oraz stanowić podstawy do dalszej edukacji.

#### § 4

#### Postawy

##### **W wyniku realizacji praktyk student wykaże:**

- odpowiedzialność za pracę własną i innych,
  - zrozumienie podstawowych zasad etyki, w tym etyki zawodu nauczycielskiego,
  - inicjatywę i samodzielność w działaniach zawodowych,
  - wrażliwość na kwestie narodowościowe, wyznaniowe i otwartość na świat i zrozumienie dla różnych kultur,
  - otwartość na pracę zespołową i inicjatywy uczniów/wychowanków w zakresie jej organizowania,
  - świadomość zasad funkcjonowania jednostki w zespole,
  - zaangażowanie w rozwiązywanie problemów w miejscach powstawania konfliktów na terenie szkoły i przedszkola,
  - elastyczność, racjonalność i samodzielność myślenia- jako podstawę przygotowania i podejmowania decyzji w różnych sytuacjach edukacyjnych i wychowawczych,
  - opiekuńczość, troskliwość wobec dzieci i zrozumienie ich potrzeb,
  - kreatywność w myśleniu i działaniu zawodowym,
  - chęć udzielania pomocy i reagowania na symptomy zjawisk patologicznych na terenie szkoły i przedszkola,
  - gotowość do korzystania z rad i wskazówek doświadczonych nauczycieli,
  - skłonność do stosowania najnowszych rozwiązań i technologii informatycznych w pracy nauczyciela/ wychowawcy,
  - gotowość do aktywnego uczestnictwa w życiu przedszkola i szkoły,
  - otwartość na nawiązywanie relacji z dziećmi, nauczycielami i rodzicami wychowanków,
  - odpowiedzialność za wydawane opinie i sądy,
  - aktywność w podejmowaniu samokształcenia i aktualizowania wiedzy.
- Postawa studenta winna być świadectwem jego przygotowania do pełnienia roli nauczyciela wychowawcy i działania zgodnego z zasadami etyki nauczycielskiej.



## IV. TREŚCI PROGRAMOWE

### § 1

#### Założenia ogólne

Treści kształcenia praktyki pedagogicznej rozumiane są jako całościowy kształt wiadomości, umiejętności z różnych dziedzin rzeczywistości przewidziany do realizacji w procesie praktycznego przygotowania do zawodu nauczycielskiego.

Wskazując treści programowe dla praktyk pedagogicznych należy pamiętać, że:

- praktyki pedagogiczne organizowane są w szkołach podstawowych i przedszkolach, czyli w tych instytucjach, do pracy w których absolwent studiów uzyskuje kwalifikacje;
- obszar działań edukacyjnych podejmowanych przez studenta w ramach praktyki określony jest przez podstawę programową kształcenia ogólnego przeznaczoną dla wychowania przedszkolnego oraz I etapu edukacji szkolnej oraz zatwierdzony program nauczania;
- projektowane działania dydaktyczne powinny uwzględniać najnowsze rozwiązania metodyczne adekwatnie do etapu nauczania i właściwości psycho-rozwojowych dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym;
- działania edukacyjne studentów powinny stwarzać okazję do realizacji zagadnień powiązanych z kształceniem w zakresie psychologii i pedagogiki;
- realizowane w ramach praktyki zagadnienia powinny zobowiązywać studenta do zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- w swoich działaniach edukacyjnych student ma nabyć umiejętność wykorzystywania nowoczesnych technologii i pomocy dydaktycznych w pracy nauczyciela;
- proponowane działania w ramach praktyk powinny uwzględniać wytwarzanie przez uczących się różnych wartości i ich przeżywanie;
- w wyniku praktyki student ma nabyć kompetencje zarówno dydaktyczne jak i wychowawcze.

System czynności przewidzianych do opanowania przez studentów podporządkowany jest wcześniej określonym celom praktyki pedagogicznej oraz standardom wskazanym w Projekcie, jako obszary wobec których należy wykazać szczególną dbałość i wysoką jakość działań.

### § 2

#### Treści programowe

Treści kształcenia przewidziane do realizacji w warunkach klasy szkolnej i grupy przedszkolnej uporządkowane zostały zgodnie ze standardami wymagań odnoszącymi się do poniżej wskazanych obszarów.

### I

#### Metodyka prowadzenia zajęć

- znajomość podstawowych dokumentów regulujących pracę nauczyciela (Podstawa Programowa, program kształcenia) oraz umiejętność ich analizy i poprawnego wykorzystania;
- znajomość umiejętności kluczowych zapisanych w podstawie programowej i sposobów ich rozwijania,
- znajomość zagadnień merytorycznych będących treściami kształcenia na etapie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej oraz sposobów metodycznego ich opracowania,
- umiejętność określania celów ogólnych zajęć i ich operacjonalizacja,
- umiejętność dostosowania oferowanej wiedzy do możliwości psycho-rozwojowych uczniów/wychowanków,
- samodzielność w integrowaniu treści przedmiotowych z różnych rodzajów edukacji oraz wiedzy własnej i szkolnej uczniów,
- zachowanie ciągłości w prezentacji uczniom materiału dydaktycznego (jasność przekazu, ilustrowanie przykładami omawianych zagadnień, organizacja działalności badawczej),
- posługiwanie się podstawowymi umiejętnościami warsztatowymi niezbędnymi do pracy z dziećmi w ramach zajęć dydaktyczno-wychowawczych,
- zapoznanie się z podręcznikami przeznaczonymi do pracy w przedszkolu i klasach młodszych, ich rodzajami (podręcznik dla ucznia i podręcznik dla nauczyciela) i możliwością wykorzystania ich na zajęciach,

- stosowanie w praktyce umiejętności związanych z projektowaniem dydaktycznym (budowa konspektu zajęć, kryteria poprawności metodycznej scenariuszy),
- opanowanie umiejętności sprawnej komunikacji na zajęciach (poprawność formułowania pytań, wydawania ocen i sądów, aktywne słuchanie),
- umiejętność przekazywania i odczytywania informacji zwrotnej,
- stosowanie indywidualizacji w nauczaniu (różnicowanie trudności zadań, indywidualne dobieranie zadań ze względu na potrzeby i zainteresowania uczniów),
- organizacja pracy z uczniem zdolnym, uczniem z trudnościami w uczeniu się,
- analiza, sprawdzanie i ocena wytworów pracy ucznia,
- poprawność w formułowaniu poleceń dla uczniów,
- sprawność w wyborze, zadawaniu pracy domowej i jej objaśnianiu i sprawdzaniu,
- tworzenie sprawdzianów i testów osiągnięć szkolnych,
- kreatywność w tworzeniu sytuacji dydaktycznych sprzyjających uczeniu się dzieci,
- stwarzanie możliwości dzieciom samodzielnego poszukiwania i rozwiązywania problemów,
- stosowanie zasad dydaktycznych w procesie kształcenia,
- wykorzystanie prawidłowości kształtowania pojęć, umiejętności i postaw uczniów w projektowaniu procesu edukacyjnego,
- praca z klasą jako grupą,
- rozwijanie różnych form aktywności dzieci w ramach zajęć dydaktyczno-wychowawczych,
- obserwacja i analiza lekcji - protokołów hospitacji zajęć.

## II

### **Nowoczesne rozwiązania edukacyjne w pracy nauczyciela**

- wykorzystywanie tekstu przewodniego jako sposobu organizacji uczenia się ucznia,
- stosowanie w swojej działalności edukacyjnej rozwiązań adekwatnych do poziomu kształcenia i możliwości percepcyjnych uczniów,
- orientacja w zakresie najnowszych metod nauczania i wykorzystywanie metod aktywizujących w pracy z uczniami,
- umiejętność organizowania pracy zespołowej,
- dostosowanie metod pracy z uczniami do stylów uczenia się uczniów,
- znajomość i wykorzystanie edukacyjnych programów komputerowych,
- organizowanie działalności uczniów metodą projektu,
- wykorzystanie w procesie edukacyjnym webquest`ów.

## III

### **Wykorzystanie ICT w pracy nauczyciela**

- wykorzystywanie komputera i technologii informatycznej w przygotowywaniu się do zajęć,
- planowanie zajęć dydaktycznych uwzględniających działanie uczniów z wykorzystaniem ICT,
- umiejętność sporządzania prezentacji multimedialnych,
- wykorzystanie programu Excel do opracowania wyników badań,
- organizacja środowiska dydaktycznego z wykorzystaniem ICT,
- wykorzystywanie technologii informatycznej do indywidualnych potrzeb uczących się.

## IV

### **Organizacja pracy szkoły/placówki**

- zapoznanie się ze strukturą organizacyjną szkoły i przedszkola oraz jej dokumentacją (statut, Program Wychowawczy Szkoły/Przedszkola),
- zaznajomienie się z instytucjami wewnątrzszkolnymi - Samorząd Uczniowski, Rada Rodziców, świetlica szkolna,
- analiza zasad funkcjonowania świetlicy szkolnej oraz uczestnictwo w jej działaniach,
- zapoznanie się z pracą pedagoga szkolnego,
- planowanie zajęć świetlicowych z uwzględnieniem jej specyfiki świetlicy szkolnej z uwzględnieniem jej specyfiki,
- poznanie zadań i uprawnień Rady Pedagogicznej,
- uczestnictwo w posiedzeniach Rady Pedagogicznej,

- udział w prowadzeniu kół zainteresowań funkcjonujących na terenie szkoły, opracowanie bądź modyfikacja ich programu,
- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa przy realizacji zadań dydaktycznych (eksperymentów, wycieczek, itp.).

## V

### **Wychowanie i zachowanie się w sytuacjach trudnych w szkole/przedszkolu**

- zapoznanie się z dokumentacją pracy wychowawczej nauczyciela (Program Wychowawczy Klasy),
- uczestnictwo w zebraniach klasowych/grupowych z rodzicami i przeprowadzenie rozmów z rodzicami wychowanków,
- dokonanie diagnozy klasy/grupy przedszkolnej,
- wykorzystanie studium indywidualnego przypadku w pracy wychowawcy, pedagoga szkolnego,
- dokonanie charakterystyki relacji : nauczyciel - dziecko lub nauczyciel - klasa/grupa przedszkolna,
- tworzenie programu pracy indywidualnej z uczniem trudnym, agresywnym,
- zaprojektowanie i przeprowadzenie cyklu zajęć integrującego klasę/grupę,
- identyfikacja typowych dla środowiska lokalnego, danej szkoły/przedszkola problemów i trudności wychowawczych (na podstawie rozmowy z pedagogiem szkolnym i wychowawcą klasy/grupy),
- samodzielne tworzenie kwestionariusza ankiety dotyczącej wybranego zagadnienia wychowawczego (tolerancja religijna, narodowościowa), przeprowadzenie badań i przedstawienie wyników,
- poznanie i wykorzystanie sposobów pozyskiwania informacji o uczniu.

## VI

### **Wykorzystanie nowoczesnych urządzeń i pomocy dydaktycznych w pracy nauczyciela**

- wykorzystanie interaktywnej tablicy i jej oprogramowania edukacyjnego w różnych sytuacjach edukacyjnych,
- zapoznaniem z możliwościami wykorzystania projektorów przenośnych w procesie edukacyjnym,
- projektowanie działań z wykorzystaniem systemów do odpowiedzi (testowania) umożliwiających na bieżąco sprawdzanie postępów ucznia w rozumieniu materiału,
- wykorzystanie symulatorów w realizacji treści kształcenia (odpowiednio do bazy szkoły/przedszkola),
- wykorzystywanie nowoczesnych urządzeń i pomocy dydaktycznych w budowaniu indywidualnych ścieżek edukacyjnych
- projektowanie sytuacji badawczych z wykorzystaniem nowoczesnych urządzeń i pomocy dydaktycznych,
- tworzenie materiałów dydaktycznych z wykorzystaniem nowoczesnych urządzeń i pomocy dydaktycznych.

Uwaga:

**Metodyk przedmiotowy ma prawo do interpretowania treści programowych praktyki pod kątem potrzeb dydaktyki szczegółowej i specyfiki kształcenia na danej specjalności wiodącej oraz zadań, do realizacji których placówka została powołana.**

## V.

### **RODZAJE I FORMY PRAKTYKI**

Aby w pełni móc osiągnąć założony w projekcie cel główny i cele praktyki pedagogicznej przyjęte w programie przewiduje się rodzaje praktyki ze względu na szczególnie zestaw kompetencji uzyskiwanych w wyniku jej realizacji. Rodzaj praktyki określa jej charakter.

Studenci studiów zawodowych odbywają praktykę o charakterze:

- hospitacyjnym - odbywa się indywidualnie lub grupowo, podczas roku akademickiego, pod opieką metodyka przedmiotowego w cyklu ustalonym z wydziałowym opiekunem praktyk. Praktyka polega na zapoznaniu się studenta z działalnością placówki, obserwacji lekcji/zajęć, stosowanych metod i sposobów organizacji pracy;
- asystenckim - polega na aktywnym uczestnictwie studenta w zajęciach prowadzonych przez nauczyciela. Zakłada się włączenie studenta do realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych wynikających z programu praktyki, łącznie z możliwością poprowadzenia części zajęć;
- stażowym - odbywające się indywidualnie, podczas roku akademickiego według harmonogramu ustalonego ze szkołą/placówką i wydziałowym opiekunem praktyk. Stażowy charakter praktyki polega na wykonywaniu przez studenta zadań zgodnie z programem nauczania i planem pracy nauczyciela opiekuna.

Praktyki mogą być organizowane w formie:

- indywidualnej - student odbywa praktykę pod kierunkiem szkolnego opiekuna,
- grupowej - pod kierunkiem metodyka przedmiotowego. Podziału grup studenckich dokonuje wydziałowy opiekun praktyk.

## VI. ORGANIZACJA PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH

Przewidziane programem praktyk pedagogicznych treści dla studentów studiów zawodowych jednej specjalności realizowane będą z uwzględnieniem czterech wariantów. Warianty wynikają z potrzeby przygotowania studentów do pracy nauczycielskiej na różnych szczeblach kształcenia. Uwzględniają zapisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli,

Struktura 180 godzin praktyki pedagogicznej:

- struktura godzinowa praktyki uzależniona jest od wariantu praktyk realizowanego przez studenta,
- szczegółową liczbę godzin określa instrukcja praktyki pedagogicznej,
- zgodnie z przepisami co najmniej 1/3 godzin przeznaczona powinna być na prowadzenie zajęć przez studenta,
- w każdym wariantcie praktyk przewidziane są godziny do realizacji w szkole pod nadzorem metodyka (m.in. hospitacja zajęć prowadzonych przez nauczyciela i studentów).

Studia wyższe zawodowe 2 – specjalnościowe 180 godzin		
	Wariant I pedagogika wczesnoszkolna z przed- szkolną	Wariant II pedagogika przedszkolna z edukacją początkową
Miejsce odbywania praktyki	Szkoła podstawowa – klasy I-III Przedszkole	Przedszkole Szkoła podstawowa – klasy I-III
Podział godzin	120godzin 60 godzin	120 godzin 60 godzin
Termin realizacji	IV semestr VI semestr	IV semestr VI semestr

## VII. EFEKTY KSZTAŁCENIA PEDAGOGICZNEGO

### § 1

Osiągnięte w wyniku realizacji praktyk umiejętności wpisują się w sylwetkę absolwenta studiów pedagogicznych i stanowią komplementarną całość powstałą jako efekt kształcenia merytorycznego, psychologiczno-pedagogicznego i praktycznego.

Absolwent wyższych studiów zawodowych w specjalizacji nauczycielskiej powinien być przygotowany do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły. W związku z tym powinien posiadać przygotowanie w zakresie:

- 1) wybranych specjalności nauczycielskich, tak aby w sposób kompetentny przekazywać nabytą wiedzę oraz samodzielnie ją pogłębiać i aktualizować, a także integrować ją z innymi dziedzinami wiedzy;
- 2) psychologii i pedagogiki, tak aby pełnić funkcje wychowawcze i opiekuńcze, wspierać wszechstronny rozwój dzieci, indywidualizować proces nauczania, zaspokajać szczególne potrzeby edukacyjne dzieci, organizować życie społeczne na poziomie grupy przedszkolnej, klasy, szkoły i środowiska lokalnego, współpracować z innymi nauczycielami, rodzicami i społecznością lokalną;
- 3) dydaktyki przedmiotowej, tak aby skutecznie prowadzić zajęcia edukacyjne, rozbudzać zainteresowania poznawcze oraz wspierać rozwój intelektualny dzieci przez umiejętny dobór metod aktywizujących, technik nauczania i środków dydaktycznych, a także badać i oceniać osiągnięcia dzieci/uczniów oraz własną praktykę;
- 4) posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w pracy edukacyjnej z dziećmi (prowadzeniu zajęć);
- 5) zaawansowanej znajomości języka obcego.

## § 2

Absolwent studiów zawodowych pierwszego stopnia powinien ponadto być przygotowany do:

- 1) współpracy z uczniami i nauczycielami, środowiskiem rodzinnym przedszkolaków i uczniów oraz pozaszkolnym środowiskiem społecznym w realizacji zadań edukacyjnych;
- 2) podejmowania zadań edukacyjnych wykraczających poza zakres realizowanego programu (prowadzonych zajęć) oraz zadań z zakresu edukacji pozaszkolnej;
- 3) samodzielnego tworzenia i weryfikowania projektów własnych działań oraz podejmowania działań upowszechniających wzory dobrej praktyki pedagogicznej;
- 4) kierowania własnym rozwojem zawodowym i osobowym oraz podejmowania doskonalenia także we współpracy z innymi nauczycielami;
- 5) posługiwania się przepisami prawa dotyczącego systemu oświaty oraz statusu zawodowego nauczycieli.

## § 3

Przygotowanie do zawodu nauczyciela powinno prowadzić do nabycia kompetencji w zakresie:

- 1) dydaktycznym;
- 2) wychowawczym i społecznym - związanym z umiejętnością rozpoznawania potrzeb uczniów/przedszkolaków oraz zdolnością do współpracy w relacjach międzyludzkich;
- 3) kreatywnym - wyrażającym się zdolnością do samokształcenia, innowacyjnością i niestandardowością działań w powiązaniu ze zdolnościami adaptacyjnymi, mobilnością i elastycznością;
- 4) prakseologicznym - wyrażającym się skutecznością w planowaniu, realizacji, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych;
- 5) komunikacyjnym - wyrażającym się skutecznością zachowań werbalnych i pozawerbalnych w sytuacjach edukacyjnych;
- 6) informacyjno-medialnym - wyrażającym się umiejętnością posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć);
- 7) językowym - wyrażającym się znajomością co najmniej jednego języka obcego w stopniu zaawansowanym.

## 2. Instrukcje praktyk pedagogicznych

Do realizacji programów praktyk opracowano instrukcje praktyk dla studentów. Poza tym do każdego programu przewidziano regulamin praktyk pedagogicznych.

Po zmianie standardów kształcenia oprócz zmian w nowatorskich programach praktyk pedagogicznych dokonano też ich w instrukcjach dla studentów.

Na przykład instrukcja dla studenta kierunku biologia (czyli wyższych studiów zawodowych w jednej specjalności) do 2012 roku obejmowała 150 godzin praktyk pedagogicznych przeznaczonych na realizację zadań w gimnazjum i szkole podstawowej. Zaś po 2012 roku w 150 godzinach praktyk wyodrębniono moduł psychologiczno-pedagogiczny (porównaj tabela 2 i 3).

Tabela 3.  
Instrukcja praktyk pedagogicznych dla studenta kierunku biologia  
(aktualna do 2012 roku)

Lp.	Zadanie realizowane przez STUDENTA	Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez studenta	
		gimnazjum	szkoła ponadgimnazjalna
1	Samodzielne prowadzenie lekcji	25	25
2	Hospitacja lekcji prowadzonych przez nauczyciela – opiekuna (sporządzenie protokołu hospitacji, omawianie lekcji)	6	6
3	Zapoznanie z organizacją pracy, dokumentacją szkoły (np. statut szkoły, wewnątrzszkolny system oceniania itd.) i nauczyciela-wychowawcy (plan wychowawczy, dziennik, e-dziennik, plan wynikowy, dziennik zajęć pozalekcyjnych itd., programem nauczania, podręcznikami szkolnymi, bazą dydaktyczną szkoły (w tym zbiorami biblioteki szkolnej, pracownią specjalistyczną itp.)	2	2
4	Udział w różnych formach pracy szkoły i nauczyciela (np. zebranie rodziców, posiedzenie Rady Pedagogicznej, rady szkoły, zebranie samorządu uczniowskiego, wycieczkach, uroczystościach, apelach, dyżurach itd.) zapoznanie się ze specyfiką pracy pedagoga szkolnego, angażowanie się w sprawy wychowawcze klasy	3	3
5	Przygotowanie konspektów zajęć do prowadzenia zajęć, środków dydaktycznych do prowadzonych zajęć (np. prezentacje multimedialne, instrukcje ćwiczeniowe, karty pracy, itp.)	6	6
6	Sprawdzanie i ocena prac uczniów (np. konstruowanie zadań kontrolnych, testów, sprawdzanie prac klasowych, zeszytu ćwiczeń i zeszytu przedmiotowego)	2	2

7	Zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki, ustalenie z szkolnym opiekunem praktyk harmonogramu praktyki	2	2
8	Przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki ze szkolnym opiekunem praktyk	3	3
9	Przygotowywanie się ze szkolnym opiekunem praktyk do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola	6	6
10	Przygotowanie się do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablicą interaktywną/komputera/innych pomocy dydaktycznych ze szkolnym opiekunem praktyk	4 *	4 *
11	Współpraca ze szkolnym opiekunem praktyk w zakresie: uzyskania wskazówek dotyczących prowadzonych zajęć, a w szczególności dot.: tematu zajęć, treści poprzedzających zajęcia i po nich następujących, w zakresie materiału, który powinien być realizowany, celach, które powinny być zrealizowane, literaturze, która powinna być wykorzystana w przygotowaniu się do prowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych	8 *	8 *
12	Omówienie oceny zajęć w odniesieniu do opracowanego przez siebie konspektu lub scenariusza	6	6
13	Zapoznanie się z warsztatem pracy szkolnego opiekuna praktyk	2	2
	Ogólna liczba godzin przeznaczona na realizację ww. zadań studenta w czasie trwania praktyki	75	75

\* Suma godzin dla realizacji zad.10 i zad.11 w ramach typu placówki/szkoły/przedszkola wynosi 12 godz. Wskazana wartość podziału godzin na zad.10 i zad.11 jest propozycją. Szkolny Opiekun w zależności od uwarunkowań decyduje o podziale sumy 12 godzin na obydwa zadania.

**Tabela 4.**  
Instrukcja praktyk pedagogicznych dla studenta kierunku biologia  
(aktualna od 2012 roku)

Lp.	Zadanie realizowane przez STUDENTA	Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez studenta			
		gimnazjum	psychoped	szkoła ponadgimnazjalna	psychoped
1	Samodzielne prowadzenie lekcji	25	0	25	0
2	Hospitacja lekcji prowadzonych przez nauczyciela opiekuna (sporządzanie protokołu hospitacji, omawianie lekcji)	6	0	6	0
3	Zapoznanie z organizacją pracy, dokumentacją szkoły (np. statut szkoły, wewnętrzny system oceniania itd.) i nauczyciela-wychowawcy (plan wychowawczy, dziennik, e-dziennik, plan wyników, dziennik zajęć pozalekcyjnych)	0	2	0	2

	itd., programem nauczania, podręcznikami szkolnymi, bazą dydaktyczną szkoły (w tym zbiorami biblioteki szkolnej, pracownią specjalistyczną itp.)				
4	Udział w różnych formach pracy szkoły i nauczyciela (np. zebranie rodziców, posiedzenie Rady Pedagogicznej, rady szkoły, zebranie samorządu uczniowskiego, wycieczkach, uroczystościach, apelach, dyżurach itd.) zapoznanie się ze specyfiką pracy pedagoga szkolnego, angażowanie się w sprawy wychowawcze klasy,	0	3	0	3
5	Przygotowanie konspektów zajęć do prowadzenia zajęć, środków dydaktycznych do prowadzonych zajęć (np. prezentacje multimedialne, instrukcje ćwiczeniowe, karty pracy, itp.)	6	0	6	0
6	Sprawdzanie i ocena prac uczniów (np. konstruowanie zadań kontrolnych, testów, sprawdzanie prac klasowych, zeszytu ćwiczeń i zeszytu przedmiotowego)	2	0	2	0
7	Zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki, ustalenie z szkolnym opiekunem praktyk harmonogramu praktyki	1	1	1	1
8	Przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki ze szkolnym opiekunem praktyk	2	1	2	1
9	Przygotowywanie się ze szkolnym opiekunem praktyk do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola	5	1	5	1
10	Przygotowanie się do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablicą interaktywną/komputera/innych pomocy dydaktycznych ze szkolnym opiekunem praktyk	3 *	1*	3 *	1*
11	Współpraca ze szkolnym opiekunem praktyk w zakresie: uzyskania wskazówek dotyczących prowadzonych zajęć, a w szczególności dot.: tematu zajęć, treści poprzedzających zajęcia i po nich następujących, w zakresie materiału, który powinien być realizowany, celach, które powinny być zrealizowane, literaturze, która powinna być wykorzystana w przygotowaniu się do prowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych	7 *	1*	7 *	1*
12	Omówienie oceny zajęć w odniesieniu do opracowanego przez siebie konspektu lub scenariusza	5	1	5	1
13	Zapoznanie się z warsztatem pracy szkolnego opiekuna	1	1	1	1
	Suma godzin	63	12	63	12
	Ogólna liczba godzin przeznaczona na realizację ww. zadań studenta w czasie trwania praktyki	75		75	

\* Suma godzin dla realizacji zad.10 i zad.11 w ramach typu placówki/szkoły/przedszkola wynosi 12 godz. Wskazana wartość podziału godzin na zad.10 i zad.11 jest propozycją. Szkolny Opiekun w zależności od uwarunkowań decyduje o podziale sumy 12 godzin na obydwu zadania.



Tabela 5.  
Instrukcja szkolnego opiekuna praktyk - kierunek: matematyka

Lp.	Zadania realizowane przez Szkolnego Opiekuna Praktyk (SOP)	Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez SOP		
		Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimnazjalna
1.	Zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki oraz zapewnienie warunków niezbędnych do odbycia praktyki w określonym terminie, ustalenie ze studentem harmonogramu praktyki	1	1	1
2.	Przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki	2	2	2
3.	Przygotowywanie studenta do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola	3	3	3
4.	Pomoc w organizacji i uczestniczenie w przygotowaniach studenta do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablica interaktywną/komputerem/innych pomocy dydaktycznych	3*	3*	3*
5.	Udzielenie niezbędnych wskazówek dotyczących obserwowanych i prowadzonych zajęć, a w szczególności informowanie studenta o: temacie zajęcia, treści przeprowadzonych zajęć i po nim następujących, zakresie materiału, który powinien być realizowany, celach, które powinny być zrealizowane, literaturze, którą student powinien wykorzystać w przygotowaniu się do przeprowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych	6*	6*	6*
6.	Sprawdzanie i zatwierdzanie do realizacji scenariuszy/konspektów zajęć	7	7	7
7.	Omówienie i ocena zajęć prowadzonych przez studenta w odniesieniu do opracowanego konspektu lub scenariusza w skali od 2 do 5 wraz z uzasadnieniem	4	4	4
8.	Dokonanie oceny prac studenta	4	4	4
9.	Zapoznanie studenta z własnym warsztatem pracy	1	2	2
10.	Formułowanie oceny opisowej o przebiegu praktyki oraz przydatności zawodowej studenta	2	2	1
	Ogólna liczba godzin przeznaczona na realizację ww. zadań SOP w czasie trwania praktyki (łącznie, ale poza czasem pracy w placówce)	33	34	33

Typ praktyki: Wyższe zawodowe - 1 specjalność - 150 godzin (aktualna do 2012 roku).

\* Suma godzin dla realizacji zadania 4 i 5 w ramach typu placówki/szkoły/przedszkola wynosi 9 godz. wskazana wartość podziału godzin na zadanie 4 i 5 jest propozycją. SOP w zależności od uwarunkowań decyduje o podziale sumy 9 godz. na obydwa zadania.

Do realizacji programów praktyk opracowano także instrukcje praktyk dla szkolnych opiekunów praktyk. Po zmianie standardów kształcenia oprócz zmian w nowatorskich programach praktyk pedagogicznych dokonano też ich w instrukcjach dla szkolnych opiekunów praktyk.

Tabela 6.

Instrukcja szkolnego opiekuna praktyk - kierunek: matematyka

Typ praktyki: Wyższe zawodowe - 1 specjalność - 150 godzin (aktualna do 2012 roku)

Lp.	Zadania realizowane przez Szkolnego Opiekuna Praktyk (SOP)	Limit godzin przeznaczony na realizację zadań przez SOP					
		Szkoła podstawowa	Psych. ped.	Gimnazjum	Psych. ped.	Szkoła ponadgimnazjalna	Psych. ped.
1.	Zapoznanie się z programem i regulaminem praktyki oraz zapewnienie warunków niezbędnych do odbycia praktyki w określonym terminie, ustalenie ze studentem harmonogramu praktyki	1	0	1	0	1	0
2.	Przygotowywanie i omawianie zajęć, które przewidziano programem praktyki	1	1	1	1	2	0
3.	Przygotowywanie studenta do udziału w różnych formach pracy w zależności od specyfiki poziomu nauczania, typu placówki/szkoły/przedszkola	2	1	3	0	3	0
4.	Pomoc w organizacji i uczestniczenie w przygotowaniach studenta do zajęć z wykorzystaniem zestawu z tablicą interaktywną/komputerem/innych pomocy dydaktycznych	3*	0	3*	0	3*	0
5.	Udzielenie niezbędnych wskazówek dotyczących obserwowanych i prowadzonych zajęć, a w szczególności informowanie studenta o: temacie zajęć, treści przeprowadzonych zajęć i po nim następujących, zakresie materiału, który powinien być realizowany, celach, które powinny być zrealizowane, literaturze, którą student powinien	5*	1*	5*	1*	5*	1*

	wykorzystać w przygotowaniu się do przeprowadzenia zajęć, posiadanych przez placówkę pomocach dydaktycznych						
6.	Sprawdzanie i zatwierdzanie do realizacji scenariuszy/konseptów zajęć	5	2	5	2	5	2
7.	Omówienie i ocena zajęć prowadzonych przez studenta w odniesieniu do opracowanego konseptu lub scenariusza w skali od 2 do 5 wraz z uzasadnieniem	3	1	3	1	3	1
8.	Dokonanie oceny prac studenta	3	1	3	1	3	1
9.	Zapoznanie studenta z własnym warsztatem pracy	1	0	2	0	2	0
10	Formułowanie oceny opisowej o przebiegu praktyki oraz przydatności zawodowej studenta	1	1	1	1	1	0
	Ogólna liczba godzin przeznaczona na realizację ww. zadań SOP w czasie trwania praktyki (łącznie, ale poza czasem pracy w placówce)	33		34		33	

\* Suma godzin dla realizacji zadania 4 i 5 w ramach typu placówki/szkoły/przedszkola wynosi 9 godz. wskazana wartość podziału godzin na zadanie 4 i 5 jest propozycją. SOP w zależności od uwarunkowań decyduje o podziale sumy 9 godz. na obydwa zadania.

### 3. Podsumowanie

Nowatorstwo projektu USUS Praktyka jest najlepszym nauczycielem przejawiało się:

- w treściach programowych praktyk, w których podkreślono realizację idei kształcenia ku przyszłości oraz budowania społeczeństwa informacyjnego
- w programach ujętych w 6 Standardów Praktycznego Przygotowania do Zawodu
- w dostępie do Biblioteki Kompetencji, która zawierała wzorcowe dokumenty związane z organizacją szkoły
- we włączeniu nauczycieli do budowania płaszczyzny wymiany doświadczeń, dzięki systemowi SIOPS

- w zapewnieniu możliwości uczestniczenia przez nauczycieli praktyków w szkoleniach i warsztatach.

Wdrożenie nowych jakościowo programów praktyk pedagogicznych spowodowało:

- Poprawę jakości realizacji praktyk przez jednostki, w których się one odbywają (szkoły, przedszkola i placówki szkolno-wychowawcze);
- Podniesienie kwalifikacji kadry szkół/placówek oraz studentów i studentek w zakresie wykorzystania nowoczesnych rozwiązań wychowawczych, metodycznych i organizacyjnych
- Nabyciem przez nauczycielki i nauczycieli umiejętności w zakresie stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych wykorzystujących zdobycze techniki;
- Zwiększenie wykorzystania sprzętu informatycznego, audiowizualnego oraz multimediiów w edukacji dzieci i młodzieży;
- Rzeczywiste nabyciem przez studentów i studentki umiejętności praktycznych, niezbędnych do pracy w nowoczesnej szkole.

Uwzględniając potrzeby studentów, nauczycieli opiekunów praktyk i dyrektorów placówek oraz dynamikę zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej projekt „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” w pełni realizował wizję kształcenia przyszłych kompetentnych nauczycieli. Realizowany projekt pozwolił na kształtowanie kompetencji zarówno prakseologiczne, jak i komunikacyjnych. Był doskonałą okazją do kształtowania kompetencji kreatywnych, współdziałania, informatycznych oraz moralnych.

Mamy nadzieję, iż celowość wprowadzonych innowacji pedagogicznych jest tym większa, im więcej korzyści wyniosą z niej studenci, nauczyciele oraz uczniowie. Innowacje pedagogiczne są bowiem swoistego rodzaju „drożdżami” determinującymi rozwój osobowości zarówno nauczyciela jak i ucznia (Bereźnicki, 2011).

Rozdział V.  
REALIZACJI PROJEKTU  
„*USUS EST OPTIMUS MAGISTER -  
praktyka jest najlepszym nauczycielem*”  
W ŚWIETLE BADAŃ EWALUACYJNYCH

1.

Założenia badań ewaluacyjnych w projekcie

Dla każdej z trzech ww. grup docelowych projektu (studentów/tek-słuchaczy/czek, nauczycieli/lek, szkół/przedszkoli/placówek) założono odrębne rezultaty, do których osiągnięcia dążono w ramach realizacji projektu. Dla oszacowania stopnia osiągnięcia rezultatów zastosowano indywidualnie przygotowane narzędzia ewaluacyjne. W przypadku studentów/tek-słuchaczy/czek zastosowano m.in. arkusze obserwacji praktykanta/ntki uzupełniane przez metodyków i zatwierdzone przez Wydziałowych Opiekunów Praktyk. Studenci/ntki uzupełniali/ły ponadto po zalogowaniu na portalu projektowym ankiety na zakończenie realizacji praktyk studenckich.

W przypadku nauczycieli/lek uzupełniane były podczas szkoleń z zakresu ICT (technologii informacyjno-komunikacyjnych) i szkoleń z Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich oraz warsztatów merytoryczno-metodycznych testy sprawdzające zdobytą przez uczestników/czki szkoleń wiedzę. Ponadto proszono nauczycieli o wypełnianie na portalu projektowym ankiet dotyczących oceny kompetencji. W przypadku szkół poproszono Dyrektorów placówek o wypełnienie ankiet jakościowych m.in. w zakresie oceny poprawy jakości przygotowania szkół do realizacji praktyk dla studentów/ek. Poproszono również w czerwcu 2015 roku wszystkie 3 ww. grupy docelowe o podanie swoich opinii – poprzez wykorzystanie metody wywiadów drogą elektroniczną (e-mailowo) odnośnie oceny działań projektowych jak również osiągniętych rezultatów itp. umożliwiając w ten sposób wszystkim uczestnikom/czkom projektu oraz Dyrektorom placówek uczestniczących w projekcie na swobodne podanie swoich opinii. W niniejszej publikacji przedstawiamy przykładowe opinie studentów/tek-słuchaczy/czek, nauczycieli/lek oraz Dyrektorów placówek.

Do wskaźników rezultatów miękkich zastosowano metodę badań jakościowych, oceniających stopień lub poziom nabycia kompetencji przez uczestników oraz poprawę jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk w szkołach/placówkach biorących udział w projekcie. Metoda ta umożliwiła porównanie wyników uzyskanych z przeprowadzonych badań wskazanymi wyżej narzędziami i wyciągnięcie wniosków w zakresie stopnia osiągnięcia wskaźnika.

Do wskaźników rezultatów twardych zastosowano metodę badań ilościowych oraz statystycznych. Wykorzystane dane do analizy dostarczyły m.in. następujące źródła:

- dane osobowe uczestników wskazane w deklaracjach udziału (analizy dot. płci, miejsca zamieszkania, liczby osób rozpoczynających projekt)
- dane z dokumentacji realizacyjnej projektu - dot. odbioru szkoleń e-learning, w zakresie przekazania multimedialnych materiałów na płytach CD uczestnikom projektu, dot. opracowanych programów praktyk, wdrożeń Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk w szkołach objętych projektem itp.
- dane z dokumentacji realizacji szkoleń i warsztatów - listy obecności oraz dzienniki zajęć.

W ramach projektu rozróżniono trzy grupy docelowe:

- studentów/ntki - słuchaczy/czki studiów przygotowujących do zawodu nauczyciela lub nauczyciela-wychowawcy prowadzonych przez Uniwersytet w Białymstoku oraz Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Uniwersytet Rzeszowski.
- szkoły/przedszkola/placówki oświatowo-wychowawcze, dla których organem prowadzącym jest Urząd Miejski w Białymstoku, jak również prowadzone przez inne organy współpracujące z uczelniami objętymi projektem,
- nauczyciele oraz nauczyciele-wychowawcy zatrudnieni ww. szkołach/przedszkolach/placówkach oświatowo-wychowawczych.

## 2.

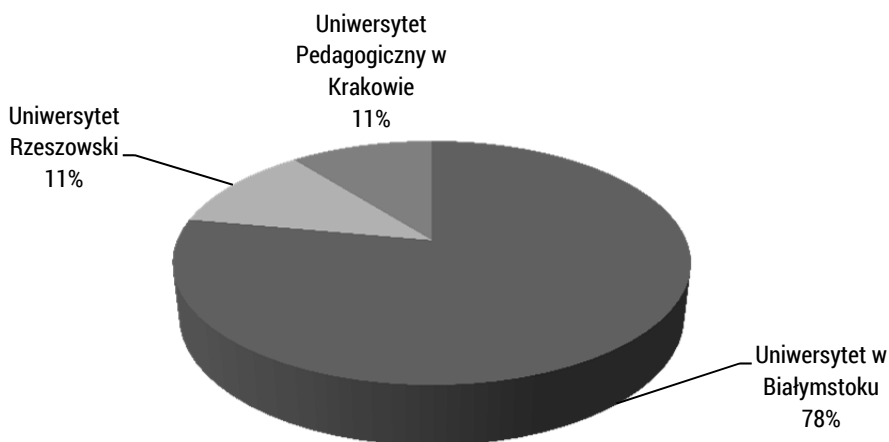
### Status uczestników/czek projektu oraz placówek biorących udział w projekcie

#### 2.1. Studenci/ntki - słuchacze/czki

W ramach działań projektowych do czerwca 2015 roku wsparciem objęto 3897 studentów/tek - słuchaczy/czek (w tym 3394 kobiet i 503 mężczyzn) z trzech uczelni wyższych: Uniwersytetu w Białymstoku (2930 osób), Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (425 osób) oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego (542 osoby).

Wartość docelowa wskaźnika wynosi 3440 studentek, zaś do czerwca 2015 roku objętych projektem zostało 3394 studentek – czyli 98,66% wskaźnika. Jednakże w dalszym ciągu przewidywana jest rekrutacja studentek. W momencie opracowywania publikacji 2644 zaangażowanych w projekcie studentek to osoby uczęszczające na Uniwersytet w Białymstoku (78%), 388 studentek pochodzi z Uniwersytetu Rzeszowskiego (11%) oraz 362 studentki to osoby z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (11%).

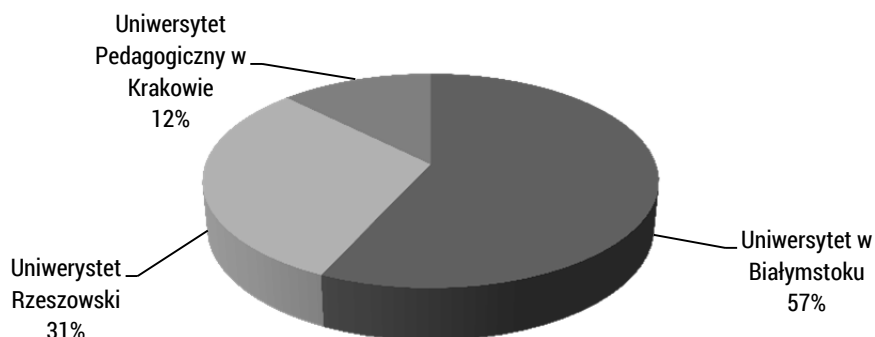
Wykres 4.  
Studentki objęte projektem



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Wartość docelowa wskaźnika wynosi 513 studentów, zaś do czerwca 2015 roku objętych projektem zostało 503 studentów – czyli 98,05% wskaźnika. Jednakże w dalszym ciągu przewidywana jest rekrutacja studentów. W momencie opracowywania publikacji 286 zaangażowanych w projekcie studentów to osoby uczęszczające na Uniwersytet w Białymstoku (57%), 154 studentów jest z Uniwersytetu Rzeszowskiego (31%) oraz 63 studentów pochodzi z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (12%). Zauważalny jest zatem większy udział studentów z Uniwersytetu Rzeszowskiego w podziale procentowym na trzy uczelnie w porównaniu do udziału studentek, co wynika przede wszystkim z kierunków, na które uczęszczają studenci na Uniwersytecie Rzeszowskim zaangażowani w działania projektowe, np. wychowanie fizyczne.

Wykres 5.  
Studenci objęci projektem

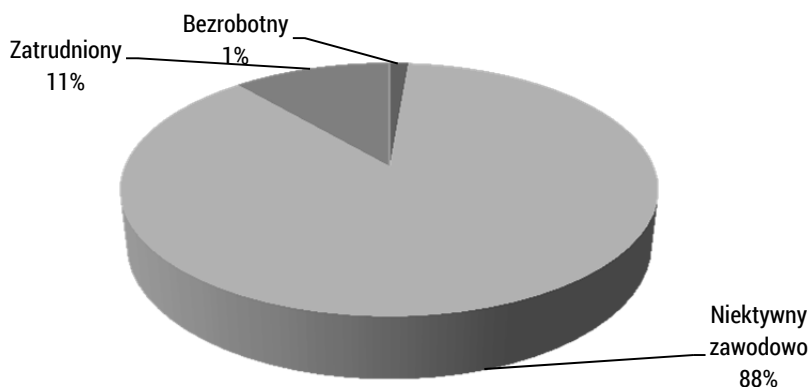


Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Według danych na podstawie deklaracji udziału w projekcie w chwili przystąpienia do projektu, studenci/cki posiadali następujący status na rynku pracy:

- nieaktywni zawodowo - 88% 3404 osoby (w tym 2963 kobiet)
- zatrudnieni - 11% 441 osób (w tym 397 kobiet)
- bezrobotni - 1% 52 osoby (w tym 34 kobiety)

Wykres 6.  
Status studentów/tek na rynku pracy



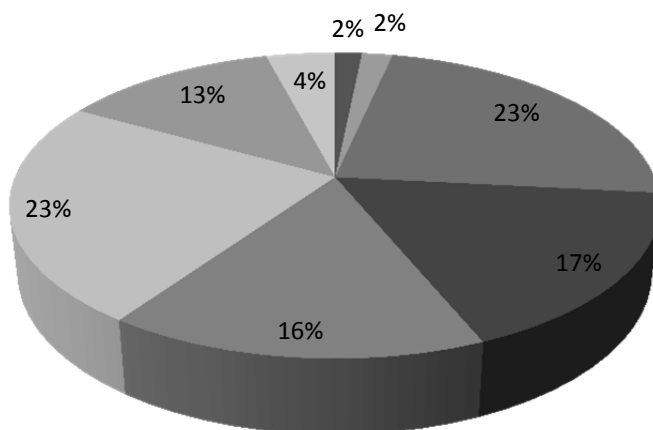
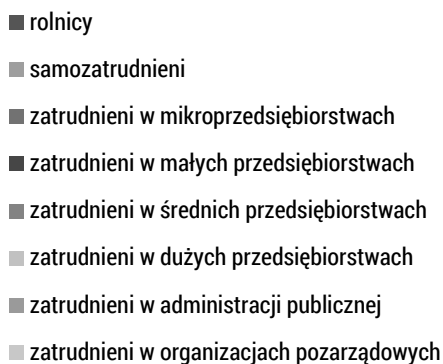
Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.



Z analizy statusu studentów/ek w chwili przystąpienia do projektu wynika, że wśród zatrudnionych:

- 23% pracowało w dużych przedsiębiorstwach (103 osoby w tym 85 kobiet)
- 23% w mikroprzedsiębiorstwach (102 osoby w tym 96 kobiet),
- 17% w małych przedsiębiorstwach (75 osób w tym 70 kobiet)
- 16% w średnich przedsiębiorstwach (70 osób w tym 62 kobiety)
- 13% pracowało w administracji publicznej (56 osób w tym 54 kobiety)
- 4% w organizacjach pozarządowych (18 osób w tym 16 kobiet)
- 2% posiadało status samozatrudnionych (8 osób w tym 7 kobiet)
- 2% posiadało zatrudnienie w rolnictwie (7 osób w tym 6 kobiet).

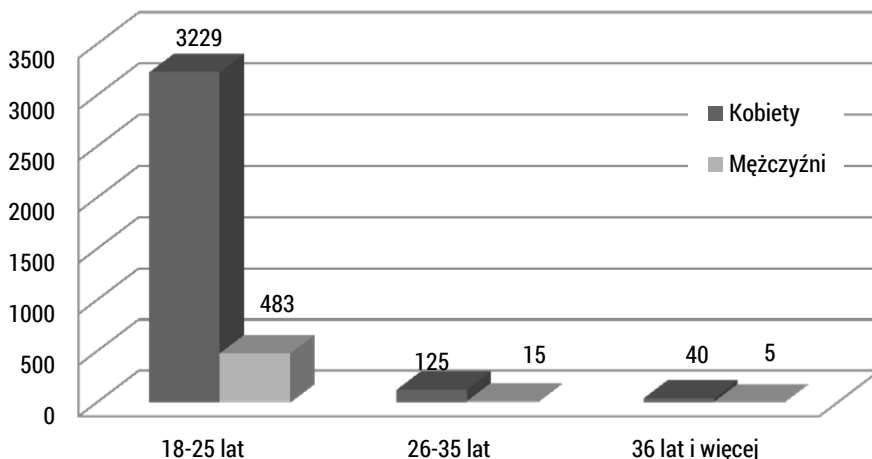
Wykres 7.  
Zatrudnienie studentów/tek - słuchaczy/czek



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Rozpatrując wiek studentów/tek-słuchaczy/czek zaangażowanych w projekcie, aż 3712 osób (w tym 3229 kobiet) stanowią osoby w wieku 18-25 lat. Ponadto 140 osób jest w wieku 26-35 lat (w tym 125 kobiet), a jedynie 45 osób w wieku 36 lat i więcej (w tym 40 kobiet).

Wykres 8.  
Wiek studentów/tek – słuchaczy/czek



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

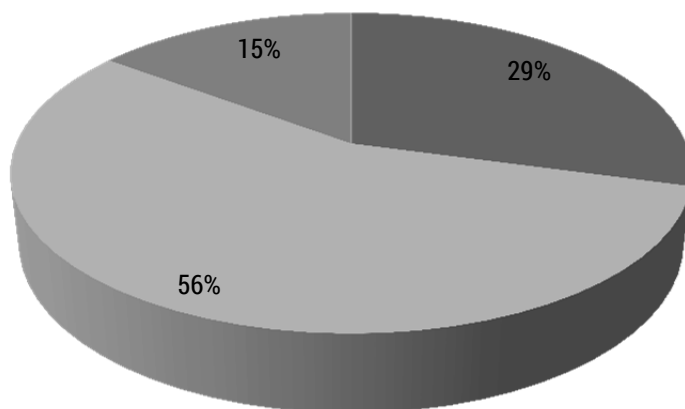
Analizując wykształcenie przystępujących do projektu studentów/tek-słuchaczy/czek na podstawie otrzymanych danych wynika, że najwięcej z tej grupy docelowej stanowią osoby z wykształceniem ponadgimnazjalnym – 2180 osób (56%) w tym 1935 kobiet, następnie z wykształceniem pomaturalnym – 1139 osób (29%) w tym 950 kobiet oraz 578 osób (15%) z wykształceniem wyższym w tym 509 kobiet.

Inną charakterystyczną daną w zakresie struktury opisywanej grupy docelowej jest to, iż na moment rekrutacji do projektu 134 osoby tj. 3% (w tym 127 kobiet) poświęcało swój czas na opiekę nad dziećmi do lat 7 lub też opiekę nad osobą zależną. Z tej liczby aż 77 osób tj. 57% (w tym 74 kobiety) to najmłodszy uczestnicy/czki projektu w wieku 18-26 lat.

Analizując z kolei kwestię miejsca zamieszkania studentów/tek-słuchaczy/czek na podstawie danych wynika, że większość z nich zamieszkiwało obszar miejski (2402 osoby w tym 2061 kobiet), zaś pozostałe 1495 osób (w tym 1333 kobiet) zamieszkiwało obszar wiejski.

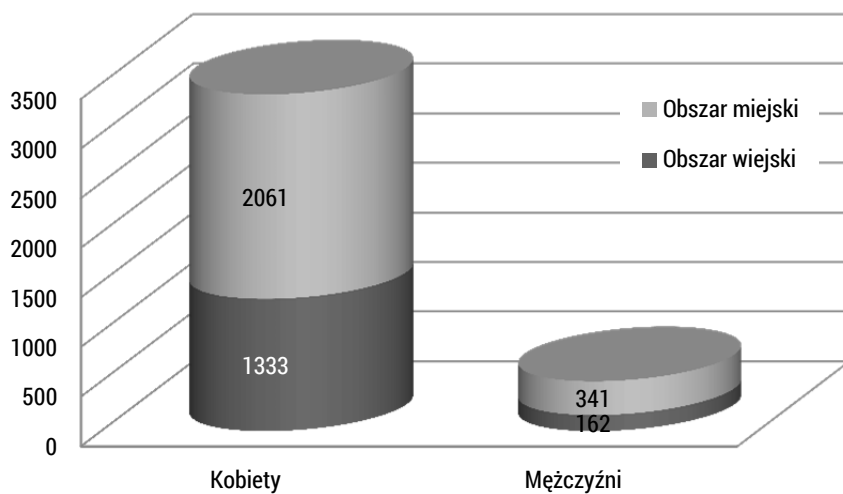
Wykres 9.  
Wykształcenie studentów/tek - słuchaczy/czek

■ Pomaturalne    ■ Ponadgimnazjalne    ■ Wyższe



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Wykres 10.  
Obszar zamieszkania studentów/tek - słuchaczy/czek

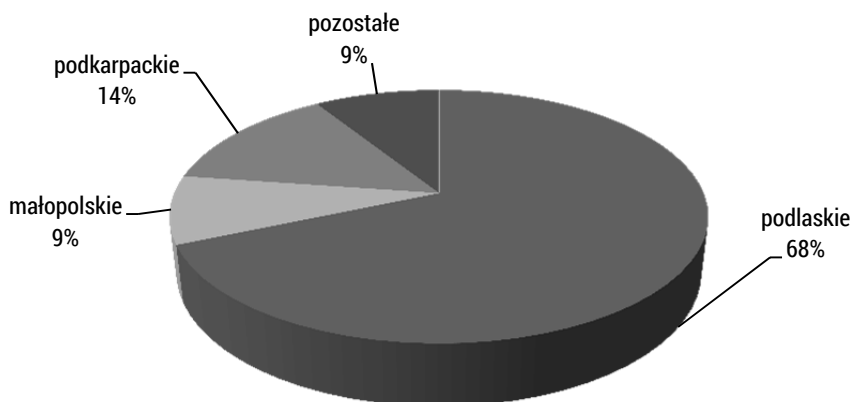


Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Analizując grupę pod względem miejsca zamieszkania największa liczba osób pochodziła z województwa:

- podlaskiego 2672 osób w tym (68%) w tym 2414 kobiet,
- małopolskiego 339 osób (9%) w tym 281 kobiet
- podkarpackiego 536 osób (14%) w tym 403 kobiety.
- pozostałe 350 osób (9%) zamieszkiwało obszar województw: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, łódzkiego, mazowieckiego, opolskiego, pomorskiego, śląskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, lubelskiego i wielkopolskiego.

Wykres 11.  
Województwa zamieszkania studentów/tek – słuchaczy/czek



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

## 2.2. Nauczyciele/lki

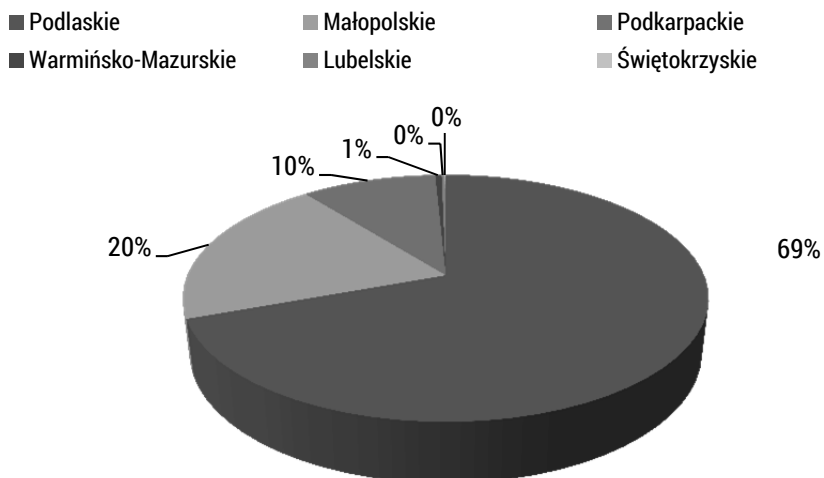
W ramach działań projektowych w chwili opracowywania publikacji wsparciem objęto również 1279 nauczycieli/lek (w tym 1163 kobiet i 116 mężczyzn). Tym samym zrealizowano 160% założonego wskaźnika (wartość bazowa wynosiła 800 nauczycieli). wysoki wynik wskaźnika wynika z faktu, iż w trakcie realizacji projektu wystąpiła konieczność objęcia większej liczby nauczycieli wsparciem projektowym, niż pierwotnie planowano. Podyktowane to było koniecznością zapewnienia optymalnej liczby Szkolnych Opiekunów Praktyki, którą to funkcję pełnili nauczyciele objęci projektem, w stosunku do liczby studen-

tów/ek kierowanych na praktyki i różnorodnością specjalności nauczycielskich realizowanych przez studentów/tki. Na zwiększenie liczby nauczycieli/ek objętych projektem miała również wpływ m.in. fluktuacja nauczycieli (duża ilość osób w trakcie realizacji projektu czasowo przerywała udział z uwagi na np. roczny urlop zdrowotny, urlop macierzyński itp.), likwidacja szkół i konieczność zapewnienia w miejsce występujących z projektu nowych placówek.

Analizując grupę pod względem miejsca zamieszkania największa liczba osób pochodziła z województwa:

- podlaskiego 888 osób (69%) w tym 823 kobiet,
- małopolskiego 254 osoby (20%) w tym 238 kobiet,
- podkarpackiego 127 osób (10%) w tym 94 kobiety
- pozostałe 10 osób (1%) zamieszkiwało obszar przyległych województw: warmińsko-mazurskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego.

Wykres 12.  
Województwa zamieszkania nauczycieli/lek



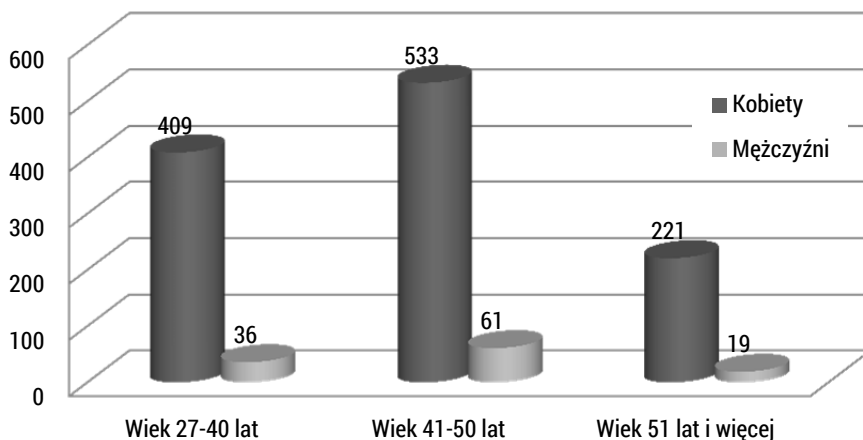
Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Rozpatrując strukturę wieku nauczycieli/lek w dniu przystąpienia do projektu, możemy przedstawić następujące dane:

- 46% - 594 osoby stanowiły osoby w wieku 41-50 lat (w tym 533 kobiet),
- 35% - 445 osób (w tym 409 kobiet) osoby w wieku 27-40 lat,
- 19% - 240 osób w wieku 51 lat i więcej (w tym 221 kobiet).

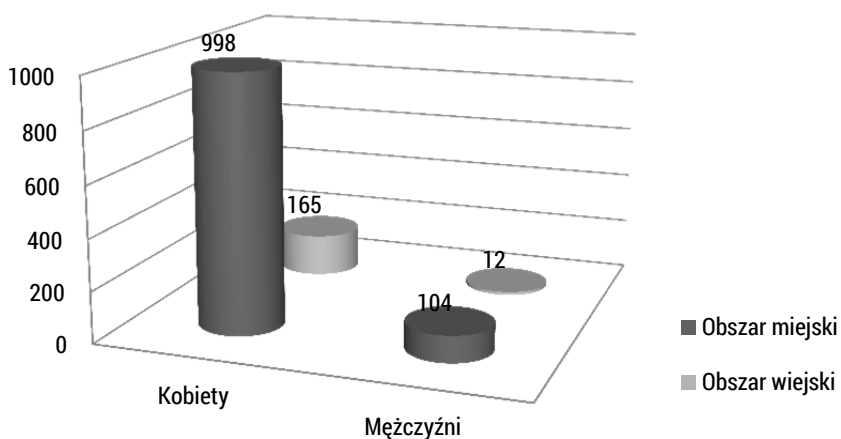
Co warto podkreślić, najstarszy uczestnik projektu z grupy nauczycieli/lek urodził się w 1947 roku – czyli ma prawie 70 lat.

Wykres 13.  
Wiek nauczycieli/lek



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

Wykres 14.  
Obszar zamieszkania nauczycieli/lek



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

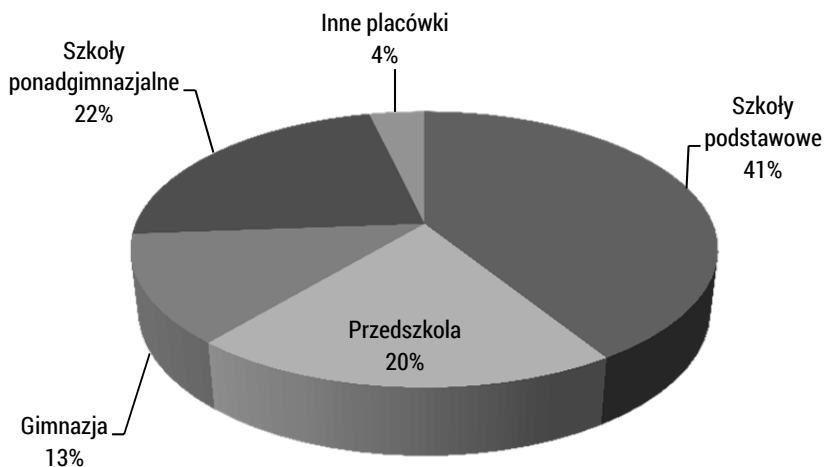
Analizując dane ze względu na kwestię zamieszkania nauczycieli/lek wynika z nich, że większość nauczycieli/lek zamieszkiwała obszar miejski (1102 osoby – 85% w tym 998 kobiet), zaś pozostałe 177 osób (w tym 165 kobiet) zamieszkiwało obszar wiejski.

### 2.3. Szkoły/przedszkola/placówki oświatowe

Na podstawie danych ze 275 szkół zaangażowanych w projekcie rozpatrując je ze względu na typ instytucji najwięcej, bo aż 210 podmiotów stanowiły szkoły zaś 55 przedszkola. Ponadto w projekcie uczestniczy też 10 innych placówek oświatowo-wychowawczych takich jak. np. specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze. W projekcie założono udział 80 szkół/przedszkoli oraz placówek oświatowo-wychowawczych, z uwagi na potrzeby związane z objęciem jak największej liczby szkół i nauczycieli/ek wsparciem projektu, celem poprawy jakości praktyk i ich organizacji dla licznej grupy studentów/ek, wskaźnik osiągnięto na poziomie znacznie przekraczającym wstępne założenia – tj. 343%.

Wśród wszystkich podmiotów objętych projektem najwięcej bo, aż 41% stanowiły szkoły podstawowe (113), 20% przedszkola (55), 22% szkoły ponadgimnazjalne (62) i 13% tj. 35 szkół gimnazjalnych, pozostałe placówki jedynie 4% (10).

Wykres 15.  
Typy placówek



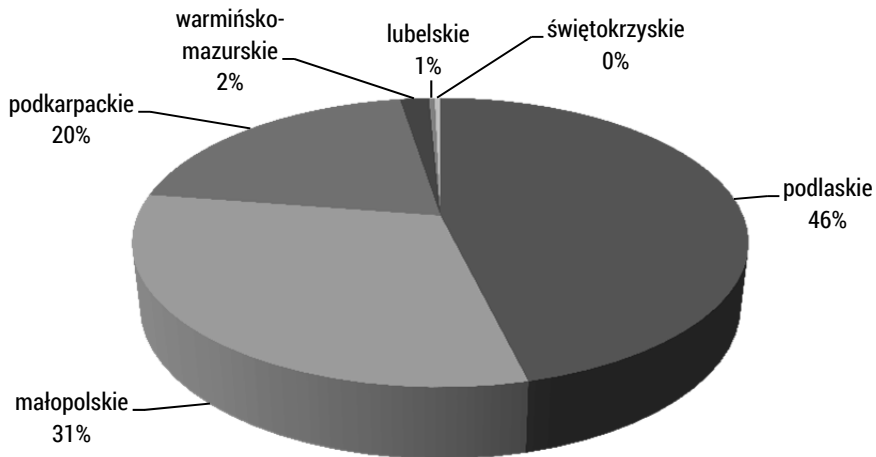
Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.

W załączniku przedstawiamy wykaz zaangażowanych do udziału w projekcie 275 placówek.

Rozpatrując rozkład placówek w podziale na województwa najwięcej bo aż 127 (46%) ma swoją siedzibę w województwie podlaskim, w tym 106 w samej stolicy województwa - mieście Białystok, następnie 86 placówek (31%) pochodzi z województwa małopolskiego w tym 81 z Krakowa oraz 55 placówek (20%) z województwa podkarpackiego w tym 27 z Rzeszowa. Pozostałe 7 placówek (3%) znajduje się w województwach: warmińsko-mazurskim, lubelskim i świętokrzyskim. Spośród wszystkich 275 placówek, 26 (9%) jest umiejscowionych na obszarze wiejskim z czego połowa (13 jednostek) pochodzi z obszaru województwa podkarpackiego.

Wykres 16.

Województwa w których umiejscowione są placówki uczestniczące w projekcie



Źródło: opracowanie Combidata Poland Sp. z o.o.



### 3. Efekty realizacji projektu

#### 3.1. Portal projektowy (Szkolenia e-learning, mentoring, Biblioteka Kompetencji)

W celu osiągnięcia rezultatów podniesienia kompetencji studentów/tek-słuchaczy/czek oraz szkolnych opiekunów praktyk na portalu projektowym <http://praktyki.uwb.eduportal.pl/Default.aspx> udostępniono 24 szkoleń e-learning dotyczące 6 Standardów niezbędnych do Praktycznego Przygotowania do zawodu Nauczyciela/lki (PPN):

Lp	Nazwa szkolenia
1	Arkusze kalkulacyjne – Microsoft Excel
2	Metoda Projektów
3	Metoda WebQuest
4	Metodyka ogólna
5	Metodyka pracy z uczniem trudnym i zdolnym
6	Organizacja procesu nauczania
7	Organizacja zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych
8	Planowanie i ewaluacja procesu nauczania
9	Podstawy technik informatycznych i komunikacyjnych
10	Praca z uczniami wymagającymi dodatkowego wsparcia edukacyjnego
11	Praca z uczniem z ADHD
12	Praktyczne aspekty metodyki nauczania przedmiotów humanistycznych
13	Praktyczne aspekty metodyki nauczania przedmiotów ścisłych.
14	Przedmiotowe oprogramowanie edukacyjne
15	Przeglądanie stron internetowych i komunikacja
16	Przetwarzanie tekstów – Microsoft Word
17	Rozwiązywanie konfliktów – komunikacja intra- i interpersonalna
18	Struktura i organizacja szkoły
19	Tablica interaktywna
20	Tolerancja religijna i narodowościowa
21	Wykorzystanie cyfrowych materiałów edukacyjnych w pracy nauczyciela
22	Wykorzystanie diagnozy edukacyjnej w zarządzaniu placówką oświatową
23	Wykorzystanie szkolnej pracowni komputerowej do zajęć przedmiotowych
24	Zestawy do wspomaganych komputerowo doświadczeń

Spośród wszystkich ww. szkoleń e-learning studenci/ntki-słuchacze/czki najczęściej korzystali ze szkolenia z arkuszy kalkulacyjnych, przetwarzania tekstów oraz pracy z uczniem z ADHD. Wśród nauczycieli/lek analogicznie jak u studentów/tek-słuchaczy/czek do najpopularniejszych szkoleń zaliczały się arkusze kalkulacyjne, ale również metoda projektów oraz tablica interaktywna.

Wskaźnik docelowy realizowanych godzin mentoringu wynosił 640 godzin. Wsparcie merytoryczne mentorów - pracowników naukowych Uniwersytetu w Białymstoku prowadzone było on-line poprzez portal projektowy. Uczestnicy/czki projektu w godzinach pracy mentorów (ogłaszanych z wyprzedzeniem na portalu projektowym oraz których harmonogram jest wysyłany dodatkowo do studentów/ntek-słuchaczy/czek e-mailowo) mogli na bieżąco czatować z mentorami w różnych tematach związanych ze specyfiką projektu, jak np. problemy związane z metodyką prowadzenia zajęć, wykorzystaniem nowoczesnych środków dydaktycznych, itp. Ponadto uczestnicy/czki mogli wysłać zapytania e-mailowe również poza godzinami dyżurów mentorów, jednocześnie mentorzy dodatkowo przygotowywali opracowania tematyczne i rozsyłali w charakterze newsletteru do studentów/tek-słuchaczy/czek.

Biblioteka Kompetencji przygotowywana w początkowych działaniach projektowych przez ekspertów stanowiła zestaw wzorcowych dokumentów związanych z organizacją pracy szkoły oraz zawierającą Poradnik dla studenta/ntki, Poradnik opiekuna, akty prawne. Ze wzorów dokumentów po zalogowaniu na portal projektowy mogli korzystać nie tylko studenci/ntki-słuchacze/czki, lecz również sami/e nauczyciele/lki. Biblioteka Kompetencji oprócz zamieszczenia na portalu projektowym [http://praktykiuwb.eduportal.pl/ BibliotekaKompetencji.aspx](http://praktykiuwb.eduportal.pl/BibliotekaKompetencji.aspx) została dodatkowo zamieszczona przez Lidera projektu w wyszukiwarce produktów projektów konkursowych ORE pod adresem: [www.zasobyip2.ore.edu.pl](http://www.zasobyip2.ore.edu.pl).

### 3.2.

#### Umiejętności studentów i studentek

Celami szczegółowymi projektu odnoszącymi się bezpośrednio do studentów/tek było:

- „Nabycie przez 2752 studentek/słuchaczek i 410 studentów/słuchaczy umiejętności wychowawczych, nowoczesnych metod edukacyjnych - w tym z ICT, dokumentowania, obserwacji zajęć, oceniania uczniów pracy własnej” oraz
- „Zapoznanie 2752 studentek/słuchaczek i 410 studentów/słuchaczy ze specyfiką różnych typów szkół i placówek”.

Wśród rezultatów miękkich projektu, rezultatem odnoszącym się bezpośrednio do wsparcia dla studentów/ek jest:

- **Uzyskanie przez studentki/ów umiejętności wychowawczych, wykorzystania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny własnej pracy i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych.**

Pomiar tego rezultatu był prowadzony na podstawie badań ankietowych studentów/tek-słuchaczy/czek dostępnych na portalu projektowym. Ponadto weryfikowany był metodą badań obserwacyjnych – poprzez indywidualne hospitacje praktyk oraz wyrażanie opinii o praktykancie i nabytych przez niego kompetencjach w dedykowanym do tego celu „Arkuszu obserwacji praktykanta/ntki”, który był sporządzany indywidualnie po każdej zrealizowanej praktyce przez Metodyków i zatwierdzany przez Wydziałowego Opiekuna Praktyk.

Oprócz przeprowadzanych ww. badań ewaluacyjnych w trakcie trwania projektu pytano również studentów/ki o ich opinie odnośnie działań projektowych. Ocena działań przez uczestników, stanowi dodatkowe, niezależne źródło określające skuteczność i efektywność realizowanego podczas trwania projektu wsparcia. Poniżej zamieszczono przykładowe opinie:

**Dominika Dudek, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Witam przesyłam swoje opinie dotyczące praktyk refundowane ze środków unijnych. Poprzez udział w projekcie „USUS EST OPTIMUS MAGISTER PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” nauczyłam się bez stresu prowadzić zajęcia z uczniami, jak również z nimi rozmawiać oraz nabyłam dodatkowym umiejętności w celu zdobycia pracy zarobkowej. Szkolenia e-learning myślę że będą bardzo przydatne w dodatkowych kwalifikacjach w poszukiwaniu pracy. Myślę, że dzięki szkoleniom które udało mi się zrealizować będzie mi łatwiej dostać odpowiednią pracę dla siebie. Co do mentoringu nie mam żadnych zastrzeżeń. Podsumowując całokształt praktyk finansowanych przez Unię pragnę potwierdzić, że uczestnicy w projekcie zaktualizowali kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w placówce i wiele innych. Dzięki udziałowi w projekcie myślę, że szkoły/placówki w jakich odbywały się praktyki są teraz bardziej przygotowane na ponowne przyjęcie praktykantek. Dziękuję, że mogłam w nim uczestniczyć.”

**Katarzyna Iga Pawłowska, studentka Uniwersytetu w Białymstoku:** „Dzięki udziałowi w projekcie nabyłam umiejętności wychowawczych. Nauczyłam się wykorzystywać ICT w prowadzeniu zajęć. Ważną umiejętnością, którą posiadam jest znajomość dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów. Uważam, iż przydatną umiejętnością w mojej dalszej pracy będzie znajomość stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych itp. Szkolenia e-learningowe zawarte na portalu projektowym pozwoliły

mi pogłębić wiedzę. Ważną rolę odegrało szereg ćwiczeń, dzięki którym miałam okazję sprawdzić to, czego się nauczyłam. Dzięki mentoringowi miałam stały kontakt z nauczycielem, który pomagał mi, doradzał. Uczył jak powinnam rozwiązać dany problem. Moim zdaniem nauczyciele/lki uczestniczący/ce w projekcie zaktualizowali kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w placówce, itp. Dzięki udziałowi szkoły/placówki w projekcie nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk”.

**Anita Małgorzata Prorok, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Udział w projekcie oceniam bardzo pozytywnie. Na jego skutek nastąpiło u mnie nabycie nowych, praktycznych umiejętności wychowawczych. Dużą zaletą okazało się wykorzystanie ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentacja i obserwacja zajęć, oceny pracy własnej i uczniów oraz stosowanie nowoczesnych metod edukacyjnych. Następną korzyścią jaką mogłam wynieść z praktyk, są szkolenia e-learningowe. Z wieloma tematami zawartymi w kursach i lekcjach spotkałam się po raz pierwszy. Szkolenia są przeprowadzone bardzo szczegółowo, w formie, która pozwala na szybkie przyswajanie wiadomości. Korzystnym punktem są także testy sprawdzające wiedzę na koniec kursu, dzięki którym można wyrównać ewentualne braki. Mentoring zawarty w programie jest również cenny i ważny, gdyż w każdej chwili można uzyskać odpowiedź na próbujące pytanie od osoby odpowiednio do tego wykwalifikowanej. Podsumowując pracę nauczycieli uczestniczących w projekcie jestem pod pozytywnym wrażeniem, gdyż zaktualizowali oni kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w placówce. Moim zdaniem udział w praktyce nie tylko mi przyniósł wiele korzyści, ale także szkołom w niej uczestniczącym. Nastąpiła znaczna zmiana w jakości organizacji pracy i odbywania praktyk”.

**Paulina Wnorowska, studentka Uniwersytetu w Białymstoku:** „Dzień dobry, Uważam, że dzięki udziałowi w projekcie nastąpiło znaczne nabycie umiejętności wychowawczych. Z praktycznej strony, dowiedziałam się więcej o dokumentacji prowadzonej przez nauczycieli. Nauczyłam się dobrze obserwować lekcje i wyciągać z nich wnioski. Zauważyłam również pozytywny wpływ wykorzystywania nowoczesnych metod edukacyjnych na zajęciach. Szkolenia, które musieliśmy przejść dotyczyły ciekawych tematów i wiadomości przy nich nabyte na pewno przydadzą się w pracy nauczyciela. Nie czułam potrzeby zadawania pytań wychowawczych lub dydaktycznych mentorowi, ponieważ najczęściej, na bieżąco rozmawiałam o problemach z nauczycielami. Uważam, że nauczycielki prowadzące dobrze wykorzystują ICT, nowoczesne metody edukacyjne i rozwiązania wychowawcze”.

**Gabriela Pelc, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Dzień dobry, Nazywam się Gabriela Pelc, jestem studentką Uniwersytetu Rzeszowskiego na kierunku Pedagogika o specjalności opiekuńczo-wychowawczej. W tym roku akademickim brałam udział w projekcie organizowanym przez Państwa Instytucję. W związku z Państwa prośbą o wyrażenie opinii o praktykach:

- Dzięki udziałowi w projekcie udało mi się udoskonalić umiejętności wychowawcze, wykorzystywałam ICT w prowadzeniu zajęć (było to niezwykle pomocne), miałam również okazję poprawić swoją umiejętność dotyczącą dokumentowania, obserwacji zajęć, oceny pracy zarówno własnej, jak również uczniów (oraz inne). Uważam, że praktyki te było bardzo pomocne w szlifowaniu doświadczenia zawodowego.

- Szkolenia e-learningowe były ciekawym sposobem zdobywania wiedzy,

- mentoring uważam za dobry sposób wykorzystania mediów w kontakcie wykładowca-student, udało mi się uzyskać odpowiedzi na nurtujące mnie pytania.

- Uważam, że nauczyciele bardzo dobrze wywiązali się ze swoich obowiązków, również tych wymienionych w Państwa mailu (wykorzystywanie ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w placówce, itp.).

- Myślę, że placówki, w których odbywałam praktykę wiele zyskały dzięki obecności studentów, a co za tym idzie świeże spojrzenie na różne sytuacje wychowawcze. Uważam, że w placówkach tych poprawiła się jakość organizacyjna oraz metodyczna. Zaznaczam również, że jestem ogromnie zadowolona z praktyk w placówkach, do których mnie przydzielono. Są one na wysokim poziomie funkcjonowania oraz pracuje w nich wysoce wykwalifikowana kadra od której miałam przyjemność wiele się nauczyć. Serdecznie dziękuję za możliwość uczestniczenia w projekcie. Z wyrazami szacunku”.

**Julita Brudek, studentka Uniwersytetu w Białymstoku:** „Dzień dobry, Poniżej załączam moją opinię dot. projektu USUS. Sądzę, że pod względem wychowawczym przyswoiłam pewien zakres wiedzy np. z dziedziny pracy z dziećmi trudnymi, z zaburzeniami. Mając na uwadze ICT, także muszę stwierdzić że w tej kwestii udało mi się przyswoić ważne informacje, zrozumieć pewne mechanizmy, co ułatwiło mi prowadzenie zajęć w szkole. Szkolenia e-learning dostarczyły mi wielu cennych informacji, które śmiało można wykorzystywać w praktyce. Mentoring rzeczywiście jest opcją bardzo pomocną. Nie tylko mogłam znaleźć informacje w poszczególnych szkoleniach, ale też mogłam bezpośrednio się zwrócić do mentora i zapytać o nurtującą mnie kwestię. Jeśli chodzi o kompetencje nauczycieli w szkołach, to nie mam żadnych zastrzeżeń, byli zawsze przygotowani, chętnie udzielali pomocy, służyli radą. Sądzę, iż organizacja praktyk podobnie jak ich cała metodyka, była na wysokim poziomie”.

**Aneta Ofierska, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Moim zdaniem projekt „*USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM*” jest bardzo dobrze zorganizowany. Dzięki uczestnictwu w projekcie zdobyłam doświadczenie w pracy z młodzieżą (internat) i mogłam obserwować działalność placówki opiekuńczo - wychowawczej oraz poznać warsztat pracy pedagoga szkolnego. Obserwacja zajęć pozwoliła mi skonfrontować posiadaną wiedzę teoretyczną z rzeczywistością edukacyjną. Wcześniej nie miałam okazji pracować z tablicą interaktywną, która okazała się świetną metodą pracy z dziećmi. Dzięki udziałowi w projekcie miałam okazję przeprowadzić na niej zajęcia i obserwować podejście uczniów. Poznanie dokumentacji placówki poszerzyło moją wiedzę, a współpraca z opiekunem umożliwiła dokonywanie trafnych ocen postępowania uczniów. Wykorzystywanie ICT we współczesnym czasie do zajęć jest koniecznością dlatego szeroko rozumiane technologie informacyjne bardzo ułatwiają tworzenie, przenoszenie oraz odtwarzanie informacji czy materiałów do zajęć. Szkolenia e-learning zawarte na portalu projektowym były bardzo ciekawe. Poszerzyłam swoje kompetencje, a dzięki umieszczonym zadaniom wiedza została utrwalona. Moje największe zainteresowanie ze względu na specyfikę studiów zwróciły szkolenia związane z pracą pedagogiczną oraz rzeczywistością edukacyjną. Mentoring jest pomocną inicjatywą, dzięki której mogą zostać rozwiązane wątpliwości dotyczące metodyczno-merytorycznych zagadnień. Jestem zadowolona ze współpracy i dobrego kontaktu z osobami odpowiedzialnymi za projekt, którzy szybko odpowiadali na pytania i rozwiązywali pojawiające się problemy. Nauczyciele uczestniczący w projekcie namawiali do wykorzystywania nowoczesnych metod podczas przygotowywania się do zajęć. Myślę, że kompetencje zostały w pewnym stopniu zaktualizowane jeżeli chodzi o rozwiązania wychowawcze i wykorzystywanie nowoczesnych metod pracy. Zdecydowanie w placówkach w jakich odbywałam praktykę nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk. Zajęcia były ciekawe, opiekunowie kompetentnie wywiązywali się ze swoich obowiązków i panowała przyjazna, sprzyjająca współpracy atmosfera”.

**Anna Pluta, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Witam, W związku z zakończeniem praktyk chciałam się podzielić swoją opinią na ich temat. Jestem bardzo zadowolona, że mogłam odbyć te praktyki oraz pełną satysfakcji z wysiłku jakie w nie włożyłam. Uważam, że nabyłam nowe umiejętności związane z kwestiami wychowawczymi. Dzięki możliwości obserwowania zajęć nauczyłam się zwracać uwagę na istotne elementy oraz wysnuwać z nich wnioski. Ocena własnej pracy uświadomiła mi moje mocne jak i słabsze strony oraz zmotywowała do większej pracy nad tym, co jest wymagane. Nie korzystałam z pomocy mentorów, więc ciężko mi wydać opinię na ten temat. Jestem również bardzo zadowolona z opiekunów, nauczycieli, którzy prowadzili nas przez te praktyki. Dzięki nim wiedziałam konkretnie na czym będzie polegać moja praca w szkole oraz w internacie, a w razie problemu zawsze mogłam poprosić o pomoc bądź zapytać o kwestie, które były mi obce. Obserwacja pracy nauczycieli zarówno w szkole, jak w internacie była bardzo

przydatnym i interesującym doświadczeniem, ponieważ można było zobaczyć w praktyce jak wyglądają oraz jak są rozwiązywane bieżące problemy wychowawcze uczniów. Uważam, że organizacja całych praktyk przebiegała prawidłowo, informacje, które każdy dostawał mailowo były konkretne, a dzięki temu każdy wiedział jakie zadania przed nim stoją. Cieszę się z możliwości odbycia praktyk, były dla mnie miłym i na pewno przydatnym doświadczeniem”.

**Wioletta Kozyra, studentka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie:** „Dobry wieczór, Udział w projekcie pozwolił mi nabyć umiejętności wychowawcze oraz oceny własnej i uczniów. Tematy szkoleń e-learningowych były bardzo ciekawe. Atutem ich była różnorodność i możliwość wybrania tego, czym się dany student interesuje. Mentoring był trafną propozycją dla studentów, ponieważ pozwolił w sposób wygodny i szybki rozwiązać studenta wątpliwości. Ponadto odpowiedzi udzielane przez Mentorów były zrozumiałe i wyczerpujące. Moim zdaniem nauczycielki uczestniczące w projekcie zaktualizowały kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT oraz nowoczesnych metod edukacyjnych, a dzięki udziałowi mojej szkoły w projekcie nastąpiła w niej poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk”.

**Bernadeta Zygmunt, studentka Uniwersytetu Rzeszowskiego:** „Dzień dobry! Poniżej załączam opinię, o której przesłanie Państwo prosili. Opisuując efekty działań projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” mogę powiedzieć, że stał się on dla mnie rzetelną wskazówką w przygotowaniu do zawodu nauczyciela, a także pozwolił na poszerzenie zakresu wiedzy zarówno teoretycznej jak i praktycznej odnośnie m.in. metodyki nauczania matematyki na różnych etapach kształcenia. Udział w projekcie pozwolił na duże zaangażowanie w prowadzenie zajęć, czego efektem było nabycie umiejętności wychowawczych, wykorzystywania technologii przekazu informacji, a także podejmowanie działań dotyczących stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych i dokumentowania wszelkiego rodzaju aktywności własnej i uczniów. Biorąc pod uwagę szkolenia e-learningowe, z których miałam okazję skorzystać, mogę stwierdzić, że stały się one dla mnie bardzo pomocnym narzędziem w zdobywaniu wszelkiego rodzaju informacji związanych z nauczaniem w szkole, jak również funkcjonowaniem w środowisku nauczycieli i posługiwaniem się nowoczesnymi technologiami informatycznymi. Wiadomości, jaki otrzymałam od mentorów, pomogły w odpowiedzi na pytania, jakie często pojawiają się w pracy z uczniami z problemami w nauce, czy też tymi dotyczącymi procesu wychowania. Nauczyciele uczestniczący w projekcie w dużym stopniu zaktualizowali kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w placówce, co było okazją do zaobserwowania i zapamiętania prawidłowego reagowania na różne sytuacje pojawiające się w pracy z uczniami i ich rodzicami. Dzięki udziałowi szkoły w projekcie można było zauważyć dobrą jakość organizacyjną i metodyczną realizacji praktyk”.

### 3.3. Umiejętności nauczycieli/lek - Szkolnych Opiekunów Praktyk

W ramach realizowanego projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER – PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM” kolejną z kluczowych grup docelowych objętych wsparciem byli nauczyciele/nauczycielki szkół/przedszkoli/placówek uczestniczących w projekcie. Nauczyciele/lki uczestniczący w projekcie brali udział w badaniach ewaluacyjnych poprzez wypełnianie na portalu projektowym ankiet początkowych, pośrednich i końcowych. Ponadto w przypadku uczestniczenia w szkoleniach z Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS), szkoleniach z zastosowania ICT w szkole oraz merytoryczno-metodycznych wypełniali testy mierzące przyrost kompetencji po danym szkoleniu.

Założeniem wyjściowym było objęcie wsparciem 800 nauczycieli/lek (wartość docelowa wskaźnika). Wartość ta została osiągnięta w dużo większym stopniu, gdyż w projekcie zaangażowano 1279 nauczycieli/lek osiągając tym samym 160% stopnia realizacji wskaźnika.

W celu efektywnego wykorzystywania Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich przez opiekunów praktyk - nauczycieli/lek biorących udział w projekcie, założeniem projektu było przeszkolenie 800 osób z zakresu praktycznego wykorzystywania tego narzędzia. Z uwagi na wygospodarowane oszczędności w ramach budżetu projektu, zakładany wskaźnik osiągnięto na poziomie 102,12%, gdyż przeszkolono 817 nauczycieli/ek (w tym dla 744 kobiet i 73 mężczyzn).

Wartość docelowa ilości szkoleń ICT wynosi 2400 osobodni (średnio 800 nauczycieli/ek x3 dni szkoleniowe) W chwili opracowywania publikacji stopień osiągnięcia wskaźnika wyniósł 100%.

Na szkolenia ICT składały się następujące tematy (każdy z nich stanowił jednodniowe szkolenie):

- **Zastosowanie ICT oraz multimediiów w pracy i w szkole** - *Jak poprowadzić lekcję z wykorzystaniem narzędzi ICT w tym tablicy interaktywnej*
- **Tworzenie lekcji elektronicznych w programie eXe** - *Jak stworzyć samodzielnie lekcję e-learning?*
- **Prezentacje multimedialne w postaci stron www i ich publikowanie** - *Jak założyć edukacyjną stronę internetową, profesjonalnie przygotować prezentację z wykorzystaniem ciekawych multimedialnych efektów?*
- **Praktyczne zastosowanie arkusza kalkulacyjnego w pracy nauczyciela.**



Fot. 11.

Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Białegostoku i okolic z zakresu programu eXe



Fot. 12.

Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Krakowa i okolic



Fot. 13.  
Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Rzeszowa i okolic



Rezultat miękki projektu, odnoszący się bezpośrednio do wsparcia nauczycieli/lek stanowi: „Zaktualizowanie u 80% szkolnych opiekunów, kompetencji w zakresie wykorzystania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w szkole”.

W celu osiągnięcia ww. rezultatu dla nauczycieli/lek przewidziano oprócz ww. szkoleń m.in.:

- 24 szkolenia e-learningowe,
- wsparcie on-line realizowane przez mentorów,
- ofertę portalu projektu zawierającego tzw. Bibliotekę Kompetencji np. ze wzorami dokumentacji przydatnej w pracy nauczyciela/lki,
- Multimedialny Pakiet wspomagający Szkolnych Opiekunów Praktyk.

W efekcie działań projektowych nastąpiło zaktualizowanie kompetencji w zakresie wykorzystania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych oraz rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych w szkole przez nauczycieli biorących udział w projekcie.

Poniżej przedstawiono przykładowe opinie nauczycieli/lek na temat osiągniętych efektów i oceny realizacji projektu:

**Bożena Topczewska, Szkoła Podstawowa nr 11, Białystok:** „Dzięki udziałowi w projekcie zaktualizowałam swoje kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT oraz nowoczesnych metod edukacyjnych. Szkolenia i warsztaty przeprowadzono na wysokim poziomie. Interesujące okazały się również szkolenia e-learningowe. Studenci uczestniczący w projekcie nabyli umiejętności przydatne w codziennej pracy pedagogicznej”.

**Aneta Stankiewicz-Michalczuk, Zespół Szkół nr 5 w Białymstoku:** „Dzięki udziałowi w projekcie nastąpiło u mnie zaktualizowanie kompetencji w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych itp. Szkolenia stacjonarne z SIOPS/ICT oraz warsztatów merytoryczno-metodycznych były przydatne w mojej pracy, szczególnie te na tematy wychowawcze. Oferta szkoleń e-learningowych była bardzo bogata i obsługa ich była łatwa, intuicyjna (dobra praca informatyków projektu). Studenci uczestniczący w projekcie moim zdaniem uzyskali umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych, spotkali się z różnymi formami wychowawczych pracy w szkole – uczestniczyli w dniach otwartych, zebraniach rodzicielskich, apelach czy rekolekcjach. Dzięki udziałowi w projekcie nastąpiła w szkole poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk, gdyż dotychczas praktyki były organizowane przez studentów osobiście, nie zawsze wywiązywali się oni z obowiązków, nie wiadomo dokładnie było ile jakich godzin należy przeprowadzić ze studentem, problem był również z rozliczaniem pieniędzy za praktyki. Teraz w USUSIE wszystkie procedury były jasne, dokładnie określona ilość godzin, jasne wpisywanie na stronie internetowej, przejrzysta dokumentacja i prawidłowe, terminowe przelewanie pieniędzy na konto”.

**Agnieszka Ostaszewska, Szkoła Podstawowa nr 45, Białystok:** „Kilka słów o projekcie:

- Ofertę szkoleniową projektu USUS EST OPTIMUS MAGISTER oceniam dobrze. Dzięki niej zaktualizowałam swoje kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych itp.
- Szkolenia stacjonarne z SIOPS/ICT stały na bardzo wysokim poziomie. Kultura osobista i kompetencja prowadzących – bez zarzutu.
- Warsztaty merytoryczno-metodyczne: ciekawe, pomysłowe, poszerzające i wzbogacające wiedzę.
- Szkolenia e-learningowe zawarte na portalu projektowym różnorodne, dostosowane do potrzeb nauczycieli.
- Moim zdaniem studenci uczestniczący w projekcie uzyskali umiejętności wychowawcze, umiejętności do pracy z dziećmi, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych. Mieli możliwość obserwacji i prowadzenia zajęć, wykorzystywania wiedzy ICT w pracy z dziećmi (bardzo na czasie), zapoznali się jak funkcjonuje szkoła i jej pracownicy: nauczyciele, pedagodzy, psychologowie, logopedzi, terapeuci itd.

- Wydaje mi się, że udział w projekcie podniósł jakość organizacyjną i metodyczną mojej szkoły.

*Umożliwienie dostępu do nowoczesnych środków nauczania to chyba największy atut”.*

**Bożena Gołdyn, Szkoła Podstawowa nr 82, Kraków:** „Witam, dziękuję za możliwość udziału w projekcie. Pozwolił mi on: zaktualizować kompetencje organizacyjne praktyk szkolnych, poszerzyć i usystematyzować wiedzę poprzez uczestnictwo w szkoleniach e-learningowych. Według mnie studenci uczestniczący w projekcie kształcili umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych. W szkole nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej realizacji praktyk”.

**Elżbieta Czmielewska, Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 151, Kraków:** „Przesyłam odpowiedzi na pytania dotyczące realizacji projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM”: Dzięki udziałowi w projekcie kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych zostały zaktualizowane i przypomniane. Warsztaty i szkolenia organizowane w ramach projektu były na wysokim poziomie pod względem metodycznym i merytorycznym. Szkolenia e-learning zamieszczone na portalu projektowym dokładnie, rzeczowo i w przystępny sposób objaśniały dane zagadnienie. Studenci uczestniczący w projekcie uzyskali umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych, a także indywidualnej i globalnej obserwacji ucznia i jego umiejętności. Dzięki udziałowi szkoły w projekcie w pewnym stopniu nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk”.

**Elżbieta Orzech, Przedszkole Publiczne nr 23, Rzeszów:** „Wyrażenie opinii podsumowującej efekty działań projektu „USUS EST OPTIMUS MAGISTER .....”. Moim zdaniem dzięki udziałowi w projekcie nastąpiło u mnie zaktualizowanie kompetencji w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych itp. Uczestniczyłam w szeregu szkoleń stacjonarnych oraz warsztatów merytoryczno-metodycznych organizowanych w ramach Projektu. Wszystkie były prowadzone w sposób kompetentny, wiedza i materiały szkoleniowe na pewno wykorzystam w pracy. Szkolenia e-learningowe zawarte na portalu projektowym były zróżnicowane i można było wybrać interesujące dla siebie. Moje kompetencje zawodowe poprawiły się zarówno w obszarze wychowawczym, jak i metodycznym oraz organizacji pracy. Studenci uczestniczący w projekcie moim zdaniem uzyskali umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć,

oceny pracy własnej, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych. Nowoczesne rozwiązania wprowadzone w ramach Projektu wpłynęły pozytywnie na jakość organizacji praktyki. Ważnym elementem był System Informatycznej Obsługi Praktyki Studenckiej i Biblioteka Kompetencji. Dziękuję serdecznie za zaproszenie do udziału w Projekcie”.

**Maria Elżbieta Danielak, Przedszkole Samorządowe nr 14, Białystok:** „Szanowni Państwo! Pragnę, zgodnie z Państwa prośbą wyrazić opinię na temat efektu działań projektu: USUS „Praktyka jest najlepszym nauczycielem”. Myślę, że powyższe słowa wyrażają, czy raczej zawierają już odpowiedź na postawione pytanie. Jestem pełna wdzięczności za warsztaty merytoryczno-metodyczne, w których miałam przyjemność uczestniczyć. Były one prowadzone w sposób bardzo przemyślany, ciekawy, kompetentny. Prowadzili je profesjonalści, czyli wykładowcy akademicy. Wydaje mi się, że dla studentów uczestniczących w projekcie był to dobry czas. Z całą pewnością go nie zmarnowali. Podczas praktyk doskonalili oni umiejętności wychowawcze, zapoznali się z dokumentowaniem i prowadzeniem zajęć w placówkach edukacyjnych. Mieli też możliwość obserwowania zajęć prowadzonych przez pracujących w zawodzie nauczycieli. Wymienili doświadczenia dotyczące stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych. Bardzo ciekawą i ważną formą systematyzowania wiedzy okazały się szkolenia e-learningowe zawarte na portalu projektowym. (...)”.

**Marlena Leszko, Zespół Szkół nr 3, Białystok:** „Opinia podsumowująca efekty działań projektu: w obecnym roku szkolnym aktywnie uczestniczyłam w szkoleniach organizowanych przez USUS stacjonarnych oraz e-learningowych. Dzięki szkoleniom i profesjonalnemu przekazywaniu wiedzy nabyłam nowych umiejętności w zakresie wykorzystywania ICT, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych, które mogę efektywnie wykorzystywać nie tylko na lekcji ale także w projektach międzynarodowej współpracy szkół – eTwinning. Warsztaty merytoryczno-metodyczne były przeprowadzone w sposób ciekawy poszerzający naszą wiedzę nie tylko w dziedzinie psychologii, metodyki ale również edukacji regionalnej. Te ostatnie były przeprowadzone znakomicie! Dzięki programowi ja jak również i inni nauczyciele z mojej szkoły zdobyliśmy nową wiedzę a także doświadczenie bardzo przydatne w naszej dalszej pracy”.

**Anna Jastrzębska, Szkoła Podstawowa nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Gołdapi:** „Udział w projekcie, wzbogacił naszą szkołę o nowe doświadczenia. Po raz pierwszy uczestniczyliśmy w takim projekcie. Przygotowaliśmy odpowiednie warunki, aby zapewnić studentce zdobycie możliwie najlepszych umiejętności. Dotyczyło to zarówno wykorzystania ICT, zaprezentowania nowoczesnych metod edukacyjnych i rozwiązań wychowawczych. Zaktualizowaliśmy w tym celu nasze szeroko pojęte zasoby. Na podstawie obserwacji, rozmów i uzyskanych opinii możemy stwierdzić, że studentka zreali-

zowała cele praktyki i tym samym uzyskała umiejętności niezbędne w pracy nauczyciela. Udział w projekcie przyczynił się do poprawy jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk. (...) „.

**Robert Wis, SP nr1 Lubaczów, woj. podkarpackie:** „Opinia podsumowująca efekty działań projektu: dzięki udziałowi w projekcie zaktualizowałem swoje kompetencje w zakresie wykorzystywania ICT, nowoczesnych metod edukacyjnych, rozwiązań wychowawczych i organizacyjnych itp. Moja opinia na temat szkoleń stacjonarnych z SIOPS/ICT oraz warsztatów merytoryczno-metodycznych jest pozytywna, szkolenia były prowadzone profesjonalnie i w ciekawy sposób. Tematyka szkoleń e-learning zawarte na portalu projektowym są ciekawe i zawierają wiadomości konkretne i rzeczowe. Moim zdaniem student podczas praktyk miał okazję zapoznać się z nowoczesnymi środkami przekazu informacji oraz zdobyć umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych. Dzięki udziałowi mojej Szkoły w projekcie zwrócono większą uwagę na poprawę jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk. (...) Dziękuję za pomoc w wypełnianiu dokumentacji elektronicznej”.

**Anna Czyżewska, Zespół Szkół Gastronomicznych, Białystok:** „Moim zdaniem organizacja praktyk była bardzo przejrzysta i zawierała klarowne zasady odbywania tych praktyk. Można było ustalić z praktykantem dogodny termin odbywania praktyk, które nie burzyły zaplanowanych działań nauczyciela. Osobisty kontakt z opiekunem praktyk i wymiana doświadczeń pomogły w ustaleniu oczekiwań nauczyciel - opiekun praktyk. Szkolenia, w których brałam udział podwyższyły moje kompetencje w stosowaniu technologii informacyjnej na zajęciach edukacyjnych. Poznałam i poszerzyłam wiedzę na temat programów i gier dydaktycznych wspomagającą samodzielną naukę uczniów. Część szkoleń psychologiczno-pedagogicznych była na bardzo dobrym poziomie, które wykorzystuje w relacjach z uczniami. Współpraca z opiekunem praktyk umożliwiła wymianę doświadczeń i poszerzenie innowacyjnych metod nauczania. Odważniej wykorzystuję technologię informacyjną i program „Geogebra” na lekcjach matematyki. Buduję lepsze relacje z uczniami biorąc pod uwagę ich osobowość, charakter i możliwości intelektualne. Lepiej rozumiem emocjonalną stronę ucznia i jego potrzeby. W aspekcie wychowawczym edukacja regionalna poszerzyła moją wiedzę na temat historii Białegostoku a wycieczka zorganizowana klasie była skutkiem zajęć na których byłam. Omawiałam z praktykantami dokumenty w szkole oraz programy nauczania i podstawę programową. Zwracałam uwagę na budowanie prawidłowych relacji nauczyciel - uczeń. Zachęcałam do stosowania nowoczesnych metod pracy. Udzielałam wskazówek dalszych zmian w pracy, aby uzyskać lepsze efekty nauczania. Dokonywać obiektywnej i systematycznej samooceny własnej pracy”.

**Grażyna Walocha, SP nr 95 Kraków:** „Szanowni Państwo, Dzięki udziałowi w projekcie zdobyłam praktyczną wiedzę z zakresu ICT, którą wykorzystam w pracy zawodowej. Konkretnie rady i ćwiczenia trenerów zdecydowanie przyczyniły się do uaktualnienia mojej wiedzy, szczególnie z zakresu elektronicznego dokumentowania praktyk studenckich. Szkolenia stacjonarne, w których brałam udział były merytoryczne i profesjonalnie prowadzone przez trenerów, a ich warsztatowa forma oraz materiały szkoleniowe umożliwiały przećwiczenie poznanych technik multimedialnych w praktyce. Dodatkowym walorem szkoleń była dogodna lokalizacja w centrum miasta i możliwość wyboru terminu. W mojej ocenie, studenci uczestniczący w projekcie podnieśli swoje umiejętności w zakresie aktywizujących metod edukacyjnych i nowoczesnych pomocy dydaktycznych z wykorzystaniem ICT oraz doskonalili efektywne zarządzanie czasem w trakcie prowadzonych zajęć, a także zapoznali się z prowadzeniem dokumentacji szkolnej. Pozyskali z pewnością cenne wskazówki praktyczne, metodyczne i instruktażowe, wzbogacające ich kompetencje zawodowe w obszarze organizacyjnym i wychowawczym, dotyczące rozwiązywania problemów w toku codziennej pracy w środowisku szkolnym. Dzięki udziałowi szkoły w projekcie, realizowano formułę elektronicznego dokumentowania Praktyk Studenckich.”.

**Magdalena Ścieńska, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Tarnowie:** „Udział w projekcie, w ramach którego miałam okazję współpracować przyczynił się do zaktualizowania i poszerzenia moich kompetencji w zakresie wykorzystania ICT oraz nowoczesnych metod edukacji. Szeroki wybór szkoleń zarówno internetowych jak i praktycznych warsztatów stwarzał możliwości uzyskania nowych umiejętności, które będę mogła wykorzystać w swojej dalszej pracy np. szkolenie z zakresu tworzenia stron www. Szkolenia prowadzone były przez wykwalifikowaną kadrę, na wysokim poziomie i w przyjaznej atmosferze. Uważam, iż studenci uzyskali umiejętności wychowawcze, wykorzystywania ICT w prowadzeniu zajęć, dokumentowania i obserwacji zajęć, oceny pracy własnej i uczniów, stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych podczas prowadzonych i obserwowanych zajęć, jak również podczas rozmów z nauczycielami czy aktywnemu uczestniczeniu w innych działaniach realizowanych na terenie szkoły i poza nią tj. praca kół zainteresowań, szkolnego wolontariatu, organizacja przedsięwzięć szkolnych, praca nauczycieli w komisjach i wiele innych. Uważam, że udział w Projekcie pozytywnie wpłynął na jakość organizacyjnej realizacji praktyk”.

**Beata Zalewska, PS nr 39 w Białymstoku** „Projekt wniósł wiele dobrego zarówno dla nauczycieli, jak i dla studentów. W mojej placówce wykorzystujemy tablicę interaktywną, która wspaniale podnosi poziom nauczania, a także wychowania. Wszystkie szkolenia okazały się potrzebne, odświeżyły posiadaną wiedzę, a także dostarczyły nowych wiadomości. Szkolenia e-learningowe niezwykle ciekawe ze skondensowaną wiedzą oraz możliwością uczestniczenia w nich o dowolnej porze, co jest bardzo ważne i dogodne. PRAKTYKI ODBYWAŁY SIĘ RZETELNIE I NA BARDZO WYSOKIM POZIOMIE. Studentki wyniosły fachową wiedzę, bo cóż może być lepszego od praktyki? Czułam się odpowiedzialna za przyszłe pokolenie nauczycieli. KOŃCĄCY SIĘ PROJEKT BĘDZIE OGROMNĄ STRATĄ-SZCZEGÓLNI DLA STUDENTÓW. DZIĘKUJĘ ZA WSZYSTKO”.

### 3.4. Efekty projektowe związane ze szkołami/ przedszkolami/placówkami

W ramach projektu założono objęcie wsparciem łącznie 80 szkół, przedszkoli, placówek oświatowo-wychowawczych (wartość bazowa). W związku z indentyfikowaniem w trakcie realizacji projektu potrzeby zwiększenia liczby podmiotów objętych projektem, celem zapewnienia jak największej liczbie studentów miejsc do odbywania praktyk, do projektu zrekrutowano łącznie aż 275 szkół, przedszkoli, placówek - osiągając 344% wskaźnika.

**Jednym ze wskaźników dotyczących efektów poprawy jakości realizacji praktyk pedagogicznych w szkołach było udostępnienie Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk dla co najmniej 80 placówek.**

Łącznie System SIOPS udostępniono łącznie 275 szkołom, przedszkolom, placówkom oświatowym z terenu całej Polski. Dlatego też stopień realizacji wskaźnika w wyniósł 344%.

**Kolejnym wskaźnikiem jest „liczba szkół, przedszkoli i placówek oświatowych, w których zrealizowano programy praktyk we współpracy z Uniwersytetem w Białymstoku i Urzędem Miejskim w Białymstoku”**

Wartość docelowa wskaźnika wynosi 80 szkół/przedszkoli/placówek, w których zrealizowano programy praktyk. W chwili opracowywania niniejszej publikacji w 80 szkołach/przedszkolach/placówkach z Białegostoku wskaźnik został osiągnięty w 100%. W związku z faktem objęcia projektem większej liczby szkół niż zakładano, można z pewnością założyć, że realnie wskaźnik ten zbliży się do około 300%. Jednakże ze względu na to, iż w dalszym ciągu są realizowane praktyki studenckie ostateczny stopień realizacji wskaźnika zostanie wykazany w ww. raporcie końcowym.



**Ostatnim wskaźnikiem mierzącym efekty wsparcia kierowanego w ramach projektu do szkół, przedszkoli i placówek oświatowych jest „Liczba 80% szkół, przedszkoli i placówek oświatowych, w których nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej i metodycznej realizacji praktyk pedagogicznych”.**

Wartość docelowa wskaźnika wynosiła 64 placówki. W chwili opracowywania niniejszej publikacji wskaźnik został osiągnięty w 100%. Rezultat ten został zbadany na podstawie ankiety.

Poza ww. badaniami ewaluacyjnymi, których szczegółowy opis oraz dane zostaną zawarte w raporcie końcowym podsumowującym wyniki badań, który zostanie zamieszczony w wyszukiwarce produktów projektów konkursowych Ośrodka Rozwoju Edukacji pod adresem: [www.zasobyip2.ore.edu.pl](http://www.zasobyip2.ore.edu.pl), w czerwcu 2015 roku do Dyrekcji szkół, przedszkoli oraz placówek skierowano prośbę o udzielenie opinii odnośnie udziału ich placówki w projekcie. Poniżej cytujemy kilka wybranych opinii:

**SP nr 50 Białystok** „Poprawa jakości organizacyjnej realizacji praktyk? Zdecydowanie tak. Zwłaszcza możliwość internetowego rozliczania praktyk, choć czasochłonna, skłaniała do systematyczności w prowadzeniu dokumentacji. Szkolenia prowadzone w ramach projektu podniosły jakość pracy nauczycieli; uczniowie entuzjastycznie reagowali na lekcje prowadzone przez studentów, ze względu na swoistą nowość pojawiającą się w trakcie roku; wykorzystanie tablicy interaktywnej oraz multimediów uatrakcyjniły zajęcia i wpłynęły dodatnio na efekty kształcenia. Dzięki udziałowi w projekcie studenci uzyskali wiele praktycznych wskazówek, nauczyli się dokumentowania i obserwacji zajęć, stosowali nowoczesne metody edukacyjne, wykorzystywali ICT, wzbogacali swój warsztat pracy i umiejętności wychowawcze oraz pedagogiczne”.

**ZSOI nr 7 Kraków** „Studenckie praktyki w ramach projektu przebiegały w naszej placówce bez zakłóceń. Jesteśmy szkołą, która prowadzi stałą współpracę z uczelniami i organizację praktyk mamy dobrze opracowaną. Ułatwieniem było dla nauczycieli – opiekunów praktyk to, iż mieli możliwość bieżącego monitorowania stanu realizacji praktyk studentów. Dzięki udziałowi w projekcie nauczyciele poprzez udział w szkoleniach mieli też możliwość podnieść swoje kompetencje w zakresie wykorzystania ICT w prowadzeniu zajęć, ugruntowania wykorzystania nowoczesnych metod edukacyjnych. Szkolenia były największym atutem projektu. Studenci zapoznali się z bazą lokalową, organizacją pracy i dokumentacją prowadzoną w naszej szkole. Mieli możliwość wykorzystania w praktyce wiedzy o stosowanych w działaniach pedagogicznych metodach pracy z uczniami, rozwijania umiejętności uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pracy, kształtowania postawy otwartości i współpracy w nowych środowiskach pracy pedagogicznej. Studenci odbywający u nas praktykę odpowiedzialnie i profesjonalnie przygotowali się do swojej pracy.”

**ZSTiO Białystok** „Nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej praktyk studenckich. Studenci bezpośrednio zwracali się do opiekunów praktyk. Po sporządzeniu harmonogramu zatwierdzał je dyrektor. Nastąpił sprawny przepływ informacji i realizacja praktyk przebiegała bez zakłóceń. Dzięki udziałowi w projekcie nastąpiła poprawa jakości metodycznej realizacji praktyk. Opiekunowie dzięki udziałowi w szkoleniach zdobyli nowe umiejętności które wykorzystywali w czasie realizacji praktyk. Największe korzyści osiągnęli opiekunowie praktyk, którzy zdobyli nowe umiejętności w czasie szkoleń. Zdobyta wiedza będzie również wykorzystywana w przyszłości. Korzyścią jest również współpraca z Uniwersytetem w Białymstoku. Placówka pozyskała sprzęt audiowizualny – tablicę interaktywną, laptop, rzutnik, drukarkę, który jest wykorzystywany intensywnie (...). Sprzęt został wykorzystany do szkolenia nauczycieli w zakresie korzystania z tablicy interaktywnej. Sprzęt jest intensywnie wykorzystywany, stosowane są aktywne formy i metody pracy z uczniami. Zaktualizowanie kompetencji przyczyniło się do zakupu kolejnych tablic interaktywnych. Studenci uzyskali umiejętności wychowawcze, prowadzili zajęcia z wykorzystaniem ICT, stosowali nowoczesne metody i formy pracy z uczniami. Na szczególną uwagę zasługuje poznanie przez studentów form i metod pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych (w naszej placówce uczy się ok. 100 uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego). Studenci zapoznali się z dokumentacją pomocy psychologiczno-pedagogicznej, z dostosowaniem form i metod pracy. Mieli możliwość poznać prace w oddziałach integracyjnych”.

**ZS nr 16 Białystok** „Dzięki udziałowi naszej placówki w projekcie nastąpiła poprawa jakości organizacyjnej praktyk. Wprowadzenie usystematyzowanych rozwiązań takich jak: wsparcie Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS), wsparcie metodyków oraz współpraca z ośrodkiem uniwersyteckim ułatwiło i ujedynoliciło organizowanie praktyk, a dalej podniosło ich jakość. Poprawa jakości metodycznej realizacji praktyk była konsekwencją podniesienia kwalifikacji nauczycieli/opiekunów praktyk oraz przygotowania nowoczesnych programów realizacji praktyk. Zaktualizowana wiedza pedagogów w zakresie nowoczesnych metod edukacyjnych oraz wychowawczych pozwoliła pokazać i przekazać studentom najwyższe standardy w nauczaniu. Największą korzyścią płynącą z udziału placówki w projekcie jest podniesienie kwalifikacji nauczycieli. Dzięki uczestniczeniu w szkoleniach i warsztatach pedagodzy poszerzyli swą wiedzę w zakresie wykorzystania nowych mediów w praktyce pedagogicznej, zaś nowoczesny sprzęt dydaktyczny otrzymany w ramach projektu pozwolił wykorzystać te umiejętności w praktyce”.

**ZS nr 13 Białystok** „Dzięki udziałowi w projekcie nastąpiła zdecydowana poprawa jakości organizacyjnej praktyk. Studenci przychodzili w różnym okresie roku szkolnego, co pozwalało elastycznie dopasować harmonogram realizacji praktyk do możliwości placówki oraz planu zajęć studentów. Organizacja zajęć nie przysparzała żadnych problemów, zaś jasny i czytelny system odnotowywania realizacji praktyk był bardzo pomocny.

Korzyści z udziału w projekcie to m.in. możliwość uczestnictwa w szkoleniach nauczycieli oraz wzbogacenie szkoły o sprzęt multimedialny (tablica interaktywna). Udział w spotkaniach nauczycieli różnych placówek był doskonałą okazją do wymiany wiedzy i doświadczeń. Każde szkolenie, w którym uczestniczyli nauczyciele wносиło coś nowego do ich warsztatu pracy. Nauczyciele uczący w naszej placówce mają bardzo wysokie kompetencje w zakresie ICT czy też nowoczesnych metod edukacyjnych. Szkolenia pozwoliły na usystematyzowanie posiadanej już wiedzy oraz jej uzupełnienie. Bardzo przydatne były szkolenia dotyczące nowoczesnych narzędzi edukacyjnych z wykorzystaniem technologii ICT, np. przygotowanie prezentacji multimedialnych w postaci stron www. Niewątpliwie projekt przyczynił się do podniesienia jakości realizowania praktyk przez studentów. Wymagał od nich systematyczności, współpracy ze szkołą, większego zaangażowania i przygotowania. Bardzo ważnym aspektem było poszerzenie wiedzy studentów z zakresu ICT czy też nowoczesnych metod edukacyjnych”.

**ZSP nr 7 Rzeszów** „W zakresie jakości organizacyjnej realizacji praktyk nastąpiła poprawa w następujących obszarach: dostęp do dokumentacji przebiegu praktyk na bieżąco dostarczał nauczycielom wskazówek, na co mają zwrócić uwagę w trakcie opieki nad praktykantami i w jaki sposób udokumentować poszczególne czynności. Nauczyciele przekonali się, że elektroniczna forma prowadzenia dziennika praktyk ułatwia pracę i oszczędza czas. Stosując TI w procesie edukacyjnym w związku z realizacją projektu, nauczyciele z większą świadomością i w bardziej urozmaiconej formie planują wprowadzanie elementów lekcji z towarzyszeniem komputera. Starają się, by wynikało to w sposób naturalny, ze zwróceniem uwagi na zachowanie proporcji stosowanych metod pracy i środków nauczania, dbają o atrakcyjność i walory poznawcze realizowanych treści edukacyjnych. Ucząc innych, każdy jednocześnie doskonali siebie. Opieka nad praktykantami, odpowiedzialność za wyposażenie ich w umiejętność obserwowania i prowadzenia zajęć oraz sprawowania opieki nad uczniami zmobilizowały nauczycieli do zweryfikowania własnej postawy zawodowej, odświeżenia pojęć, zagadnień z zakresu dydaktyki i pedagogiki, wytrącenia ze stanu nieuchronnie pojawiającej się rutyny. Ponadto udział w szkoleniach przyczynił się do wzrostu ich kompetencji w zakresie wykorzystania TI w pracy nauczyciela. Prowadzone zajęcia, pojawiające się sytuacje wychowawcze były na bieżąco konsultowane, omawiane ze studentami. Udział w projekcie zmotywował nauczycieli do rozszerzenia zakresu stosowania ICT podczas zajęć edukacyjnych, poszukiwania nowych rozwiązań metodycznych, pomysłów, na czym skorzystali i praktykanci, i uczniowie. Jako opiekunowie praktyk zostali powołani nauczyciele doświadczeni, z wieloletnim stażem, ustawicznie doskonalący swój warsztat pracy, bardzo sumiennie wypełniający obowiązki zawodowe. Zarówno prowadzone czy obserwowane zajęcia, jak też inne formy działań wychowawczych, opiekuńczych i dydaktycznych dostarczyły studentom rzetelnej wiedzy i umiejętności praktycznych”.

# Zakończenie

Projekt „*USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem*” był projektem nowatorskim. Rezultatem projektu jest:

- Podniesienie kwalifikacji kadry szkół/placówek oraz studentów i studentek w zakresie wykorzystania nowoczesnych rozwiązań wychowawczych, metodycznych i organizacyjnych
- Wyposażenie szkół/placówek w sprzęt multimedialny (tablica interaktywna, laptop, rzutnik, drukarka)
- Nawiązanie stałej współpracy z Uniwersytetem w Białymstoku, Politechniką Białostocką, Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie i Uniwersytetem Rzeszowskim
- Udział w warsztatach i szkoleniach
- Wsparcie mentorskie pracowników dydaktyczno-naukowych Uniwersytetu w Białymstoku
- Udział w spotkaniach panelowych poświęconych analizie organizacji i realizacji praktyk oraz propozycji ulepszeń
- Dostęp do e-learningowych materiałów edukacyjnych dla wszystkich nauczycieli szkół uczestniczących w projekcie
- Realizacja praktyk z wykorzystaniem nowoczesnego sprzętu i metod.

Praktyki pedagogiczne zapewniły studentom zastosowanie wiedzy teoretycznej zdobytej podczas studiów w praktyce szkolnej, a także pozwoliły wykażać się konkretnymi umiejętnościami praktycznymi, związanymi z realizacją procesu dydaktyczno-wychowawczego w realnym środowisku pracy pedagoga. W szczególności zaś umożliwiły: poznanie organizacji pracy różnych typów szkół i placówek, a zwłaszcza tych, w których absolwenci mogą znaleźć zatrudnienie; nabycie umiejętności planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć; nabycie umiejętności prowadzenia obserwacji zajęć i jej dokumentowania; nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów; nabycie umiejętności analizowania własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów.

Praktyki realizowane w ramach projektu „*USUS EST OPTIMUS MAGISTER - praktyka jest najlepszym nauczycielem*” zapewniły przyszłym nauczycielom należyte przygotowanie do realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, którego cele stanowią odzwierciedlenie postępu cywilizacyjnego, jak i przemian

zachodzących w sferze nauki, w tym również nauk o wychowaniu. Liczymy, że zaproponowane rozwiązania wpłyną pozytywnie na realizację praktyk pedagogicznych, współpracę ze szkołami, ale też zwiększą zaangażowanie nauczycieli opiekunów praktyk w opiekę nad praktykantami. Zaś nowoczesne multimedia pomogą i usprawnią pracę zawodową.

Biorąc pod uwagę rolę, jaką opiekunowie praktyk pedagogicznych odgrywają w kształtowaniu kompetencji praktycznych studentów (przyszłych nauczycieli) oraz brak rozwiązań systemowych związanych z pełnieniem tejże funkcji przez nauczycieli, warto podkreślić, iż uczestnictwo w projekcie pozwoliło nauczycielom zdobyć nowe umiejętności z zakresu prowadzenia praktyk pedagogicznych, wymienić między sobą doświadczeń związanych z pełnieniem funkcji opiekuna praktyk, podzielić się swoimi obawami oraz zapoznać się z szeregiem sprawdzonych rozwiązań w tym obszarze. Dla nauczycieli projekt był doskonałą okazją do własnego rozwoju zawodowego, poszerzania swojej wiedzy, doskonalenia umiejętności potrzebnych do podnoszenia własnego profesjonalizmu nauczycielskiego.

Warto podkreślić, iż istotnym elementem projektu było zaangażowanie w jego realizację doświadczonych nauczycieli i ekspertów z dziedziny edukacji. Wybór nauczycieli, którzy posiadali stopień nauczyciela mianowanego i dyplomowanego nie był przypadkowy. To osoby, które posiadają nie tylko doświadczenie, ale także dysponujące umiejętnośćmi przekazywania wiedzy innym. W trakcie szkoleń i warsztatów nauczyciele doskonalili swoje umiejętności współpracy z uczelnią. Rozwijali również swoje umiejętności w zakresie wspierania studenta w rozwoju zawodowym, jak i wprowadzania go w rolę przyszłego nauczyciela. Zadbaliśmy, aby uczestnictwo w projekcie inspirowało nauczycieli do autorefleksji nad własną praktyką, uświadomiło im działanie elementów stymulujących i blokujących ich rozwój zawodowy oraz pozwoliło dostrzec w pełnieniu funkcji opiekuna szansę własnego rozwoju zawodowego.

Dzięki zaangażowaniu wysoko wykwalifikowanej kadry naukowo-dydaktycznej, szkoleniowej i administracji, a także studentów udało się w całości zrealizować zamierzenia projektu, za co wszystkim dziękujemy.

Patrząc zatem w przyszłość warto zabiegać o integrowanie instytucji, osób zaangażowanych w realizację praktyk pedagogicznych, aby zapewnić studentom jak najlepsze warunki odbywania praktyk - przez co wzmacniać status i zawód nauczyciela. Należy też poszukiwać takich rozwiązań praktycznych, które pomagają przygotowywać nauczycieli do skutecznego działania w złożonych i zmieniających się warunkach.

# Bibliografia

- Adamek I., Bałachowicz J. (2013) *Kompetencje kreatywne nauczycieli wczesnej edukacji dziecka*. Kraków: Impuls
- Banach Cz. (2006) Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji, W: B. Muchacka, W. Kogut (red.) *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*. Kraków, s. 18
- Bednarska M. (2009) *Feminizacja zawodu*. „Edukacja i Dialog” nr 2
- Bereźnicki F., (2011) *Podstawy dydaktyki*, Kraków.
- Borak E., Rybak A. (2011) Praca badawcza ucznia drogą do samodzielnego konstruowania wiedzy. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER – Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. I, Gorzów Wlk. „Warta”, s. 33-42
- Brzezińska A. (1997) Refleksja w działalności nauczyciela. *Studia Edukacyjne*, nr 3, s. 113-133
- Chomczyńska-Rubacha M. (2010) *Ukryty program edukacji pedagogów i nauczycieli*, „Kultura i Edukacja” nr 2, s. 7-16
- Czerwiński K. (2007) Kompetencje współczesnego nauczyciela i ich uwarunkowania (przegląd najważniejszych polskich koncepcji). W: J. Podgórecki (red.) *Studia i rozprawy* Warszawa: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony w Warszawie, s. 31-36
- Day Ch. (2008) *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*. Gdańsk: GWP, s. 7
- Dudel B., Głowska M. (2014) Indywidualizacja pracy z uczniem – wybrane zagadnienia. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER – Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. III, Białystok: Wyd. Buk, s. 26-35
- Dudel B., Głowska M. (2011) O motywacji w edukacji. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER – Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. I, Gorzów Wlk.: „Warta”, s. 9-20
- Dudzikowa M. (2006) *Jak kształcić nauczycieli u progu XXI wieku*, „Rocznik Pedagogiczny” nr 29
- Dylak S. (2004) Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe. W: T. Pilch (red.) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 553-567
- Fish D. (1996) *Kształcenie przez praktykę*. Warszawa: Wydawnictwo CODN
- Gołębiak B. D. (1998) *Zmiany edukacji nauczycieli. Wiedza – biegłość – refleksyjność*. Toruń-Poznań: Wydawnictwo „Edytor”.

- Kamińska A. (2014) Nabywanie kompetencji kluczowych przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w zmieniającym się świecie edukacyjnym i społecznym. *Edukacja elementarna w teorii i praktyce*, 1 (31), s. 53-67
- Karbowniczek J. (2013) Organizacja procesu praktyk pedagogicznych na uczelni wyższej. W: E. Miterka, E. Staropiętka-Kuna (red.) *Praktyki pedagogiczne i ich znaczenie w systemie kształcenia nauczycieli edukacji elementarnej*. Chełm, s. 19
- Kienig A., Smietało K. (2011) Kształcenie kompetencji społeczno-emocjonalnych. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. I, Gorzów Wlk. : „Warta”, s. 21-32
- Kienig A., Smietało K. (2012) Kształtowanie wartości. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. II, Białystok: Wyd. Libra, s. 28-39
- Klus-Stańska D., Szczepka-Pustkowska M. (red.) (2009) *Pedagogika wczesnoszkolna - dyskursy, problemy, rozwiązania*. Warszawa
- Konopacki A., Samsel A. (2012) Edukacja regionalna. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. II, Białystok: Wyd. Libra, s. 20-27
- Kościołek M., Piróg D. (2006) Założenia teoretyczne i model empiryczny praktyk pedagogicznych realizowanych w Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie, W: B. Walkiewicz (red.) *Praktyki pedagogiczne w systemie kształcenia nauczycieli*. Warszawa, s. 91
- Kryński J., Szawiel I. (2011) Jak wyglądasz słowem. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. I, Gorzów Wlk. „Warta”, s. 43-51
- Krzesińska B., Szymanowska J., Sobolewska-Popko A. (2014) Superwizja w edukacji. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. III, Białystok: Wyd. Buk, s. 17-25
- Kwaśnica R. (2003) Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu. W: Z. Kwieciński, B. Laska E.I. (2007) *Nauczyciel wobec wczesnej edukacji dzieci*. Rzeszów: Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego
- Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013* (2014) Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych
- Okoń W. (2004) *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa, s. 326
- Olejnik P. (2006) Przygotowanie zawodowe nauczycieli w perspektywie współczesnych kontekstów edukacyjnych i społecznych, W: A. Kusztelak, A. Zduniak (red.) *Kształcenie zawodowe w teorii i praktyce edukacyjnej*. Poznań
- Pankowska D. (2010) *Nauczyciel w perspektywie analizy transakcyjnej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS
- Pankowska D. (2011) *Praktyczne przygotowanie do zawodu nauczyciela. Raport z analizy programów praktyk pedagogicznych*. Zamość: Oficyna Simondis

- Pearson A.T., (1994) *Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*. Warszawa
- Perry R. (2000) *Teoria i praktyka. Proces stawiania się nauczycielem*. Warszawa: WSiP, s. 17
- Perzycka E., Nowotniak J. (2001) O standardach kompetencji zawodowych nauczycieli. *Edukacyjne dyskursy*, <http://ip.univ.szczecin.pl>, data publikacji 15.03.2001
- Rekomendacje w zakresie praktycznego przygotowania studentów do wykonywania zawodu nauczyciela opracowane w ramach projektu: Praktyka na miarę sztyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela, Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych, 2012*
- Rybak A. (2014) Multimedia w kształceniu a rozwój twórczy ucznia. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. III, Białystok: Wyd. Buk, s. 36-46
- Sielatycki M. (2005) Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej. *Trendy. Czasopismo Internetowe CODN*, nr 3, s. 13-21
- Strykowski W. (2005) Kompetencje współczesnego nauczyciela. *Neodidagmata*, 27/28, s. 15-28
- Suplicka A., Wróblewska U. (2014) Historia wychowania w praktyce pedagogicznej. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. III, Białystok: Wyd. Buk, s. 47-57
- Szawiel I., Kryński J., (2012) Impostacja - o prawidłowym stawianiu głosu. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. II, Białystok: Wyd. Libra, s. 40-47
- Szokolak A. (2012) Od Czeladnika ku Nauczycielowi transformatywnemu, W: E. Żmijewska (red.) *Kształcenie nauczycieli modele - tendencje - wyzwania wielokulturowej rzeczywistości*. Kraków, s. 29
- Śliwerski (red.) *Pedagogika. Podręcznik akademicki, t.2*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Śliwerski B. (2010) *Mysleć jak pedagog*. Sopot, s. 25
- Walkiewicz B. (2008) Opiekun praktyk pedagogicznych w szkole, Opiekun praktyk pedagogicznych w szkole, W: K. Sujak-Lesz (red.) *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia*. Wrocław, s. 133
- Wiłkomirska A. (2005) *Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Zińczuk M. (2012) Nauczyciel wobec niepowodzeń i trudności. W: *USUS EST OPTIMUS MAGISTER - Praktyka jest najlepszym nauczycielem. Warsztaty merytoryczno-metodyczne*, cz. II, Białystok: Wyd. Libra, s. 6-19



**Akty prawne:**

1. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 207, poz. 2110)*
2. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz.U. 2012 poz. 131)*
3. *Komisja Europejska (2005) Wspólne europejskie zasady dotyczące kompetencji i kwalifikacji nauczycieli, [www.etwinning.net](http://www.etwinning.net)*
4. *Tematyczna grupa robocza Komisji Europejskiej ds. rozwoju zawodowego nauczycieli (2011) Kluczowe Kompetencje nauczycieli: wymagania i rozwój [www.etwinning.net](http://www.etwinning.net)*
5. *Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2014 r., poz. 1198)*
6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. 2014 r., poz. 1084)*

## Spis tabel

Tabela 1. Liczba studentów w roku akademickim 2012/2013 w porównaniu do roku 2008/2009 .....	33
Tabela 2. Kompetencje kształtowane w ramach praktyk .....	53
Tabela 3. Instrukcja praktyk pedagogicznych dla studenta kierunku biologia (aktualna do 2012 roku) .....	101
Tabela 4. Instrukcja praktyk pedagogicznych dla studenta kierunku biologia (aktualna od 2012 roku) .....	102
Tabela 5. Instrukcja szkolnego opiekuna praktyk - kierunek: matematyka .....	104
Tabela 6. Instrukcja szkolnego opiekuna praktyk - kierunek: matematyka. Typ praktyki: Wyższe zawodowe - 1 specjalność - 150 godzin (aktualna do 2012 roku) .....	105

## Spis wykresów

Wykres 1. Liczba maturzystów przyjętych na I rok studiów w uczelniach publicznych i niepublicznych od roku akademickiego 2011/2012 do 2014/2015 .....	32
Wykres 2. Studenci ogółem w latach 2013-2025 (w tys.) .....	34
Wykres 3. Prognoza liczby studentów w 2015, 2020 i 2025 roku w wybranych krajach OECD przy założeniu stałej stopy partycypacji (zmiana w % w stosunku do 2005 roku) .....	35
Wykres 4. Studentki objęte projektem .....	110
Wykres 5. Studenci objęci projektem .....	111
Wykres 6. Status studentów/tek na rynku pracy .....	111
Wykres 7. Zatrudnienie studentów/tek - słuchaczy/czek .....	112
Wykres 8. Wiek studentów/tek - słuchaczy/czek .....	113
Wykres 9. Wykształcenie studentów/tek - słuchaczy/czek .....	114
Wykres 10. Obszar zamieszkania studentów/tek - słuchaczy/czek .....	114
Wykres 11. Województwa zamieszkania studentów/tek - słuchaczy/czek .....	115
Wykres 12. Województwa zamieszkania nauczycieli/lek .....	116
Wykres 13. Wiek nauczycieli/lek .....	117
Wykres 14. Obszar zamieszkania nauczycieli/lek .....	117
Wykres 15. Typy placówek .....	118
Wykres 16. Województwa w których umiejscowione są placówki uczestniczące w projekcie .....	119

## Spis fotografii

Fot. 1.	Konferencja inauguracyjna 16 listopada 2010 roku .....	66
Fot. 2.	Spotkanie informacyjno-rekrutacyjne w Krakowie 3 września 2014 roku ....	66
Fot. 3.	Spotkanie panelowe 26 września 2013 roku .....	67
Fot. 4.	Spotkanie informacyjno-rekrutacyjne na Uniwersytecie Rzeszowskim 17 czerwca 2014 roku .....	67
Fot. 5.	Strona portalu <a href="http://praktyki.uwb.eduportal.pl">http://praktyki.uwb.eduportal.pl</a> .....	68
Fot. 6.	Strona Systemu Informatycznej Obsługi Praktyk Studenckich (SIOPS) .....	69
Fot. 7.	Szkolenia ICT - czerwiec 2013 .....	70
Fot. 8.	Strona lekcje e-learningowe .....	75
Fot. 9.	Certyfikat wydawany studentom po ukończeniu 24 szkoleń e-learningowych .....	75
Fot. 10.	Strona Biblioteki Kompetencji .....	76
Fot. 11.	Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Białegostoku i okolic z zakresu programu eXe .....	128
Fot. 12.	Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Krakowa i okolic .....	128
Fot. 13.	Szkolenie ICT dla nauczycieli/lek z Rzeszowa i okolic .....	129

## Aneks

### Wykaz zrekrutowanych placówek oświatowych opracowany przez Combidata Poland Sp. z o.o.

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
1	I Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza	Brukowa	Białystok
2	III Liceum Ogólnokształcące im. K. K. Baczyńskiego	Pałacowa	Białystok
3	IV Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida	Zwierzyniecka	Białystok
4	Przedszkole Samorządowe nr 14	Al. Piłsudskiego	Białystok
5	Przedszkole Samorządowe nr 25 Kraina Uśmiechu	Waszyngtona	Białystok
6	Przedszkole Samorządowe nr 26 Integracyjne	Ciepła	Białystok
7	Przedszkole Samorządowe nr 39	Witosa	Białystok
8	Przedszkole Samorządowe nr 4	Sokóleńska	Białystok
9	Przedszkole Samorządowe nr 47 Z uśmiechem	Św. Wojciecha	Białystok
10	Przedszkole Samorządowe nr 48	Pogodna	Białystok
11	Przedszkole Samorządowe nr 64 im Akademia Jasia i Małgosi	St. Dubois	Białystok
12	Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Jana Kochanowskiego – Zespół Szkół nr 3	Jesienna	Białystok
13	Publiczne Gimnazjum nr 13 im. Św. Królowej Jadwigi	Piastowska	Białystok
14	Publiczne Gimnazjum nr 15	Porzeczkowa	Białystok
15	Publiczne Gimnazjum nr 17 Integracyjne	Łagodna	Białystok
16	Publiczne Gimnazjum nr 2 im. 42 Pułku Piechoty	Legionowa	Białystok
17	Publiczne Gimnazjum nr 3 im. Izabeli Branickiej	Spacerowa	Białystok
18	Publiczne Gimnazjum nr 4 z Oddziałami Integracyjnymi	Ciepła	Białystok
19	Publiczne Gimnazjum nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi	Pułaskiego	Białystok
20	Publiczne Gimnazjum nr 6 z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Seweryna Nowakowskiego	Komisji Edukacji Narodowej	Białystok
21	Publiczne Gimnazjum nr 7 im. K.S.S Konarskiego	Stołeczna	Białystok
22	Publiczne Gimnazjum nr 9 im. 2 Korpusu PSZ na Zachodzie	Antoniuk Fabryczny	Białystok
23	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Waldemara Kikolskiego	Antoniuk Fabryczny	Białystok
24	Szkoła Podstawowa nr 11 z Oddziałami Integracyjnymi im. Kornela Makuszyńskiego	Poleska	Białystok
25	Szkoła Podstawowa nr 12 im. Zygmunta Glogera	Komisji Edukacji Narodowej	Białystok
26	Szkoła Podstawowa nr 14 z Oddziałami Integracyjnymi im. K. Pułaskiego	Pułaskiego	Białystok

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
27	Szkoła Podstawowa nr 15 im. Marii Skłodowskiej-Curie	Władysława Broniewskiego	Białystok
28	Szkoła Podstawowa nr 16 im. Tadeusza Kościuszki	Strażacka	Białystok
29	Szkoła Podstawowa nr 19	Mieszka I	Białystok
30	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Ks. Jana Twardowskiego	Bohaterów Monte Cassino	Białystok
31	Szkoła Podstawowa nr 26 im. St. Staszica	Radzywińska	Białystok
32	Szkoła Podstawowa nr 28 im. K. I. Gałczyńskiego	Warmińska	Białystok
33	Szkoła Podstawowa nr 34	Pogodna	Białystok
34	Szkoła Podstawowa nr 35 Specjalna	Krakowska	Białystok
35	Szkoła Podstawowa nr 4 im. Sybiraków	Częstochowska	Białystok
36	Szkoła Podstawowa nr 43	Stroma	Białystok
37	Szkoła Podstawowa nr 44	Rumiankowa	Białystok
38	Szkoła Podstawowa nr 45 z Oddziałami Integracyjnymi	Łagodna	Białystok
39	Szkoła Podstawowa nr 47 im. J. K. Branickiego	Palmowa	Białystok
40	Szkoła Podstawowa nr 50 z Oddziałami Integracyjnymi im. Św. Jadwigi Królowej Polski	Pułaskiego	Białystok
41	Szkoła Podstawowa nr 51 im. Ludwika Zamenhafa	J. K. Kluka	Białystok
42	Szkoła Podstawowa nr 6 im. Jarosława Iwaskiewicza	Wesoła	Białystok
43	Szkoła Podstawowa nr 7 im. Hugona Kołłątaja	Wiatrakowa	Białystok
44	Technikum Zawodowe nr 9 – Zespół Szkół Technicznych im. Gen. Wł. Andersa	Stołeczna	Białystok
45	Zespół Szkół Budowlano-Geodezyjnych im. Stefana Władysława Bryły	Słonimska	Białystok
46	Zespół Szkół Gastronomicznych	Knyszyńska	Białystok
47	Zespół Szkół Handlowo-Ekonomicznych im. M. Kopernika	Bema	Białystok
48	Zespół Szkół nr 1	Leśna	Białystok
49	Zespół Szkół nr 11	Rzemieślnicza	Białystok
50	Zespół Szkół nr 13	Słonimska	Białystok
51	Zespół Szkół nr 16	Lipowa	Białystok
52	Zespół Szkół Nr 17	Orla	Białystok
53	Zespół Szkół nr 2	Gdańska	Białystok
54	Zespół Szkół nr 4	Dojlidy Górne	Białystok
55	Zespół Szkół Nr 5	Kamienna	Białystok
56	Zespół Szkół Nr 6	Pietrasze	Białystok
57	Zespół Szkół Ogólnokształcących i Technicznych	Antoniuk Fabryczny	Białystok
58	Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego im. M. Konopnickiej	Marii Konopnickiej	Białystok

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
59	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2	Narewska	Białystok
60	Publiczne Gimnazjum nr 11	Żurawia	Białystok
61	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 9	Upalna	Białystok
62	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2	Letnia	Białystok
63	Zespół Szkół Sportowych nr 1 im. Synów Pułku	Promienna	Białystok
64	Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących z Oddziałami Integracyjnymi im. St. Staszica	Sienkiewicza	Białystok
65	Zespół Szkół Zawodowych nr 2	Świętojańska	Białystok
66	Zespół Szkół Zawodowych nr 4	Pogodna	Białystok
67	Zespół Szkół Zawodowych nr 6	Transportowa	Białystok
68	VI Liceum Ogólnokształcące im. Króla Zygmunta Augusta w Białymstoku	Warszawska	Białystok
69	XI Liceum im. Rotmistrza Witolda Pileckiego w Białymstoku	Ul. Grottgera	Białystok
70	Zespół Szkół nr 3 Szkoła Podstawowa nr 8	ul. Jesienna	Białystok
71	Szkoła Podstawowa nr 31 im. J. Korczaka	Żurawia	Białystok
72	Gimnazjum nr 25 w Białymstoku	42 Pułku Piechoty	Białystok
73	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 4 w Krakowie	Os. Szkolne	Kraków
74	Samorządowe Przedszkole nr 110 im. Marii Kownackiej w Krakowie	Os. Kolorowe	Kraków
75	Szkoła Podstawowa nr 153 im. Ks. Prof. Józefa Tischnera w Krakowie	ul. Na Błonie	Kraków
76	Bursa Szkolnictwa Ponadpodstawowego nr 1 w Krakowie	Al. Marszałka Focha	Kraków
77	Przedszkole Samorządowe Nr 33 w Krakowie	Rżącka	Kraków
78	Samorządowe Przedszkole Nr 185 „Słoneczko” w Krakowie	Os. Dywizjonu 303	Kraków
79	Samorządowe Przedszkole nr 176 w Krakowie	Aleksandry	Kraków
80	Samorządowe Przedszkole nr 151 z oddziałami integracyjnymi z siedzibą w Krakowie	Os. Niepodległości	Kraków
81	Szkoła Podstawowa nr 86 im. Powstańców Śląskich w Krakowie	Os. Jagiellońskie	Kraków
82	Szkoła Podstawowa nr 43 im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	ul. Myślenicka	Kraków
83	Szkoła Podstawowa nr 50 im. W. Tetmajera w Krakowie	ul. Katowicka	Kraków
84	Samorządowe Przedszkole nr 14 w Krakowie	ul. Młyńska boczna	Kraków
85	Szkoła Podstawowa nr 119 im. J. Porazińskiej w Krakowie	ul. Czerwińskiego	Kraków

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
86	Szkoła Podstawowa z oddziałami integracyjnymi nr 144 im. Bohaterów Września 1939 w Krakowie	Os. Bohaterów Września	Kraków
87	Szkoła Podstawowa nr 159 Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej w Krakowie	ul. Starowiślna	Kraków
88	Gimnazjum nr 46 im. Trzech Wieszczów – Zespół Szkół Ogólnokształcących Sportowych nr 2 w Krakowie	Os. Teatralne	Kraków
89	Szkoła Podstawowa nr 78 im. Piotra Michałowskiego w Krakowie	ul. Jaskrowa	Kraków
90	Szkoła Podstawowa nr 82 im. Św. Jadwigi Królowej Polski	os. Kalinowe	Kraków
91	Samorządowe Przedszkole nr 49 „Wróbelka Elemelka” w Krakowie	ul. Bieżanowska	Kraków
92	Samorządowe Przedszkole nr 116 w Krakowie	Os. Jagiellońskie	Kraków
93	Zespół Szkół Energetycznych	ul. Loretańska	Kraków
94	XXI Liceum Ogólnokształcące	ul. Tysiąclecia	Kraków
95	Samorządowe Przedszkole nr 104 im. Małego Księcia	Os. Hutnicze	Kraków
96	Gimnazjum nr 20 – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 18	ul. Senatorska	Kraków
97	Zespół Szkół w Bratkowicach	Bratkowice	Bratkowice
98	Zespół Szkół Nr 1 w Dukli	Kościuszki	Dukla
99	Miejskie Przedszkole Nr 1 w Lubaczowie	Mickiewicza	Lubaczów
100	Miejsko-Gminne Przedszkole w Kańczudze	Witosa	Kańczuga
101	Publiczne Przedszkole nr 13 w Rzeszowie	ul. Piastów	Rzeszów
102	Przedszkole Publiczne nr 23 w Rzeszowie	ul. Hoffmanowej	Rzeszów
103	Przedszkole Publiczne nr 11	ul. Mazurska	Rzeszów
104	Technikum nr 5	ul. Hoffmanowej	Rzeszów
105	II Liceum Ogólnokształcące w Rzeszowie	ul. Ks. Jałowego	Rzeszów
106	Szkoła Podstawowa nr 3	ul. Hoffmanowej	Rzeszów
107	Gimnazjum Specjalne w Rzeszowie	ul. Ofiar Katynia	Rzeszów
108	Zespół Szkół Nr 5 w Rzeszowie	Beskidzka	Rzeszów
109	Szkoła Podstawowa nr 25 im. Prymasa Tysiąclecia w Rzeszowie	ul. Starzyńskiego	Rzeszów
110	Zespół Szkół Samochodowych im. Obrońców Westerplatte	ul. Warszawska	Rzeszów
111	Gminne Przedszkole w Strażowie	Strażów	Strażów
112	Zespół Szkół Spożywczych im. Tadeusza Ryłskiego	ul. Warszawska	Rzeszów
113	Przedszkole Publiczne w Błażowej	Lutaka	Błażowa
114	Gimnazjum Nr 8 w Rzeszowie	ul. Miodowa	Rzeszów
115	Gimnazjum nr 2 im. Janusza Korczaka w Rzeszowie	ul. Chopina	Rzeszów
116	Gimnazjum nr 9 z Oddziałami Dwujęzycznymi i w Rzeszowie	ul. Orzeszkowej	Rzeszów
117	Przedszkole Niepubliczne p.w. „Ochronka Św. S. Kostki”	Jasionka	Jasionka
118	Gimnazjum Nr 15 w Rzeszowie	Budziwojska	Rzeszów

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
119	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 4	ul. Rejtana	Rzeszów
120	Zespół Szkolno-Przedszkolny Nr 5 w Rzeszowie	Biskupa Pelczara	Rzeszów
121	Przedszkole Publiczne nr 27	Budziwojska	Rzeszów
122	Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii	Budziwojska	Rzeszów
123	Zespół Szkół Technicznych im. Bohaterów Września 1939 w Kolbuszowej	Janka Bytnara	Kolbuszowa
124	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1 w Mechowcu	Mechowiec	Mechowiec
125	Zespół Szkoły Podstawowej i Przedszkola Nr 1 im. J. Korczaka w Rakszawie	Rakszawa	Rakszawa
126	Zespół Szkół w Krzemienicy	Krzemienica	Krzemienica
127	Przedszkole Publiczne w Czerminie	Czermin	Czermin
128	Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Tuszynie	Tuszyna	Tuszyna
129	Szkoła Podstawowa im. Walerii Szalay – Groele w Przecławiu	Rynek	Przecław
130	Szkoła Podstawowa w Książnicach	Książnice	Książnice
131	Przedszkole Miejskie Nr 8 w Mielcu	Tańskiego	Mielec
132	Zespół Szkół Technicznych w Leżajsku	Mickiewicza	Leżajsk
133	Zespół Szkół im. dr. J. Zwierza w Ropczycach	Mickiewicza	Ropczyce
134	Szkoła Podstawowa w Krzywej	Krzywa	Krzywa
135	Publiczne Przedszkole nr 1 w Sędziszowie Małopolskim z Oddziałem Zamiejscowym w Wolicy Ługowej	3 Maja	Sędziszów Małopolski
136	Szkoła Podstawowa im. ks. Bronisława Markiewicza w Baryczce	Baryczka	Baryczka
137	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Wiśniowej	Wiśniowa	Wiśniowa
138	Zespół Szkół Budowlanych i Ogólnokształcących w Biłgoraju	Cegielniana	Biłgoraj
139	Zespół Szkół nr 3 w Tomaszowie Lubelskim	Hallera	Tomaszów Lubelski
140	Szkoła Podstawowa nr 19 Zespół Szkolno-Przedszkolny Nr 9 w Rzeszowie	Piotra Skargi	Rzeszów
141	Przedszkole nr 39 Zespół szkolno-przedszkolny nr 9 w Rzeszowie	Piotra Skargi	Rzeszów
142	Szkoła Podstawowa nr 52	Dojlidy Górne	Białystok
143	Szkoła Podstawowa nr 5	Kamienna	Białystok
144	Szkoła Podstawowa nr 32	Pietrasze	Białystok
145	XIV Liceum Ogólnokształcące im. R. Kaczorowskiego	Upalna	Białystok
146	Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 13	42 Pułku Piechoty	Białystok
147	Szkoła Podstawowa Specjalna dla Dzieci z upośledzeniem umysłowym	Ofiar Katynia	Rzeszów
148	Szkoła Podstawowa nr 20 im. Władysława Sikorskiego	Leśna	Białystok



LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
149	Szkoła Podstawowa nr 46	Słonimska	Białystok
150	Szkoła Podstawowa nr 30	Orla	Białystok
151	Szkoła Podstawowa nr 3	Gdańska	Białystok
152	Publiczne Gimnazjum nr 32 Dwujęzyczne	Narewska	Białystok
153	Szkoła Podstawowa nr 29 im. Synów Pułku	Promienna	Białystok
154	Zespół Szkół Niepublicznych św. Cyryla i Metodego	Waryńskiego	Białystok
155	VII Liceum Ogólnokształcące	Wierzbowa	Białystok
156	Szkoła Podstawowa w Wagach	-	Wagi
157	Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Jana Pawła II	Gen. W. Andersa	Siemiatycze
158	Szkoła Podstawowa nr 1 w Siemiatyczach	Ogrodowa	Siemiatycze
159	Przedszkole nr 5 w Siemiatyczach „W Zaczarowanym Lesie”	Gen. W. Andersa	Siemiatycze
160	Zespół Szkół w Sidrze	Szkolna	Sidra
161	Szkoła Podstawowa im. Mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala” w Sejnach	Wojska Polskiego	Sejny
162	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Różanym stoku	-	Różany stok
163	Katolicka Szkoła Podstawowa im. Kardynała St. Wyszyńskiego w Łapach	Jana Matejki	Łapy
164	Przedszkole im. Jana Pawła II w Korycinie	Grodzieńska	Korycin
165	Zespół Szkół w Kobylinie – Borzymach	Lipowa	Kobylin-Borzymy
166	Zespół Szkół w Jaświłach	-	Jaświły
167	Przedszkole nr 2 w Hajnówce	Warszawska	Hajnówka
168	Szkoła Podstawowa nr 3 w Gołdapi	Kościuszki	Gołdap
169	Szkoła Podstawowa nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi w Gołdapi	Szkolna	Gołdap
170	Przedszkole Samorządowe nr 1 w Gołdapi	Jaćwieska	Gołdap
171	Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Borkowie	-	Borkowo
172	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Kpt. Wł. Wysockiego w Bielsku Podlaskim	Wysockiego	Bielsk Podlaski
173	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1 Przedszkole Samorządowe nr 83	Strażacka	Białystok
174	Przedszkole Samorządowe nr 77 „Rumiankowe Przedszkole” im. Simony Kossak	Rumiankowa	Białystok
175	Przedszkole Samorządowe nr 50 w Białymstoku	Upalna	Białystok
176	Przedszkole Samorządowe nr 30 im. Św. Jana Pawła II „Radosne”	Piastowska	Białystok
177	Przedszkole Samorządowe nr 2 „Pod Słonkiem”	Mazowiecka	Białystok
178	Prywatna Szkoła Podstawowa Informatyczno-Językowa	Kraszewskiego	Białystok
179	Zespół Szkół w Zawadach	Kościuszki	Zawady

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
180	Niepubliczne Przedszkole nr 2 Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego A Paulo	Rynek Kościuszki	Białystok
181	Przedszkole Niepubliczne nr 8 „Bajka”	Michała Pietkiewicza	Białystok
182	Szkoła Podstawowa nr 4 im. Marii Konopnickiej w Augustowie	Marii Konopnickiej	Augustów
183	Szkoła Podstawowa nr 1 im. T. Kościuszki w Wysokim Mazowieckim	Kościelna	Wysokie Mazowieckie
184	V Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego	Miodowa	Białystok
185	Zespół Szkół Społecznych nr 2 STO	Narewska	Białystok
186	Prywatna Szkoła Podstawowa nr 1	Boruty	Białystok
187	Prywatne Przedszkole KID'S ACADEMY	Boruty	Białystok
188	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Krypnie	-	Krypno Kościelne
189	Zespół Szkół w Szumowie	Szkolna	Szumowo
190	Przedszkole Samorządowe nr 32 „Bajkowe Miasteczko”	Pułaskiego	Białystok
191	Zespół Szkół Technicznych im. E. Kwiatkowskiego	Adama Matuszczaka	Rzeszów
192	Zespół Szkół nr 2	Rejtana	Rzeszów
193	II Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół nr 1 im. J. Korczaka w Łańcucie	Grunwaldzka	Łańcut
194	Zespół Szkół w Szymbarku	Szymbark	Szymbark
195	Szkoła Podstawowa nr 2	Kamińskiego	Rzeszów
196	Zespół Szkół w Ulanowie	T. Buli	Ulanów
197	Szkoła Podstawowa im. Płk Bronisławy Wystouchowej z Szabatowskich	Os. Nowe Siolo	Cieszanów
198	Szkoła Podstawowa nr 1	Konopnickiej	Lubaczów
199	Zespół Szkół nr 1 w Kolbuszowej	Kościuszki	Kolbuszowa
200	Samorządowe Przedszkole nr 165 w Krakowie	Danka	Kraków
201	Samorządowe PRZEDSZKOLE SPECJALNE 100	Os. Urocze	Kraków
202	Szkoła Podstawowa nr 25 im. Tadeusza Kościuszki w Krakowie	Komandosów	Kraków
203	Przedszkole Niepubliczne Zaczarowany Świat Dziecka	Zarzecze	Kraków
204	Samorządowe Przedszkole nr 5 w Krakowie	Zachodnia	Kraków
205	Samorządowe Przedszkole nr 71 „Pod Kasztanami” w Krakowie	Ludwinowska	Kraków
206	Samorządowe Przedszkole nr 79 w Krakowie	Widok	Kraków
207	Samorządowe Przedszkole nr 124 w Krakowie	Zwycięstwa	Kraków
208	Zespół Szkół i Placówek Specjalnych w Krakowie	Lubomirskiego	Kraków
209	Szkoła Podstawowa im. Batalionów Chłopskich w Czarnocinie	-	Czarnocin
210	Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna I stopnia w Krakowie	Basztowa	Kraków

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
211	Szkoła Podstawowa nr 1 im. KEN w Krakowie	Św. Marka	Kraków
212	Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 1	Kijowska	Kraków
213	Szkoła Podstawowa nr 2 w Andrychowie	Dąbrowskiego	Andrychów
214	Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 3 im. Prof. Juliana Aleksandrowicza w Krakowie	Strąkowa	Kraków
215	Zespół Szkół Społecznych nr 5 STO w Krakowie	Kurczaba	Kraków
216	Szkoła Podstawowa nr 7 im. Wojska Polskiego w Krakowie	Władysława Spasowskiego	Kraków
217	Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 7 w Krakowie	Czarnogórska	Kraków
218	Zespół Szkół Specjalnych nr 11 w Krakowie	Dygasińskiego	Kraków
219	Zespół Szkół Specjalnych nr 14 w Krakowie	Os. Sportowe	Kraków
220	Szkoła Podstawowa nr 21 w Krakowie	Batalionu Skała AK	Kraków
221	Szkoła Podstawowa nr 32 w Krakowie	Królowej Jadwigi	Kraków
222	Szkoła Podstawowa nr 58 w Krakowie	Pigonia	Kraków
223	Szkoła Podstawowa nr 64 w Krakowie	Sadzawki	Kraków
224	Szkoła Podstawowa nr 66 w Krakowie – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 7	Skotnicka	Kraków
225	Szkoła Podstawowa nr 93 w Krakowie	Szlachtowskiego	Kraków
226	Szkoła Podstawowa nr 95 w Krakowie	Wileńska	Kraków
227	Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 5	Oświecenia	Kraków
228	Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 151 – Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 2 w Krakowie	Lipińskiego	Kraków
229	Szkoła Podstawowa nr 155 w Krakowie	os. 2 Pułku Lotniczego	Kraków
230	Gimnazjum nr 16 im. Króla Stefana Batorego w Krakowie	Konarskiego	Kraków
231	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 8	Na Błonie	Kraków
232	Gimnazjum nr 23 – Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 2 w Krakowie	Lipińskiego	Kraków
233	Gimnazjum nr 24 w Krakowie	Montwiłła Mireckiego	Kraków
234	Gimnazjum nr 39 w Krakowie – Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 5	Oświecenia	Kraków
235	Zespół Szkół Techniczno-Usługowych w Trzebini	Gwarków	Kraków
236	Publiczne Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące w Krakowie	Os. Piastów	Kraków
237	Zespół Społecznych Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie	Jerzego Szablowskiego	Kraków

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
238	Zespół Szkół i Placówek Oświatowych im. M. Kopernika w Kalwarii Zebrzydowskiej	A. Mickiewicza	Kalwaria Zebrzydowska
239	Zespół Szkół Mechanicznych nr 1 im. Szczepana Humberta w Krakowie	Al. Mickiewicza	Kraków
240	Zespół Szkół Ekonomicznych nr 1 w Krakowie	Kapucyńska	Kraków
241	Zespół Szkół nr 1 w Bochni	Windakiewicza	Kraków
242	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 w Tarnowie	Norwida	Tarnów
243	Zespół Szkół Ogólnokształcących w Myślenicach	Jagiellońska	Myślenice
244	Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Krakowie	Rzeźnicza	Kraków
245	I Społeczne Liceum Ogólnokształcące im. X. B. W. Ignacego Krasickiego w Krakowie	Dunajewskiego	Kraków
246	Zespół Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie	Kamieńskiego	Kraków
247	Zespół Szkół im. Ojca Świętego Jana Pawła II w Niepołomicach	Pl. Kazimierza Wielkiego	Kraków
248	II Liceum Ogólnokształcące im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie	Sobieskiego	Kraków
249	IV Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Krakowie	Krzemionki	Kraków
250	V Liceum Ogólnokształcące w Krakowie	Studencka	Kraków
251	VI Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Krakowie	Wąska	Kraków
252	VIII Prywatne Akademickie Liceum Ogólnokształcące w Krakowie	Karmelicka	Kraków
253	Zespół Szkół Ogólnokształcących w Krakowie	Os. Teatralne	Kraków
254	XV Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie w Krakowie – Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 10	Al. A. Dygasińskiego	Kraków
255	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 11 w Krakowie	W. Wyrwińskiego	Kraków
256	Specjalistyczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna dla Dzieci z Niepowodzeniami Edukacyjnymi w Krakowie	Św. Gertrudy	Kraków
257	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 w Krakowie	Zamoyskiego	Kraków
258	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 3 w Krakowie	Konfederacka	Kraków
259	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 3 w Krakowie	Praska	Kraków
260	Samorządowe Przedszkole nr 12 „Zaczarowana Dorożka” w Krakowie	Macieja Miechowity	Kraków
261	Zespół Szkół Ogólnokształcących Społecznego Towarzystwa Oświatowego w Krakowie	Stradomska	Kraków
262	Szkoła Podstawowa nr 15	Budziwojska	Rzeszów
263	V Liceum Ogólnokształcące im. K. K. Baczyńskiego Szkoła Mistrzostwa Sportowego	Hetmańska	Rzeszów

LP	Nazwa Instytucji	Ulica	Miejscowość
264	Zespół Szkół Rolniczych CKP	Ks. St. Suchowolca	Białystok
265	Przedszkole Samorządowe nr 36 w Białymstoku	Św. Mikołaja	Białystok
266	Przedszkole Samorządowe nr 49 im. Jana Brzechwy w Białymstoku	Pogodna	Białystok
267	Przedszkole Samorządowe nr 78	Zagórna	Białystok
268	Szkoła Podstawowa nr 49 z oddziałami Integracyjnymi w Białymstoku	Armii Krajowej	Białystok
269	Gimnazjum w Kalinowie	Szkolna	Kalinowo
270	Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej	Kajki	Kalinowo
271	Zespół Szkół Katolickich im. Matki Bożej Miłosierdzia w Białymstoku	Kościelna	Białystok
272	Szkoła Podstawowa im. Porucznika Izydora Kołakowskiego w Domanowie	Domanowo	Domanowo
273	Augustowskie Centrum Edukacyjne	Aleja Kardynała Wyszyńskiego	Augustów
274	Liceum Ogólnokształcące Centrum Szkół Mundurowych	Krakowska	Białystok
275	Zespół Szkół Mechanicznych CKP nr 2 im. Św. Józefa	Broniewskiego	Białystok

Projekt

# „USUS EST OPTIMUS MAGISTER - PRAKTYKA JEST NAJLEPSZYM NAUCZYCIELEM”

jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego.



UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU



Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 - 2013  
CZŁOWIEK - NAJLEPSZA INWESTYCJA

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie

CZŁOWIEK - NAJLEPSZA INWESTYCJA

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



**KAPITAŁ LUDZKI**  
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**UNIA EUROPEJSKA**  
EUROPEJSKI  
FUNDUSZ SPOŁECZNY

